

МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ и ПРАВО

1 / 2006

ИЗДАТЕЛСКИ СЪВЕТ:

Александра Цекова, чл.-кор. проф. д-р Александър Янков, доц. д-р Веселин Цанков, проф. д-р Георги Петканов – председател, Георги Рупчев, Димитър Бонгалов, проф. д-р Емил Константинов, Маргарит Ганев – заместник-председател, Милена Коцева, Сабрие Сапунджиева, Соня Момчилова, проф. д-р Тодор Тодоров, доц. д-р Юлия Захариева

ЕКИП НА ИЗДАНИЕТО:

Маргарит Ганев – главен редактор
Соня Момчилова – заместник-главен редактор
Искра Братованова – отговорен секретар

Бележка на редакцията:

В брой 4 от 2005 г. автор на статията „*Забраната за дискриминация на етнически признак и делото Начова*“ е Милена Коцева, правителствен агент в звено „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека“, а на статията „*Защита на правото на собственост в светлината на изискването за справедлив съдебен процес в разумен срок по дела срещу България пред ЕСПЧ*“ – Кристина Радкова, младши експерт в звено „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека“. Редакцията се извинява за допуснатата неточност.

МИНИСТЕРСТВО
НА ПРАВОСЪДИЕТО

ЕВРОПЕЙСКА
ИНТЕГРАЦИЯ
И
ПРАВО

1/2006

*Списание „Европейска интеграция и право“
е издание на Министерството на правосъдието, осъществявано
в изпълнение на проекта „Съдебната реформа – врата към Европа“
по Работната програма 2006 на Комуникационната стратегия
за присъединяване на Република България
към Европейския съюз*

© Министерство на правосъдието, 2006
ISSN 1312 – 5524

Комуникационна стратегия за присъединяване на Република България към Европейския съюз

---

www.evroportal.bg
www.justice.government.bg

I.
СТАТИИ

ЛИЦАТА БЕЗ ГРАЖДАНСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – ПРАВНИ АСПЕКТИ НА ПРОБЛЕМА

Веселин Христов Цанков*

Въведение

Променената общественно-политическа ситуация в Република България и в Европа, както и значимостта на обществените отношения, свързани с гражданството и правното положение на лицата без гражданство, са предмет на настоящата статия. Въпросите, свързани с гражданство и със статута на лицата без гражданство, придобиват все по-голяма актуалност. Те са в тясна връзка с такива значими въпроси, като правата на човека и националната и регионална сигурност. Особен интерес представлява политиката на Съвета на Европа, на Европейския съюз по въпросите на убежище, миграция, бежанци, гражданство. Стремещт за съгласуваност, последваща хармонизация на националните политики и практики с тенденция към обща „Европейска политика по въпросите на гражданството и на лицата без гражданство“ са ярко изразени през последните години. Редица държави от така наречения „бивш социалистически блок“ се присъединиха към утвърдени международноправни актове за уредба и защита на лицата без гражданство. Такива са Чехия, Словакия, Словения, Литва. Други, като Украйна например, приеха специализирани вътрешноправни актове по тези въпроси. Засега Република България е някъде по средата в стремеша си за възприемане на утвърдени международноправни стандарти и практики по тези въпроси. След 1998 г. са приети нови закони за българското гражданство, за чужденците в Република България, за търсещите убежище и бежанците, за гражданската регистрация и т.н. На работен етап е подготовката за ратифициране на две конвенции на ООН, по-конкретно Конвенция за статута на лицата без гражданство от 1954 г. и Конвенция за намаляване на случаите на лица без гражданство от 1961 г., както и за приемане на адекватна правна уредба по тези въпроси в Република България.

Проблемите, свързани с националната идентичност и самосъзнание на гражданите, с възможностите за пълноценна реализация, за адаптация и за интеграция в съответните общества, стават не само актуални и непрекъснато дискутирани, но и особено значими както за отделните държави, така и за отделния индивид. Институтът на гражданството е съществена, значима част от конституционноправната уредба на статута на гражданите на Република България. Той е особено значим както в национален аспект – с оглед укрепване на държавността и правата и свободите на българските граждани, така и в аспект на присъединяването на България към Европейския съюз. Очевидно не само държавите – членки на ЕС и водещите преговори за присъединяване,

---

* Ст.н.с. II ст., д-р по право в Института за правни науки при Българската академия на науките.

но и всички останали държави в Европа са поставени в една нова ситуация. Налице са два противоположни процеса – от една страна, обединителните интеграционни процеси, изразяващи голямата идея на Робер Шуман за единна, обединена Европа, а от друга – силният импулс за самоопределение на етносите и за запазване на уникалността и на идентичността в отделните държави в Европа и по света.

При по-задълбочен анализ възниква въпросът дали в дълбочина тенденциите в различните части на Европа са противоположни. Може ли европейският процес да се възприема като реализация на идеята за постнационалното развитие? Може би по-скоро той трябва да се разглежда като един компромис с относително антагонистичните национални интереси. В този смисъл новата ситуация налага нов поглед, ново разбиране на систематичното място на националната държава, на националната идентичност и на въпросите, свързани с гражданството и с лицата без гражданство, както и на мястото на социокултурните общества в отделните държави. Все повече се утвърждава разбирането за „държавата-нация“ като съвкупност от граждани, които могат да имат или реално са с различен етнокултурен произход.

Проблемите с лицата без гражданство са неразделна част от големия въпрос за правата на човека. Същевременно те са израз на потенциалната заплаха за мира и сигурността, защото са своеобразно свидетелство за прояви на нетолерантност и предубеждение в съответната държавна политика и административна практика. Твърде често лишаването от гражданство е свързано с насилствено прогонване от родните места, поява на бежанци, принудително разселени и други категории лица с проблеми, което съществено се отразява на двустранните и многостранни междудържавни отношения в даден регион. Липсата на гражданство е нежелано състояние както от гледна точка на интересите на отделните индивиди, така и за съответните държави. То често може да предизвика нестабилност и заплаха за националните и регионални интереси. В крайна сметка въпросите на лицата без гражданство и на проблемните ситуации в тази връзка могат да бъдат решени ефективно само в рамките на установени от международното право стандарти вътре в отделните държави, а също така и на основата на взаимно уважение и сътрудничество между тях при решаване на конфликтни ситуации от регионален характер.

Конституцията от 1991 г. по относително нов начин урежда богатата по съдържание, сложна и значима материя „българското гражданство“. Въпросите, свързани с българското гражданство, са поставени в началото на Глава II, озаглавена „Основни права и задължения на гражданите“. Тази относително нова уредба наложи и приемането на нов Закон за българското гражданство (ЗБГ) през 1998 г., който бе изменян и допълван няколко пъти с оглед адекватност на развитието на обществени отношения в тази насока. Тя също така налага и цялостен преглед на законовите и подзаконовите актове, регламентиращи обществените отношения, свързани с българското гражданство, в насока върховенството на Конституцията и новото систематично място в йерархията на нормативните актове на международните договори, съответно „ратифицирани, обнародвани и влезли в сила“, както и на нератифицираните международноправни актове, ръководни указания и препоръки, често определяни като „меко право“.

Ратифицирането на Европейската конвенция за гражданството (ЕКГ) на 9 декември 2005 г. от Народното събрание на Република България и предстоящата евентуална ратификация на двете конвенции на ООН за статута на лицата без гражданство и за намаляване на случаите на лица без гражданство поставят Република България в нова ситуация. В момента се обобщават данни от ведомствата, работещи по

тези въпроси, и се анализират от различни гледни точки. Търси се правно и институционално решение на проблемите на лицата без гражданство в Република България. Това се прави и във връзка с поканата до Министерство на външните работи на Република България, отправена през 2005 г. от д-р Луиза Друке – ръководител на Представителство на Службата на Върховния комисар за бежанците на ООН (СВКБООН) в Република България към този момент, за присъединяване на нашата държава към Конвенцията на ООН за статута на апатридите и към Конвенцията на ООН за намаляване на случаите на лица без гражданство.

Понятието гражданство

Съществуващата правна система е естествен резултат от продължителното развитие на правните възгледи у народа, чиито взаимоотношения тя формализира в правни норми. Всеки народ е развивал определен правен ред, като съществено влияние са оказвали социално-икономическите условия на живот и конкретните исторически фактори и обстоятелства в съответния период. Гражданството като правен институт и фактическо състояние се оформя като контрапункт на поданството по време на демократичните революции в края на XVIII и началото на XIX в. Едва тогава лицата получават по-широки права, свободи и определени възможности за участие в политическия живот и в осъществяването на публичната власт. Френската революция отхвърля понятието „поданици“. В Декларацията за правата на човека и граждани на от 1789 г. се говори за „граждани“ като символ на новото положение на човека в обществото. Известен е историческият факт, според който на заседанието на Камарата на депутатите през 1832 г. във Франция възниква остро пререкание, от което се ражда крилатата фраза: „Няма вече поданици!“ (*Il n'y a pas de sujets!*).

Относно същността на гражданството като правен институт в литературата се срещат различни определения и тълкувания. Въпреки привидната си разбираемост и достъпност понятието „гражданство“ е сложно от правна и от съдържателна гледна точка. В правната литература се определя по различен начин, набляга се на една или друга негова същностна черта. Според някои автори то е правно качество, според други – статус на личността, според трети то е правно отношение, а друга група учени го определя като субективно право. В правната литература продължават споровете в полза на едно или друго разбиране.

Гражданството, както и другите правни категории, се обуславя предимно от съществуващите социално-икономически и политически отношения в обществото и представлява юридически израз на икономико-политическата връзка на определено лице и дадена държава. Обикновено гражданството се определя като: „устойчивата правна връзка на физическото лице с държавата, изразяваща се в съвкупност от права и задължения по отношение на държавата и в подчинение на нейната суверенна власт“. Някои автори определят гражданството като „устойчива правна връзка“, като „държавноправна връзка“, като „правнополитическо отношение“; като „постоянно отношение на принадлежност“ (правна, политическа), а други – като „състояние“, като субективно право на индивида (физическото лице). Някои от авторите съчетават при определяне на понятието гражданство част или повече от вече посочените признаци. Може би няколко са основните пречки за създаването на единно и непротигворечиво определение, а именно:

- отсъствие на единна терминология и въвеждане от някои автори на международноправен и вътрешноправен аспект на гражданството;
- разногласия по съдържанието на понятието гражданство (често противоречиви и много различни едни от други);
- различни оценки за правната природа на гражданството, свеждащи се най-често до спора дали гражданството е правен статус (предпоставка за или част от правния статус на физическото лице) или основно то е правоотношение между индивида и държавата.

Общоприето е разбирането, че гражданство (на една или на няколко държави) може да притежава само физическо лице. Юридическите лица нямат и не могат да имат гражданство в смисъл, в който се говори за физическите лица. Възможно е обаче по аналогия в преносен смисъл понякога да се разсъждава и в тази насока. Отношението между конкретно определено физическо лице и дадена държава може да бъде определено като гражданство тогава, когато изразява състояние на взаимна принадлежност. Гражданинът е неразделна част от народа на държавата. Той е част от организираната общност от хора, обединени като граждани на съответната държава, населяващи определена територия и попадащи под суверенитета на държавата. Гражданинът се ползва със защита от страна на държавата независимо дали е на нейна територия или не. В този смисъл гражданството е състояние на социално-политическа съпринадлежност, което е на индивидуално основание и има формален характер (начин на придобиване, на удостоверяване, регистри за гражданско състояние и за гражданска регистрация, документи за самоличност, избирателни списъци и т.н.).

Гражданството има характер на устойчиво, трудно променящо се състояние на взаимна принадлежност. Своеобразна гаранция за това са съответните законови процедури за натурализация (обща и привилегирована) и за освобождаване от гражданство – изисквания, срокове, компетентни държавни органи и т. н. Отношението гражданин – държава не е едностранно (в смисъл подчиненост на гражданина на определени правила и норми), а двустранно и многообразно. Поради това характерът на това отношение би могъл по-точно да се изрази като „двустранна съпринадлежност“. Разбирането за гражданството като правоотношение води към извода, че съдържанието му е определена съвкупност от взаимни права и задължения. Когато едно лице придобие гражданство на дадена държава, то придобива и съответните права и задължения, съответно произтичащи от това правно качество. Би могло да се говори за съвкупност от права и задължения, присъщи само на българските граждани (избирателни права, право на защита от Република България, забрана за предаване и съдене от друга държава извън случаите, определени в международни договори, по които Република България е страна, право на заемане на определени държавни длъжности, военски дълг и т.н.), и съвкупност от права и задължения, определени за гражданите изобщо (право на свобода на сдружаване, на вероизповедание, на придвижване, на защита и т.н.) без оглед на тяхното конкретно гражданство (възможно е и състояние на безгражданственост като статус) или на други особености в правния им статут (законно, незаконно пребиваващи чужденци, „обичайно пребиваващи лица“ според Кодекса за международно частно право от 2005 г. и т.н). Конституцията на Република България от 1991 г. борови с доста широка терминология и понятиен апарат в тази насока. Използват се следните понятия – „българския народ“ (преамбюл), „народа“ (чл. 1, ал. 2, 3), „човека“ (чл. 4, ал. 2), „гражданското общество“ (чл. 4, ал. 2), „всички хора“ (чл. 6, ал. 1), „всички граждани“ (чл. 6, ал. 2), „гражданите“ (чл. 11,

12 и др.), „български и чуждестранни граждани“ (чл. 19, ал. 3), „български гражданин“ (чл. 25, ал. 1), „български произход“ (чл. 25, ал. 2), „български гражданин по рождение“ (чл. 25, ал. 3, чл. 93, ал. 2), „гражданин на Република България“ (чл. 26, ал. 1), „всеки“ (чл. 28, чл. 35, ал. 1, чл. 41, ал. 1 и др.), „нацията“ (чл. 92, ал. 1), „избирателите“ (чл. 93, ал. 3), „населението на съответната община“ (чл. 138). Невъзможно би било в тази статия, чието основно предназначение е друго, да се разгледа и проучи съдържанието на всички права и задължения, свързани с качеството „български гражданин“, „гражданин“, „лице без гражданство“. Това би наложило обстоен и подробен прочит и анализ на цялото наше законодателство и, разбира се, доста по-голям обем от писмен материал.

Гражданството освен правоотношение е и състояние, статус на личността към конкретно определен момент. Гражданството също така често бива определяно и като конкретно фактическо състояние на лицето, характеризиращо се с посочените белези. Разглеждайки тезата за гражданството като правоотношение, трябва да се подчертае, че съдържанието на това правоотношение е определен кръг от субективни права и задължения, без обаче самото то да е субективно право.

Според установените принципи в Европейската конвенция за гражданство „На всяка държава принадлежи правото да определя чрез своето законодателство кои са нейни граждани.“ Изполваната формулировка в българското законодателство по материята на гражданството е: „Гражданство *може да бъде предоставено* при...“ (курсивът е на автора). Следователно според общите европейски стандарти държавите не са правно задължени да предоставят на конкретно физическо лице гражданството си. Разбира се, всяко правило има изключения. Например в Закона за гражданството на Австрия са формулирани правни норми със съдържание: „гражданство *може да бъде предоставено* при...“, „гражданство *задължително* се предоставя при...“ (курсивът е на автора). Следователно надделява становището, според което гражданството е само предпоставка за придобиване и упражняване на определени субективни права и задължения в пълен обем, но самото то много рядко и по-скоро като изключение, при изрична правна уредба, може да бъде характеризирано като субективно право.

Институтът на българското гражданство е свързан, от една страна, с публичноправната сфера, със защитата на държавността, на националните интереси и сигурност, с междудържавните отношения, а от друга – с едно от основните права на човека – принадлежността му към определена нация и произтичащите от това права и задължения. Гражданството е един от основните елементи, формиращи държавността. В различните държави то се определя по различен начин, но независимо от различията и нюансите обединяващо е богатството му от съдържателна гледна точка и значимостта му за развитието на обществените отношения. В съвременните условия важно влияние върху правното регулиране на гражданството оказва принципът за самоопределение на нациите, който е тясно свързан със забраната за дискриминация по признак на раса, пол, религия, етническа принадлежност и т.н., с принципната позиция по защита правата на националните малцинства на Съвета на Европа, изразена в Рамковата конвенция за защита на националните малцинства, по която Република България е страна от 1999 г., и т.н.

Гражданството е един от съществените елементи (разбира се, наред с имената, с актовете за гражданско състояние, с постоянния и настоящ адрес), които формират гражданското състояние на физическото лице. Системата ЕСГРАОН обхваща българ-

ските граждани и постоянно пребиваващите чужденци, получилите право на убежище, статут на бежанец или хуманитарен статут в Република България. Прецизната правна уредба, прозрачността на реалните процеси, свързани с пребиваващите на територията на Република България лица, както и възможността за тяхната идентификация и контрол са необходимо условие за развитието на гражданското общество у нас.

Анализирайки различните гледни точки по същността на гражданството, достигаме до следните изводи:

– на първо място гражданството е отношение между конкретното физическо лице и отделната държава;

– на второ място то се изразява във взаимната обвързаност между индивида и държавата, чието основно съдържание се явява съвкупността от взаимни права и задължения;

– на трето място гражданството възниква във вътрешното право на отделната държава и основно има вътрешноправно значение, като през последните години, след рухването на глобалното противопоставяне между двете общественно-политически системи, нараства и неговото междудържавно значение, което според проф. Михаил Геновски „...винаги е съществувало“;

– на следващо място гражданството винаги се свързва с определен тип държава и с определена социално-икономическа среда (изключение – гражданин на ЕС).

В заключение гражданството като правно явление е правната връзка между конкретно физическо лице и държава от определен тип, която се характеризира с относителна устойчивост, проявяваща се в пространството независимо от местопребиваването на лицето (в страната или в чужбина), и с непрекъснатост във времето, при възможност за промяна в съдържанието (съвкупност от взаимни права и задължения) при наличие на законово определени предпоставки. Тази правна връзка е установена от държавата в интерес на обществото и на отделния индивид и съществува на основата на взаимна привързаност, съпричастност между лицето и държавата.

Правото на гражданство и правно положение на лицата без гражданство

Гражданството е основополагащ елемент на държавността, от една страна, а от друга – на човешката сигурност. То създава у отделния човек чувство за принадлежност, самоличност и сигурност. Без него не могат да се упражняват такива права и свободи като право на пребиваване, свобода на придвижване, възможност за работа, образование, здравеопазване, достъп до съдебната система, до осигурителните и пенсионни системи, право на защита в най-широк смисъл и т. н. Гражданството е съществена предпоставка за реалната, ефективна връзка между личността и държавата. Обикновено такива връзки се пораждат и съществуват без препятствия. В случаите, когато те липсват, за лицата без гражданство възникват проблеми, които за съжаление са част от реалността, в която живеем. Правото на национална принадлежност или на гражданство често се определя като „правото да имаш право“. В този смисъл, изразявайки законната връзка между индивида и държавата, гражданството е основа за осъществяването на всички други права. Неговата липса води до правна, фактическа и психическа несигурност, до липса на перспектива. По принцип всеки индивид принадлежи към дадена национална общност и се чувства част от нея. Той

се ползва от закрилата и съдействието на националните власти както в съответната страна, така също и в чужбина. Фактът, че някои лица са без гражданство, ги поставя в ненормално и принижено положение, което намалява тяхната обществена стойност, както и перспективите им за развитие. Тези лица не принадлежат към никоя общност. Често не по своя воля те пребивават незаконно на територията на определена държава без право на местожителство, на работа, на социални осигуровки и на застраховки и т.н. Тоест, макар реално да съществуват и да са част от съответната действителност, официалните власти често приемат, че *de jure* те не съществуват.

Анализирайки тези проблеми, Независимата комисия по международни хуманитарни въпроси сочи в свой доклад, че: „Гражданството не е само правото на паспорт и на материални предимства. Гражданството дава на индивида самоличност и чувство на обществена принадлежност – елементи, без които личността е узвима и откъсната от корена си“.

Във Всеобщата декларация за правата на човека е записано: „Всеки има право на гражданство. Никой не може да бъде произволно лишен от своето гражданство, нито да му бъде отказано правото да смени своето гражданство.“ Въпреки това много хора са без гражданство. Те нямат сигурност и закрила, които обичайно получават гражданите на определена държава, и често биват принуждавани да имигрират.

Правното положение на „лице без гражданство“ е разпространено в съвременния свят и е един от съществените проблеми на вътрешното и на международното право. Безгражданството (апатризмът) най-общо е състояние, при което едно лице не се счита за гражданин на никоя държава. Възможно е това състояние да възникне в момента на раждането или на един по-късен етап. Възникване на състояние на безгражданство в момента на раждането е възможно например при раждането на дете от родители без гражданство в страна, която признава изключително принципа на произхода (*jus sanguinis*). На един по-късен етап възникване на безгражданство е възможно, например когато лицето бъде освободено или лишено от гражданството си, без да има възможност да придобие ново, при промяна на територии, като част от съществуващи или новообразувани държави.

Безгражданството по принцип е нежелано състояние – както за отделния индивид, така и за държавата. Лицата без гражданство са с повече или по-малко ограничен правен статут. То не притежава пълния комплекс от права на останалите граждани на съответната държава (изборно право, право на дипломатическа защита, право да заема определени държавни длъжности и т. н.). В миналото лицата без гражданство често са създавали усложнения в междудържавните отношения, като например при експулсиране, при екстрадиране.

Според международното право без гражданство е „лице, което не е смятано за гражданин на нито една държава по силата на нейното законодателство“. Тази дефиниция е кратка и разбираема. Същевременно тя е много ограничена и в известна степен теоретична, тъй като се отнася до специфична група от хора, наричани „лица без гражданство *de jure*“. Тя не обхваща много хора, определяни като „лица без гражданство *de facto*“. Тази категория лица не могат или не са в състояние да установят гражданството си или тяхното гражданство се оспорва (отхвърля) от държавата, чиито граждани претендират да бъдат или на чиято територия пребивават. Удачно би било използването на термина „лица без гражданство“ в по-широк смисъл, като отнасящ се за всички лица, които не отговарят на придобилото популярност понятие „ефективно гражданство“ и в този смисъл не могат да се ползват от правата, произтичащи от гражданството.

Различни са общите и индивидуалните причини и обстоятелства, които водят до липсата на гражданство. Възможно е лице да бъде освободено от настоящото си гражданство и да не успее да получи друго, макар формално да има право на това (продължително пребиваване, брак, особени заслуги и т. н.). От друга страна, по различни причини може да бъде отказано гражданство на родени деца, въпреки изричната разпоредба на чл. 7 от Конвенцията за защита правата на детето. В много страни държавната политика, правната уредба и несъвършенствата на съответните административни производства не позволяват на някои хора да възстановят предишното си гражданство или поне да бъдат регистрирани на съответната територия като лица без гражданство (типичен случай в това е отношение е този на Димитър Димитров от гр. Пловдив – освободен от българско гражданство през 1990 г., а към настоящия момент е лице с неустановен правен статут на територията на Република България)¹. В законодателството на Република България съществува обща рамкова уредба на тези въпроси, но и известна законова празнота в нормативната уредба, особено по отношение на възникването на случаи на лица без гражданство на територията на Република България и начина на правно уреждане на статута им, на регистрирането им и други проблеми в тази връзка.

Въпросите, свързани с лицата без гражданство, са част от големия проблем за защита на правата на човека в пределите на съответната държава, а също така и в световен мащаб. Същевременно те са израз на прояви на нетолерантност, на незачитане на правата на човека в съответната държава. Лишаването от гражданство е свързано не рядко с насилствено прогонване от родните места, с поява на търсещи убежище лица, на принудително вътрешно разселени лица в рамките на съответна държава, както и на други категории лица с проблеми, което съществено се отразява на двустранните и многостранни междудържавни отношения в даден регион. Липсата на гражданство е нежелателно състояние. Това е така както от гледна точка на интересите на отделните индивиди, така и за съответните държави и за общности от държави в определен регион. То често предизвиква несигурност в междудържавните отношения и е заплаха за сигурността в регионален аспект.

Въпросите на лицата без гражданство и другите проблемни ситуации в тази връзка могат да бъдат решени ефективно само в рамките на утвърдените международноправни принципи и стандарти. Грижата за лицата без гражданство е възложена на Върховния комисар на ООН за бежанците. Реалните практически решения обаче се вземат и реализират в рамките на отделните държави, а също така и на междудържавно ниво в рамките на определени региони, на основата на актове на ООН и на решенията на Изпълнителния комитет на СВКБ на ООН, на актове на Съвета на Европа, които са много ценни както в общ концептуален аспект, така и в непосредствено практически аспект.

Състоянието на безгражданство е разпространено в съвременния свят и е един от съществените проблеми на вътрешното и на международното право. Поради деликатността на проблема и по политически съображения много държави не предоставят коректна информация за броя на лицата без гражданство. Според множество научни изследвания и проучвания на СВКБ на ООН в световен мащаб броят на лицата без гражданство е около 9 млн.

За Република България броят на лицата, които ползват „документ за лице без гражданство“, е около 200, като съществуват и не малко лица с неуреден правен

¹ Авторът на настоящата статия е консултирал Димитров и компетентните власти по случая по молба на фондация „Помогни на нуждаещите се“ – гр. Пловдив.

статут, много близък или идентичен с този на лицата без гражданство. За периода 1999 г. – 2004 г. 119 лица без гражданство са получили българско гражданство. За 2004 г. 85 лица без гражданство са потърсили особена закрила в Държавната агенция за бежанците. Не винаги обаче лицата без гражданство попадат в категорията лица „търсещи убежище“, въпреки че много често проблемите им са близки или идентични. В този смисъл СВКБ на ООН насърчава отделните държави да приемат нормативна уредба, отнасяща се специално за защитата на лицата без гражданство. Така например съществуват лица без гражданство, които имат хуманитарни проблеми, но не са бежанци (лицата от Западна Сахара, палестинците, лицата от Западните покрайнини на бивша Социалистическа федеративна република Югославия, от някои части на бившия СССР и т.н.).

Трябва да посочим, че относително най-актуална и точна информация за броя на лицата без гражданство, за правната уредба по тези въпроси в международен план и в аспект на отделните държави може да бъде намерена в Информационно-документационния център на Службата на Върховния комисар на ООН за бежанците в Женева, в Центъра за миграционни изследвания във Виена, в някои неправителствени организации, работещи по тези въпроси в Западна Европа, като Европейския съвет за бежанци и изгнаници (лица без гражданство), Центъра за бежански изследвания в Лондон, Програмата за изследвания по миграционни и бежански въпроси в Оксфорд и т.н.

ПОНЯТИЕ ЗА ЛИЦЕ БЕЗ ГРАЖДАНСТВО И ПРИЧИНИ ЗА ВЪЗНИКВАНЕ НА СЪСТОЯНИЕ НА БЕЗГРАЖДАНСТВЕНОСТ

Според чл. 1, т. 1 от Конвенцията за статута на апатридите на ООН от 1954 г.: „За целите на тази Конвенция понятието „апатрид“ означава лице, което не се разглежда като гражданин от нито една държава в съответствие с нейното законодателство“. Разпоредбите на Конвенцията за статута на апатридите не се прилагат за лица, които са получили друга закрила от ООН, за лица, ползващи се с всички права и задължения, произтичащи от гражданството на съответната държава, както и за лица, които са извършили военни престъпления. Както вече бе посочено, възможно е състоянието на безгражданственост да възникне в момента на раждането или на един по-късен етап поради различни причини и обстоятелства.

ПРАВНА УРЕДБА И ОПИТИ ЗА РАЗРЕШАВАНЕ НА ПРОБЛЕМИТЕ НА ЛИЦАТА БЕЗ ГРАЖДАНСТВО

Безгражданството по принцип е нежелано състояние – както за отделния индивид, така и за държавата, а също така и за междудържавните отношения. Лицето без гражданство е с повече или по-малко ограничен правен статут. То не притежава пълния комплекс от права на останалите граждани на съответната държава (изборно право, право на дипломатическа защита, право да заема определени държавни длъжности и т. н.). Докато в миналото лицата без гражданство често са създавали усложнения в междудържавните отношения, като например при експулсиране, при екстрадиране, то днес, след сключването на двустранните договори за обратно приемане (реадмисионни спогодби) между почти всички европейски държави, тези въпроси са решени. Принципната уредба в реадмисионните спогодби е следната: „Държавата

се задължава да приеме обратно на своя територия всички лица без изключение (нейни граждани, чужденци, включително лица без гражданство, лица с неустановен правен статут и т. н.), които от нейната територия са влезли направо на територията на една друга договаряща се страна, в която те се явяват нежелани по определени причини (извършили са престъпление, административни нарушения или поради други обстоятелства)“. Република България е сключила реадмисионни спогодби с над 29 държави от Европа.

Правни мерки за избягване и ограничаване на състоянието на безгражданство са предприемани и в началото на ХХ век. Например в Хагската конвенция по някои въпроси, отнасящи се до колизията на законите за гражданството (1930 г.), се установява принцип за факултативно освобождаване от гражданство – лицата се освобождават ефективно от гражданството си едва след като получат чуждо гражданство. Приносът на Хагската конвенция не може да се окачестви като особено резултатен. Тя по принцип не обхваща значителен брой от хипотезите, пораждащи състояние на безгражданство, и е ратифицирана от сравнително малък брой държави – 13.

В края на петдесетте години са положени значителни усилия за създаване на международноправна уредба на статута на апатридите. Приети са Конвенция за намаляване на случаите на лица без гражданство (1961 г.), Конвенция за статута на апатридите (1954 г.), Конвенция за гражданството на омъжената жена (1957 г.), Декларация за правата на лицата, които не са граждани на страната, в която живеят (1985 г.), и други правни актове, указания, препоръки и т.н. Конвенцията за статута на апатридите от 1954 г. спомага за регулиране и подобряване на статута на лицата без гражданство и допринася за гарантиране на техните основни права и свободи без дискриминация.

Конвенцията за намаляване на случаите на лица без гражданство от 1961 г. изброява способите за придобиване и запазване на гражданство от лица, които биха останали без гражданство. Уреждат се въпроси, свързани с придобиване на гражданство, освобождаване или лишаване от гражданство. Обръща се внимание на мерките за предотвратяване загуба на гражданство при прехвърляне на територия и т.н.

Генералната асамблея на ООН приема резолюция 50/152 от 9 февруари 1996 г., с която се обръща към държавите с апел „да приемат във вътрешното си законодателство актове за намаляване на случаите на лица без гражданство и за подобряване на тяхната защита, като се придържат към установените от международното право принципи и правила“.

Редица решения на Изпълнителния комитет на Службата на Върховния комисар на ООН за бежанците акцентират върху необходимостта от подобряване на защитата на лицата без гражданство. Най-значимите от тях са № 50 от 1988 г., № 78 от 1995 г., № 95 от 2003 г., № 101 от 2004 г. и други, свързани с по-общи или по-конкретни препоръки за решаване на въпроси, непосредствено отнасящи се за лицата без гражданство.

Република България участва със свой представител в *ad hoc* работната група по въпросите на лицата без гражданство към Съвета на Европа.

ПРАВНА УРЕДБА НА ТЕЗИ ВЪПРОСИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ DE LEGE FERENDA ВЪВ ВРЪЗКА С ПРОЕКТА ЗА ПРИСЪЕДИНЯВАНЕ КЪМ ДВЕТЕ КОНВЕНЦИИ

В законодателството на Република България съществува обща рамкова уредба на въпросите, свързани с чужденци, бежанци, гражданство, лица без гражданство. Налице е принципно съответствие между възприетите правни решения и установените международноправни принципи и норми. Също така е факт известна законова

празнота в нормативната уредба, особено по отношение на възникването на такива конфликтни ситуации, на случаи на лица без гражданство на територията на Република България, на правно регламентирани на материалноправните и процесуални условия и предпоставки за възникване на статута, за реда за предоставяне от съответния компетентен орган, за оспорване на отказите, за регламентацията на статута на лице без гражданство като съвкупност от права и задължения и за начина на гражданската регистрация на тази категория лица и т.н.

Препоръки във връзка с подготовката за ратификация на двете конвенции по усъвършенстване на законодателството по въпросите на лицата без гражданство

Очевидно става въпрос за две основни категории лица без гражданство.

- Едната от тях са чужденци, които са влезли на територията на Република България като лица без гражданство или които са имали чуждо гражданство, но впоследствие по една или друга причина са останали лица без гражданство на българска територия.

- Другата категория лица без гражданство са бивши български граждани, освободени от българско гражданство, но по различни причини, поради множество фактори и обстоятелства не получили чуждо гражданство.

Интересен е въпросът дали политиката и правните подходи и средства за разрешаване проблемите на тези две различни категории лица трябва да бъдат абсолютно еднакви или са възможни нюанси в зависимост от водената политика на съответната държава по тези въпроси, в частност – от Република България.

Ето и някои от по-конкретните разпоредби в законодателството на Република България, имащи непосредствено отношение към въпросите на лицата без гражданство:

- чл. 6, ал. 2 – Конституция на Република България „Всички граждани са равни пред закона. Не се допускат никакви ограничения на правата или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние“;

- чл. 2, ал. 2 от Закона за чужденците в Република България, според който: „Чужденец е и лице, което не се разглежда като гражданин на нито една държава в съответствие с нейното законодателство и притежава официален документ, удостоверяващ това му качество“;

- чл. 10 – 11; чл. 14 от Закона за българското гражданство (ЗБГ) и чл. 5 „в“ от Наредба № 1 за приложение на дял V от ЗБГ, които са свързани с придобиване на българско гражданство от лица без гражданство;

- Разпоредби на Семейния кодекс (свързани със съпругески отношения, осигуряване, припознаване, родителски права и др.);

- на Кодекса на международното частно право (КМЧП) – чл. 48, ал. 7, регламентиращ „обичайното местопребиваване на физическо лице“ и др.

Конкретните препоръки с оглед бъдещото ратифициране на двете конвенции на ООН и правната и институционална подготовка на Република България са в следните насоки:

- подобряване на минималните стандарти за закрила на лица без гражданство;

– в Закона за чужденците в Република България да се предвидят по-конкретни разпоредби, които да регламентират дейността на Дирекция „Миграция“ при възникване на случаи на лица без гражданство на територията на Република България;

– да се установят условия и предпоставки за предоставяне на статут на лице без гражданство; компетентен орган; ред за оспорване на отказите;

– да се доразвие правната уредба за статута на лицата без гражданство;

– развитие на подзаконово ниво на разпоредбите на чл. 10 – 11 от ЗБГ, като се предостави възможност при навършване на пълнолетие между 18 – 21 г. лицата без гражданство, родени на територията на Република България, да осъществят производство по установяване на гражданство.

Използвана литература и полезни Интернет-адреси:

1. www.unhcr.uk;
2. www.europa.eu.int;
3. www.eurosmac.government.bg/meup/Index.aspx
4. Борисов, О., Права на човека, Сборник от международни актове, С., 2003.
5. Велев, В., В. Радоилски, Международни актове и договори за правна помощ, С., 1996, книга първа и книга втора.
6. Цанков, В., Българското гражданство – материалноправни и процесуални аспекти, С., 2004.
7. Nationality and Statelessness – a handbook for parliamentarians, UNHCR, 2005.
8. The state of the World's refugees. Human displacement in the new millennium., UNHCR, 2006.
9. Hathaway, J., The right of refugees under International law, UK, 2005.

Приложения

1. Списък на държавите – членки по Конвенцията за статута на апатридите, приета на 28 септември 1954 г. от ООН, в сила от 6 юни 1960 г.
2. Списък на държавите – членки по Конвенцията за намаляване на случаите на лица без гражданство, приета на 30 август 1961 г. от ООН, в сила от 13 декември 1975 г.

**СПИСЪК НА ДЪРЖАВИТЕ – СТРАНИ ПО КОНВЕНЦИЯТА
ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА СЛУЧАИТЕ НА ЛИЦА БЕЗ ГРАЖДАНСТВО,
ПРИЕТА НА 30 АВГУСТ 1961 Г. ОТ ООН,
В СИЛА ОТ 13 ДЕКЕМВРИ 1975 Г.**

Държави	Дата на присъединяването
Албания	9 юли 2003
Армения	18 май 1994
Австралия	13 декември 1973
Австрия	22 септември 1972
Азербайджан	16 август 1996
Боливия	6 октомври 1983
Босна и Херцеговина	13 декември 1996
Канада	17 юли 1978
Чад	12 август 1999
Коста Рика	2 ноември 1977
Чехия	19 декември 2001
Дания	11 юли 1977
Германия	31 август 1977
Гватемала	19 юли 2001
Ирландия	18 януари 1973
Кирибати	29 ноември 1983
Латвия	14 април 1992
Лесото	24 септември 2004
Либерия	22 септември 2004
Либия	16 май 1989
Нидерландия	13 май 1985
Нигерия	17 януари 1985
Норвегия	11 август 1971
Словакия	3 април 2000
Свазиленд	16 ноември 1999
Швеция	19 февруари 1969
Тунис	12 май 2000
Обединеното кралство	29 март 1966
Уругвай	21 септември 2001
Държави, които са подписали, но не са ратифицирали Конвенцията	Дата на подписването
Доминиканска република	5 декември 1961
Франция	31 май 1962
Израел	30 август 1961

**СПИСЪК НА ДЪРЖАВИТЕ – СТРАНИ ПО КОНВЕНЦИЯТА
ЗА СТАТУТА НА АПАТРИДИТЕ, ПРИЕТА НА 28 СЕПТЕМВРИ 1954 Г.
ОТ ООН, В СИЛА ОТ 6 ЮНИ 1960 Г.**

(Към 1 май 2005 г.)

Държави	Дата на присъединяването
Австралия	13 декември 1973
Азърбайджан	16 август 1996
Албания	23 юни 2003
Алжир	15 юли 1964
Антигуа и Барбуда	25 октомври 1988
Аржентина	1 юни 1972
Армения	18 май 1994
Барбадос	6 март 1972
Белгия	27 май 1960
Боливия	6 октомври 1983
Босна и Херцеговина	1 септември 1993
Ботсвана	25 февруари 1969
Бразилия	13 август 1996
Гватемала	28 ноември 2000
Гвинея	21 март 1962
Германия	26 октомври 1976
Гърция	4 ноември 1975
Дания	17 януари 1956
Еквадор	2 октомври 1970
Замбия	1 ноември 1974
Зимбабве	1 декември 1998
Израел	23 декември 1958
Ирландия	17 декември 1962
Испания	12 май 1997
Италия	3 декември 1962
Кирибати	29 ноември 1983
Корея (Република)	22 август 1962
Коста Рика	2 ноември 1977
Латвия	5 ноември 1999
Лесото	4 ноември 1974
Либерия	11 септември 1964
Либия	16 май 1989
Литва	7 февруари 2000
Люксембург	27 юни 1960
Македония	18 януари 1994
Мексико	7 юни 2000
Нидерландия	12 април 1962
Норвегия	19 ноември 1956

Обединеното кралство	16 април 1959
Свазиленд	16 ноември 1999
Сейнт Винсът и Гренадините	27 април 1999
Словакия	3 април 2000
Словения	6 юли 1992
Тринидад и Тобаго	11 април 1966
Тунис	29 юли 1969
Уганда	15 април 1965
Уругвай	2 април 2004
Фиджи	12 юни 1972
Финландия	10 октомври 1968
Франция	8 март 1960
Хърватска	12 октомври 1992
Унгария	21 ноември 2001
Чад	12 август 1999
Чехия	19 юли 2004
Швейцария	3 юли 1972
Швеция	2 април 1965
Югославия	12 март 2001
Държави, които са подписали, но не са ратифицирали Конвенцията	Дата на подписването
Колумбия	30 декември 1954
Лихтенщайн	28 септември 1954
Салвадор	28 септември 1954
Светият престол	28 септември 1954
Хондурас	28 септември 1954
Филипини	22 юни 1955

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И УРЕЖДАНЕ НА СПОРОВЕ: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ОТГОВОРИ

Лоранс Боасон дьо Шазурн*

Увод

Унифицираната терминология, към която призовава концепцията за глобализация, даваща предимство на „хармонизиращите“ и „унифициращи“¹ стратегии, на пръв поглед изглежда чужда на областта на международното право, чийто предмет по традиция са добросъседските отношения между равнопоставени суверенитети.

Действително международното право преди всичко е „интернационализирано“ право, т.е. право, в чиито основи е суверенитетът на всяка държава в процеса на приемане и изпълнение на правни задължения, което му предава характер *sui generis*.

В този ред на мисли разсъжденията за глобализацията на правото в рамките на механизмите за уреждане на спорове, предвидени в международното право, изправят пред предизвикателства на първо място процесуалното право.

Може ли процесуалното право, като съвкупност от организационни и функционални правила, отнасящи се до уреждането на спорове между субекти на международното право, да се „глобализира“? Иначе казано, възможно ли е да се създаде международна правна система за уреждане на спорове, която да се основава върху общи и дори унифицирани процесуални норми? С появата на универсален процесуален модел² международният арбитраж вече е предмет на известно процесуално „моделиране“³.

Глобализацията на правото налага да се преосмисли процесуалната система *inter partes* през призмата на общоприложими норми и задължения.

Съществува ли освен това опасност от културен шок в областта на уреждането на споровете в международния ред? Въпросите, които поставя отражението на глобализацията върху процедурата за уреждане на споровете, са повече от отговорите, които то предлага. Съществуват основно три типа проблематики: „какво“, „как“ и „кой и защо“.

* Професор в Юридическия факултет в Женевския университет, директор на Катедра по международно публично право и международно организиране.

¹ M. Delmas-Marty, „La mondialisation du droit: chances et risques“, *Recueil Dalloz* 1999, chron. 49.

² С. Kessedjian, „La mondialisation procédurale“, in *La mondialisation du droit* (sous la direction de Eric Loquin et Catherine Kessedjian), Travaux du Centre de recherche sur le droit des marchés et des investissements internationaux, Vol.19, Litec, 2000, pp 237-25.

³ Арбитражният правилник, изготвен от УНСИТРАЛ, Арбитражният правилник на Световната организация за интелектуална собственост (СОИС), Правилникът на Международния център за разрешаване на инвестиционни спорове са примери, които дават знак за появата на международно арбитражно производство.

Проблематиката, свързана с „какво“, препраща към въпроса за отражението на глобализацията върху „характера на спора“ или на „споровете“. Отива ли се към една логика на засилване на комплексния характер, или *a contrario*, се остава в логиката на фрагментаризацията на междудържавните спорове (I)?

Проблематиката, отнасяща се до „как“, повдига въпроса за последиците от глобализацията върху характера на „уреждането“ на споровете. Какъв път да се следва? Пътят на унифицираните или на многообразните решения?

Проблематиката, свързана с „кой и защо“, препраща към въпроса за характера на глобализацията. Трябва ли да се препоръчва „пропускваемост“ или „непропускваемост“?

I: Спорът: Фрагментаризация срещу засилване на комплексния характер на споровете

Глобализацията се обръща към комплексния характер на правото. Тя води до идеята за повтаряемост и преплитане на отношенията между различните правопорядъци⁴. В този контекст делото *Lotus*⁵ вече принадлежи на правната археология. При определянето на приложимото право и при неговото прилагане международният съдия (в смисъла на трета страна в уреждането на спора) е задължен, в контекста на глобализацията, да пристъпи към епистемологично скъсване с разбирането си за спора.

На първо място се поставя въпросът за приложимото право. В постановяването на своето решение съдията не би могъл да се ограничи по фрагментарен или изолиран начин до един корпус от определени норми, накратко – до едно монолитно право. Естеството на споровете, отнесени към Органа за уреждане на спорове на Световната търговска организация (СТО), свидетелства за интердисциплинарния характер на правните въпроси, които могат да възникнат. Например органите за уреждане на споровете на СТО трябва да се съобразяват с Многостранните споразумения за опазване на околната среда. В този смисъл, за да бъде гарантирана ефикасността на техните решения, специалните групи и Въззивният орган трябва да направят комбинация или поне съвместим прочит на тези два правопорядъка.

Освен това повишаването на сложността на характера на споровете не се отнася само до увеличаването *de jure* на броя на нормите с държавен характер в международната област. То се дължи *de facto* и на засилването на частноправния характер на международното право, към което съдията не би могъл да остане безразличен. Така например международното икономическо право не може да игнорира *lex mercatoria*, *lex sportiva* и напредъка, постигнат в правната уредба на Интернет-пространството с *lex electronica*.

Във връзка с прилагането на правото се поставя въпросът за обхвата на правното действие на решенията на сезирания международен съдия. *Res judicata* следва да се отвори за едно ново измерение. Съдията вече не може само да се вкопчава в догмата за „икономията на съдебната практика“. Глобализацията изисква една изпреварваща, а не само заздравяваща сила на присъденото нещо. Съдията трябва да е способен да изведе някои юридически проблеми и да идентифицира параметрите на

⁴ А.-Ж. Arnaud, „Du jeu fini au jeu ouvert: vers un Droit post-moderne“, in ‘*Le jeu*’: un paradigme pour le droit, sous la direction de F. Ost et M. van de Kerchove, LGDJ, Paris.

⁵ *Affaire du Lotus*, CPJI, Séries A, No 10, 1927.

решението с цел да ограничи броя на споровете, които могат да възникнат по тези проблеми в средносрочен или дългосрочен план.⁶

II: Уреждането: унификация срещу многообразие

Глобализацията поставя отново под съмнение системата от юрисдикции с олигополен и балканизиран характер. Нормативната или материалната интердисциплинарност, която предполага определен спор, води *a fortiori* до интердисциплинарност при неговото уреждане. Естеството на уреждането на спора вече не е само унифицирано, а по-скоро многообразно, при това – двустепенно.

От една страна, въпросът за „органичната поливалентност“ при уреждането на споровете поражда два основни въпроса. Първо, трябва ли да се създава световно юридическо пространство чрез учредяването на „Съд или международни съдилища X“, които биха били компетентни да разглеждат всякакви видове международни спорове с риск да се отдалечат от принципа на специализацията, характерен за някои международни механизми за уреждане на спорове⁷? Или напротив, в името на специализацията трябва да се насърчава нов вид сътрудничество между съдилищата или между международните юрисдикции и международните организации, дори и да се институционализира отлагането на решаването на делото, в случаите, в които възниква технически въпрос от компетентност на друг съд или друга международна организация, въпрос, който може да доведе до потенциални спорове за компетентност⁸?

От друга страна, в рамките на глобализацията съдилищата за уреждане на споровете са склонни да прибягват към принципа за „териториална компетентност“, като намират подкрепа за това в националните съдилища. Това със сигурност е средство, което следва да бъде консолидирано, за да се осигури интегриране на международния и националния правен ред. Статутът на Международния наказателен съд (МНС) урежда глобална съдебна система, основана на принципа на взаимна допълняемост между МНС и националните съдилища⁹.

---

⁶ Статусът на принципа за превенцията е един от основните въпроси, които са повод за противоречия и спорове между държавите. Би било важно за международния съдия да внесе разяснения по върху статута на този принцип. Въпреки това Международният съд (*Affaire du Projet Gabčíkovo – Nagymaros*), както и Въззивният орган на СТО (*Affaire Mesures communautaires concernant les viandes et les produits carnés*) (*Hormones*) отказаха да вземат становище по принципа за превенцията.

⁷ P. Jacquet, J. Pisani-Ferry, D. Strauss-Kahn, „La mondialisation et les procédures d'arbitrage possibles“, in *Cahiers Français, La crise des Organisations Internationales*, mai – juin 2001, p.72-73.

⁸ E. Hey, *Reflections on an International Environmental Court*, Kluwer Law International, the Hague, 2000.

⁹ Делата, отнесени към МНС, няма да бъдат допустими, ако държавите не преследват на своя територия отговорните лица, независимо дали причината се състои в това, че вътрешната система е парализирана, че държавите не желаят да възбудят наказателно преследване или че делата в национален план имат за цел само да освободят обвиняемия от наказателна отговорност.

III: Производствата: „пропускваемост“ или „непропускваемост“?

Глобализацията налага да се преосмислят процедурите за уреждане на спорове. Глобалният характер и сложността на залога, свързан с определен спор, изискват от съда за уреждане на спорове подход, отворен към обществото. Освен това частните лица и недържавните субекти все повече изискват техният глас да бъде чул в международен план. Съдията не може да не се съобрази с тези молби. Могат да се приложат два метода.

Първоначално може да се помисли за метод, който дава предимство на допускането на съобщения от частни лица, от неправителствени организации или частни фирми като доказателствени елементи в уреждането на спор между държави. Пътят на *amicus curiae* също може да бъде отворен в по-голяма степен. Още повече, международното гражданско общество трябва да бъде ангажирано все по-активно в решаването на споровете.

Чувства се необходимост от по-голяма прозрачност на делата за уреждане на споровете. В рамките на СТО характерен за тези дела е реалният дефицит на публичност. И обратно, Инспекторатът на Световната банка отбеляза доста подобрения в тази насока¹⁰.

По-нататък, методът на гъвкавост също трябва да има своята роля. Той се състои в създаването на съдилища за уреждане на спорове с отворени структури. Така например съдията *strictu sensu* не трябва да бъде единственият субект в уреждането на спорове. Правната схема трябва да се разшири, за да позволи на участници като експертите, научните работници, както и на социолозите да съдействат за постановяването на *res juridicata*. Не става дума да се проповядва отмирането на съдебните механизми за уреждане на спорове, а да се отчита сложността на спора.

Например информатиката и цифровите комуникации позволяват чрез Интернет появата на истинска международна електронна търговия. В този смисъл не бива да буди учудване фактът, че съществува стремеж за решаването на споровете, възникнали в международната електронна търговия, да бъде създаден международен електронен арбитраж, който да функционира по електронен път¹¹. Проблемите, които може да създаде подобен електронен арбитраж в областта на доказването на арбитражното споразумение и на спазването на принципа на състезателния процес в едно електронно производство и пред един виртуален съд, изискват традиционният арбитраж да се обърне и към експертите по въпросите на киберпространството¹² при решаване на споровете.

Можем да си зададем въпроса дали „soft law“, проява на едно право, което се адаптира най-лесно към изискванията на глобализацията, не оказва влияние върху механизмите за уреждане на спорове, за да възникне един по-„soft“ спор.

¹⁰ L. Boisson de Chazournes, „Le Panel d’inspection de la Banque Mondiale: à propos de la complexification de l’espace international“, *RGDIP*, 2001, № 1, pp. 145 – 162.

¹¹ P. Fouchart, „L’arbitrage et la mondialisation de l’économie“, in *Philosophie du droit et droit économique: Quel dialogue? Mélanges en l’honneur de Gerard Farjat*, Editions Frison – Roche, 1999, p. 386.

¹² M. Schneider et Ch. Kuner, „Dispute Resolution in International Electronic Commerce“ (14), *J.Int.Arb.*, Septembre 1997, p. 5.

Заклучение: Какво право за какъв вид уреждане на споровете в контекста на глобализацията?

Глобализацията налага да се преосмисли структурата и функцията на международния правопорядък. Неговата ефективност и ефикасност са обусловени от логиката на адаптацията. Избран е пътят на едно „интернормативно право“¹³ за „системно“ и „холистично“ уреждане на споровете. Понастоящем не съществува унифицирано световно право. Интернормативното право от своя страна препраща към един лабиринт от норми, идващи от различни правни системи, както и към социални, технически, икономически, екологични и политически норми. Неговото прилагане от съдията ще бъде обуславящо за нормативното равновесие в процедурите по уреждане на споровете и следователно за създаването на едно по-системно право, основаващо се на интегрирането на различни норми, а не само на норми, създадени от междудържавната правна продукция¹⁴.

Както вече заяви съдията Уерамантри, „Ние навлязохме в една епоха на международното право, в която то не се задоволява само да обслужва интересите на отделните държави, но отправя своя поглед извън тях и извън техните регионални спорове, за да вземе под внимание фундаменталните интереси на планетата. За да разглежда тези проблеми /.../, международното право трябва да вижда по-далеч от процесуалните правила, изработени единствено за целите на спорове *inter partes*“¹⁵.

В тази перспектива международното „интернормативно“ право ще даде възможност да се излезе от измерението *inter partes* на уреждането на споровете посредством процедури, легитимиращи преплитането на различни правопорядъци (национален и международен/публичен и частен), за едно „многообразно“, „създадено по пътя на преговори“ и като цяло по-„демократично“ право. Това са само някои от предизвикателствата, пред които глобализацията изправя въпроса за уреждането на споровете.

Превод: Антония Ангелова*

¹³ L. Boisson de Chazournes, „Le principe de précaution: Nature, contenu et limites“, Institut de Hautes Etudes internationales de Paris II; Pedone; Paris, 2002 (под печат).

¹⁴ J. Chevallier, „Vers un droit post-moderne? Les transformations de la régulation juridique“, *RDP*, 1998, Nr.3, pp.659 – 690; L. Boisson de Chazournes, P. Sands, *International Law, the International Court of Justice and Nuclear Weapons*, Cambridge University Press, 1999, pp. 13 – 16.

¹⁵ *Affaire du Projet Gabcikovo – Nagymaros*, *CIJ*, *Recueil* 1997, p.118.

* Държавен експерт в дирекция „Международно сътрудничество и европейска интеграция“, Министерство на правосъдието.

II.

ACQUIS COMMUNAUTAIRE

ХАГСКА ПРОГРАМА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В ОБЛАСТТА НА ПРАВОСЪДИЕТО, СВОБОДАТА И СИГУРНОСТТА (2005 – 2010)

Любомира Димитрова*

I. ВЪВЕДЕНИЕ

След Договора от Амстердам и прогласяването на зоната на свобода, сигурност и правосъдие в обединена Европа за приоритетна област в Заключенията от Европейския съвет в Тампере през 1999 г. Европейският съюз предприе политика на все по-тясно сближаване между държавите-членки в сферата на правосъдието и вътрешните работи. Тази политика се потвърди и от проекта на Договор за Европейска конституция, който нормативно ще закрепва възможността за „засилено сътрудничество“ във всички области (с изключение на областите от изключителна компетентност на Съюза).

Пространството на свобода, сигурност и правосъдие означава премахване на контрола на лицата на вътрешните граници на Съюза и развитие на единна политика в областта на убежището, миграцията и контрола на външните граници.

Високото ниво на сигурност се осигурява чрез мерки за борба с престъпността, расизма и ксенофобията, както и чрез мерки за координиране и сътрудничество между полицейските, съдебните и други компетентни органи. За постигането на тази цел допринася и взаимното признаване на решения по наказателни дела и при необходимост сближаването на наказателните законодателства на държавите-членки.

И не на последно място Съюзът в рамките на сътрудничеството по правосъдие и вътрешни работи (ПВР) улеснява достъпа до правосъдие чрез принципа на взаимно признаване на съдебни решения и извънсъдебни споразумения в гражданското право.

За постигането на тези цели през м. юни 2004 г. Европейската комисия представи Комюнике за изпълнението на 5-годишната програма от Тампере, очертавайки насоките на бъдещия план за действие в областта на ПВР. Оценката, дадена от ЕК за работата, извършена по ПВР, е положителна, особено що се отнася до сътрудничеството по граждански и наказателни дела.

Новата многогодишна програма за развитие на зоната на свобода, сигурност и правосъдие беше обсъдена на Съветите на министрите на правосъдието и вътрешните работи на 19 юли и на 25 – 26 октомври 2004 г., както и на неформалния съвет ПВР на 30 септември – 1 октомври 2004 г. Холандското председателство изработи окончателния вариант на Програмата в областта на свободата, сигурността и правосъдието (Хагска програма 2005 – 2010), която беше приета през м. ноември 2004 г. от Съвета на Европейския съюз като продължение на Програмата от Тампере за сътруд-

---

* Държавен експерт в дирекция „Международно сътрудничество и европейска интеграция“, Министерство на правосъдието.

ничество в областта на ПВР (1999 – 2004). Новата програма е съобразена с новите реалности в Европа и необходимостта от все по-тясно сътрудничество между държавите – членки на ЕС.

II. ЗАСИЛВАНЕ НА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО В ОБЛАСТТА НА ПВР

Хагската програма е 5-годишен план за действие на Европейския съюз за тясно сътрудничество в областта на правосъдието и вътрешните работи за периода 2005 – 2010 г. Програмата отразява постигнатия досегашен напредък при осъществяването на дейностите, произтичащи от програмата от Тампере, и бележи бъдещите мерки за развитие на зоната на свобода, сигурност и правосъдие в Европа с оглед повишаване на взаимното доверие и насърчаване общите политики в полза на всички европейски граждани. Програмата отчита и постигнатото съгласие между държавите-членки по Договора за създаване на Европейска конституция („Конституционния договор“), тъй като нейното изпълнение ще се осъществява в рамките на действието на този договор.

В програмата са закрепени основните принципи и общи насоки на развитие в областта на борбата с организираната престъпност, тероризма и правното сътрудничество по граждански и наказателни дела.

Подчертава се значимостта от засилване ролята на Европейския съд по отношение на актовете и действията в областта на свободата, сигурността и правосъдието.

Акцентира се върху разбирането, че укрепването на сигурността в рамките на Съюза е важен приоритет и в този смисъл превенцията и противодействието на тероризма ще остане важен политически проблем през следващите години.

Разбира се, европейското сътрудничество, насочено към достигане на определено равнище на сигурност, трябва да обхваща и действията за противодействие на трансграничната организирана престъпност, която представлява заплахата за публичния и правен ред на европейските държави.

Освен това, за да бъде ефективна борбата с трансграничната престъпност, е необходимо високо ниво на сътрудничеството между правоприлагащите органи на държавите-членки и съответните структури на Европейския съюз и премахване на процесуалните пречки за тяхното взаимодействие.

Програмата предвижда продължаване усилията на ЕС за сближаване на законодателствата на страните-членки и унифициране на международното частно право и по-специално предприетите мерки за хармонизация в областта на международното семейно право, отчитайки факта, че в резултат на огромното движение на хора се пораждат множество сложни правоотношения в областта на гражданското и семейното право, които налагат тяхното регламентиране. Необходими са сигурност и предвидимост на правоотношенията с международен елемент чрез прилагането на едни и същи норми от съдилищата на различните държави, независимо от това къде е предявен искът.

III. ОСНОВНИ ПРИОРИТЕТИ НА ХАГСКАТА ПРОГРАМА НА ЕС

Програмата определя ключовите действия на европейските институции и държавите-членки в сферата на правосъдието и вътрешните работи през следващите 5 години. Приоритетно значение се отдава на изпълнението на ангажиментите в областта на

борбата срещу тероризма, както и на по-тясното сътрудничество с трети страни по въпросите на убежището и миграцията. Предвижда се полагането на допълнителни усилия за подобряване на сътрудничеството между съответните органи в ЕС с оглед по-ефективния обмен на информация между тях, както и с оглед по-пълноценно използване на ресурсите на Европол и Евроджаст. Програмата също така определя поредица от мерки, които ще улеснят достъпа до правосъдие на европейските граждани.

По-конкретно Хагската програма предвижда:

1. В областта на **убежището, миграцията и граничния контрол** да се предприемат следните ключови мерки:

- развитие на обща Европейска мрежа на убежището с общи процедури за представяне на убежище и единен статут на тези, които придобиват убежище или закрила;
- регламентиране на действия по отношение на чужденците за намиране на легална работа в ЕС в съответствие с изискванията на пазара на труда;
- създаване на Европейска мрежа за гарантиране успешното интегриране на мигрантите в приемащото ги общество;
- укрепване партньорството с трети държави за подобряване на техните системи на убежищата, по-добро справяне с незаконната миграция и изпълнение на програмите за разселване;
- изграждане на политика на експулсиране и връщане на незаконни мигранти в държавите по произход;
- създаване на фонд за управление на външните граници;
- гарантиране, че Шенгенската информационна система (ШИС II) с база данни за лицата, на които е издадена европейска заповед за арест, и база данни за откраднати вещи, ще бъде действаща през 2007 г.;
- създаване на общи визови правила (общи центрове за подаване на документи, въвеждане на биометричните данни във визовата информационна система).

2. В областта на **сигурността** Хагската програма очертава следните основни дейности:

- полицейската информация да стане достъпна между всички държави-членки;
- разузнавателните и охранителни служби да използват своите правомощия за предотвратяване на заплахи в своите държави и в други държави на ЕС (напр. заплаха за сигурността на една държава-членка да се разпространява незабавно сред останалите държави-членки);
- подобряване сигурността при съхраняване и транспортиране на експлозиви и гарантиране проследяването на индустриални и химически продукти;
- адресиране факторите, които допринасят за разпространение на фундаментализма и въвличането на лица в терористични действия;
- по-добро използване на Европол, полицейските служители за връзка в ЕС, Евроджаст и другите служби на ЕС за подпомагане на съдебното сътрудничество.

3. В раздел „**Съдебно сътрудничество по наказателноправни въпроси**“ се предвижда работата на Съвета на ЕС да продължи по мерки в следните насоки:

- проект на Рамково решение относно Европейската заповед за събиране на доказателства;

- проект на Рамково решение относно запазването на данни с цел превенция, разследване, разкриване и наказателно преследване на престъпления, включително тероризъм;
- проект на Рамково решение относно някои процесуални права в наказателно-производство;
- проект на Рамково решение относно приложението на принципа *ne bis in idem* и относно конфликта на юрисдикции;
- проект на Рамково решение относно взаимното признаване на решения за трансфер на осъдени лица;
- проект на Решение за подобряване на сътрудничеството при обмена на данни относно осъдителни присъди;
- проект на Рамково решение относно признаването и изпълнението на решения за отнемане на права.

4. В областта на **сътрудничеството по гражданскоправни въпроси** работата ще се съсредоточи върху следните дейности:

- проект на Регламент относно приложимото право по извъндоговорни задължения;
- проект на Регламент относно Европейския изпълнителен лист;
- проект на Регламент относно исковете с ниска стойност;
- проект на Директива относно определени аспекти на медиацията по гражданскоправни и търговски въпроси.
- разширено прилагане на взаимното признаване на решения и подобряване достъпа до трансгранично правосъдие.

През 2005 г. Европейският съюз започна изпълнението на Хагската програма. На Съветите по правосъдие и вътрешни работи от началото на 2005 г. министрите на правосъдието на държавите-членки и на присъединяващите се държави (България и Румъния) обсъдиха проекти на актове на ЕС, предложени и изработени в изпълнение на мерките от програмата. Сред тях най-важните са проектът на Рамково решение относно Европейската заповед за събиране на доказателства, проектът на Рамково решение относно запазването на данни с цел превенция, разследване, разкриване и наказване на престъпления, включително тероризъм, проектът на Регламент относно Европейския изпълнителен лист и проектът на Регламент относно исковете с ниска стойност.

IV. ПРИОРИТЕТИ НА ФИНЛАНДСКОТО ПРЕДСЕДАТЕЛСТВО В ОБЛАСТТА НА ПВР

По време на пленарното заседание на Европейския парламент на 5 юли 2006 г. финландският министър-председател г-н Мати Ванханен представи приоритетите от програмата на финландското председателство на ЕС през втората половина на 2006 г.

Той изтъкна, че в областта на правосъдието и вътрешните работи по време на председателството на Финландия на базата на Хагската програма ще се извърши цялостен и задълбочен преглед на прогреса, постигнат при изграждането на зоната на свобода, сигурност и правосъдие. ЕС се нуждае от конкретни мерки, ефективен процес на вземане на решения и стриктно изпълнение на национално ниво на вече взетите решения, подчерта г-н Ванханен. През 1999 г. Съветът в Тампере очертава

пътя на амбициозно и демократично развитие на правосъдието и вътрешните работи. Сега, през 2006 г., прегледът на изпълнението на Хагската програма ще бъде добър повод за активно засилване на европейското сътрудничество в тази област.

Европейските граждани очакват ефективни действия от ЕС в борбата с транс-националната престъпност, трафика на хора и тероризма. По време на финландското председателство държавите-членки ще се изправят пред тест за своята политическа воля и решимост за постигане на по-резултатно вземане на решения, по-специално в областта на полицейското сътрудничество по наказателни дела. ЕС може да действа ефективно само ако държавите-членки постигнат съгласие за използване на системата на квалифицираното мнозинство при гласуване и да приложат общностния метод (*communitisation*) в тази област.

Финландия иска също така да засили прилагането на принципа на взаимното признаване на съдебни решения. Когато решенията и присъдите на една държава-членка се изпълняват в друга държава-членка такива, каквито са, това ще улесни в голяма степен разследването на широкомащабни трансгранични престъпни действия и ще ускори съдебните производства. Европейската заповед за арест е много добър пример в това отношение. Тя сведе времето за предаване на заподозряното лице от 2 години практически до 1 ден.

Г-н Ванханен припомни скорошните събития на Канарските острови и в Малта, които поставят отново на дневен ред въпросите на незаконната миграция. ЕС се нуждае от поглед върху всички възможности за справяне с тези проблеми, в това число и от споразумение за общ подход към легалната миграция.

Укрепването на граничния контрол, макар и много важно, е само едно от решенията на въпроса. Важността на сътрудничеството с държавите по произход и транзитните държави също не трябва да се надценява. Трябва да се акцентира и да се осигури действието на обща политика на ЕС в областта на убежището до 2010 г. Съюзът трябва да продължи да дава защита на нуждаещите се на базата на общи процедури и общо законодателство. Трябва да се обърне внимание и на външните измерения на миграцията и сътрудничеството с партньорите извън ЕС. Освен това според г-н Ванханен сътрудничеството между институциите както на европейско, така и на национално ниво трябва да се засили.

В заключение финландският министър-председател изказва увереността си в намиране на правилната посока за бъдещото развитие на ЕС. Ситуацията изисква преодоляване на настроенята на изчакване и размисъл и предприемане на решителни стъпки напред, защото светът не спира да се развива и ЕС не трябва да си затваря очите пред новите предизвикателства, ако иска да бъде в крачка с времето и очакванията на идните поколения европейски граждани.

V. ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВОТА ПРЕД БЪЛГАРИЯ

В процеса на присъединяване към Европейския съюз България се изправя пред нелеката задача да се справи, от една страна, с въвеждането и прилагането на динамично развиващата се правна уредба в областта на правосъдието и вътрешните работи и от друга страна – да изгради и укрепи доверието между компетентните български институции и тези на държавите на ЕС. Това България постига чрез постоянно модернизиране на законодателството и повишаване на квалификацията на право-прилагащите органи.

България и в частност Министерството на правосъдието подкрепиха заложените в Хагската програма принципи и приоритети на сътрудничеството в областта на ПВР. Към постигането на тези общи цели са насочени и усилията на българското правителство. Дейността на Министерството на правосъдието по осъществяването в България съдебна реформа е изцяло в контекста на постигането на задачите, поставени в Програмата на ЕС за свобода, сигурност и правосъдие.

През 2004 г. в **Наказателнопроцесуалния кодекс** бяха въведени институтите на признаване и изпълнение на чужди присъди, прехвърляне на наказателни производства от и на друга държава, разпит чрез видео- и телефонна конференция, съвместни екипи от различни държави за разследване на трансгранични престъпления, агент под прикритие и контролирана доставка. Тези инструменти за международно правно сътрудничество в наказателноправната област напълно отговарят на европейските стандарти, създадени с актове като Европейската конвенция за международно признаване на присъди от 1970 г., Европейската конвенция за трансфер на наказателни производства от 1972 г. и Конвенцията за правна помощ по наказателни дела между държавите – членки на ЕС, от 2000 г.

Уредбата на посочените правни институти за международно сътрудничество е запазена в **новия Наказателнопроцесуален кодекс** от 14 октомври 2005 г., защото е напълно хармонизирана с *Acquis communautaires* в тази област.

Европейските ни партньори отчетоха като високо постижение приетия на 20 май 2005 г. **Закон за екстрадицията и европейската заповед за арест**. С него бяха въведени всички модерни достижения в областта на екстрадицията и бяха създадени правила за изпълнението на Европейската заповед за арест от страна на България от момента на присъединяването ѝ към Европейския съюз. С този закон България се подготви да прилага един от най-новите и напредничави инструменти на ЕС за борба с тежката организирана трансгранична престъпност.

Новият **Кодекс на международното частно право** хармонизира българското законодателство с достиженията на правото на ЕС в областта на сътрудничеството в гражданскоправната област и по-специално с Римската конвенция за приложимото право при договорните задължения от 1980 г.

С приемането на **новия Граждански процесуален кодекс**, който се обсъжда в парламента, ще завърши процесът на въвеждане на действащото европейско законодателство в гражданскоправната област.

Приемането на **Закона за постановяване, приемане и изпълнение на решения за обезпечаване на имущество или доказателства от държавите – членки на Европейския съюз**, също е важна стъпка към изпълнение на ангажимента за въвеждане на новоприетото европейско законодателство и ефективното му прилагане.

Обучението на магистрати по европейско право в Националния институт на правосъдието подготвя квалифицирани кадри в съдебната система, които да се справят с предизвикателството за ефективното прилагането на един нов правен ред, какъвто е правото на Европейския съюз.

Постигнатите резултати от предприетите от България действия за изпълнение на европейските ангажименти в областта на ПВР ще позволят от момента на пълноправното ни членство в ЕС българските правоприлагащи органи да бъдат надежден и пълноценен партньор на своите колеги в останалите държави-членки.

КРАТЪК ПРЕГЛЕД НА КОНВЕНЦИЯТА НА ООН СРЕЩУ КОРУПЦИЯТА И УЧАСТИЕТО НА ЕВРОПЕЙСКАТА ОБЩНОСТ В НЕЯ

Георги Рунчев*

I. На 14 декември 2005 г. влезе в сила Конвенцията на ООН срещу корупцията (Конвенцията).

На 3 август 2006 г. Народното събрание на Република България прие закон за ратифициране на Конвенцията, подписана от нашата страна на 10 декември 2003 г. (обн., ДВ. бр. 66 от 15 август 2006 г.).

Както редица други конвенции, приети през последните години в рамките на някои международни организации, и Конвенцията на ООН срещу корупцията предвижда възможност за участие в нея не само на държави, но и на регионални организации за икономическа интеграция (т.е. на Европейската общност). По-конкретно чл. 67 от Конвенцията предвижда, че тя е открита за подписване и от регионални организации за икономическа интеграция, ако поне една държава – членка на такава организация, е подписала Конвенцията. Съответно регионална организация за икономическа интеграция може да депозира своя документ за ратификация, приемане или одобряване, при условие че поне една нейна държава-членка вече е направила това. В документа за ратификация, приемане или одобряване организацията следва да декларира степента на нейната компетентност по отношение на предмета на Конвенцията. По-късно организацията трябва да информира генералния секретар на ООН в качеството му на депозитар на Конвенцията и за всяко изменение на степента на нейната компетентност.

Посоченото по-горе ни дава повод да се спрем накратко на разпоредбите на Конвенцията на ООН срещу корупцията, както и на действията на Европейската общност във връзка с подготовката и участието в този най-всеобхватен международен антикорупционен инструмент.

II. Конвенцията на ООН срещу корупцията представлява най-всеобхватният правнообвързващ антикорупционен инструмент, изработен досега. Тя е изготвена на основата на мултидисциплинарен подход и съдържа разпоредби относно превенцията, криминализирането, международното сътрудничество, възстановяването на имуществото, придобито чрез корупция, техническото сътрудничество и обмяна на информация, и механизмите за прилагане.

Конвенцията съдържа преамбюл и 71 члена, разпределени в осем глави.

Глава I „Общи разпоредби“ съдържа разпоредби относно целите на Конвенцията, обхвата на прилагане, защитата на суверенитета и определения, за целите на

---

*Началник на отдел „Международно правно сътрудничество и европейска интеграция“ и дирекция „Международно сътрудничество, европейска интеграция“, Министерство на правосъдието.

конвенцията, на понятията „длъжностно лице“, „чуждо длъжностно лице“, „служител на публична международна организация“, „собственост“, „облаги от престъпление“, „запор“ и „изземване“, „конфискация“, „първоначално престъпление“ и „контролирана доставка“.

В Глава II „Превантивни мерки“ са включени текстове във връзка с превантивната антикорупционна политика и практика, органите за координация и контрол на антикорупционните мерки, превенцията на корупцията в публичния сектор, кодексите на поведение за държавните служители, обществените поръчки и държавния финансов контрол, достъпа до информация, мерките по отношение на съдебната власт, превенцията на корупцията в частния сектор, участието на гражданското общество в превенцията и борбата с корупцията, и мерките за предотвратяване на изпирането на пари.

В Глава III „Криминализиране и правоприлагане“ са предвидени разпоредбите, съгласно които страните се задължават в различна степен да обявят за престъпления по вътрешното законодателство различни форми на корупция и корупционно поведение, а именно: активния и пасивен подкуп на местни длъжностни лица; активния и пасивен подкуп на чужди длъжностни лица и служители на публични международни организации, присвояването и злоупотребата със собственост от страна на държавните служители, търговията с влияние, злоупотребата с власт, незаконното обогатяване; активния и пасивен подкуп в частния сектор; присвояването на собственост в частния сектор; изпирането на облаги от престъпления; вешното укривателство; и някои деяния срещу правосъдието. С разпоредбата на чл.26 страните се задължават да приемат необходимите мерки за въвеждане на отговорност на юридическите лица (наказателна, гражданска или административна) за участие в посочените престъпления. Освен това Глава III съдържа разпоредби относно: съучастието и опита; давността; наказанията и имунитетите от наказателно преследване; изземването и конфискацията; защитата на свидетелите, вещите лица и жертвите; защитата на лицата, които уведомяват властите за престъпления; обезщетението на вредите, специализираните власти; сътрудничеството с разследващите органи; сътрудничеството между компетентните национални власти; сътрудничеството между националните власти и частния сектор; банковата тайна; и юрисдикцията.

В Глава IV „Международно сътрудничество“ са включени детайлни разпоредби относно екстрадицията, трансфера на осъдени лица, взаимната правна помощ, трансфера на наказателното производство, сътрудничеството между компетентните власти за разкриване на корупционните престъпления, съвместните разследвания, и специалните разузнавателни техники.

Глава V съдържа текстове за възстановяването на имуществото, придобито чрез корупционни престъпления. Съгласно общата разпоредба на чл.51 връщането на облагите от такива престъпления е закрепено като основополагащ принцип на Конвенцията и страните се задължават да си сътрудничат и съдействат в най-висока степен за постигането на тази цел. По-конкретно в Глава V са регламентирани: предотвратяването и разкриването на трансфера на облаги от престъпления; мерките за пряко възстановяване на собствеността и обезщетение; механизмите за възстановяване на собствеността чрез международно сътрудничество при конфискацията; международното сътрудничество за целите на конфискацията; предоставянето/връщането на имуществото на легитимните му собственици и обезщетението на лицата, пострадали от корупционни престъпления; и създаването на органи за финансово разузнаване.

В Глава VI „Техническо сътрудничество и обмен на информация“ са предвидени подробни текстове във връзка с: обучението на лицата, които отговарят за предотвратяване и противодействие на корупцията, и техническото съдействие; събирането, обмена и анализа на информация за корупцията; прилагането на Конвенцията чрез мерки за икономическо развитие и техническо съдействие (предимно по отношение на развиващите се страни).

В Глава VII „Механизми за прилагане“ са регламентирани функциите на Конференцията на държавите – страни по Конвенцията, която ще трябва да съдейства за подобряване на капацитета и сътрудничеството между държавите за постигане на целите на Конвенцията и да установи механизмите за преглед на мерките по нейното прилагане. Конференцията на държавите-страни ще бъде свикана не по-късно от една година след влизането в сила на Конвенцията, след което нейните редовни срещи ще се провеждат съобразно процедурните правила, приети от самата Конференция. Съгласно чл.63, ал.6 държавите – страни по Конвенцията, ще предоставят на Конференцията информация за техните програми, практики, законодателни и административни мерки по прилагането на Конвенцията. Конференцията допълнително ще определи най-ефективните начини за получаване и анализ на информацията, предоставена от страните и компетентни международни организации. Изрично е предвидена възможността за отчитане в този процес и на информацията, получена от съответно акредитирани неправителствени организации. След като прецени необходимостта, Конференцията ще създаде специален механизъм или орган (за мониторинг), който да съдейства за ефективното прилагане на Конвенцията.

III. Съгласно чл.300 на Договора за Европейската общност, когато договорът предвижда сключването на споразумения между Общността и една или повече държави или международни организации, Европейската комисия (Комисията) представя препоръки до Съвета на Европейския съюз (Съвета), който упълномощава Комисията да започне необходимите преговори. При спазване на правомощията, предоставени на Комисията, решението за подписване на съответното споразумение се взема от Съвета, който се произнася с квалифицирано мнозинство по предложение на Комисията. Съветът сключва споразумението, след като се консултира с Европейския парламент. Споразуменията, сключени при условията, посочени в чл.300 на Договора за Европейската общност, обвързват институциите на Общността и държавите-членки.

Трябва да отбележим, че Европейската комисия и държавите – членки на Европейския съюз, имат значителен опит при защитата на общи позиции в рамките на преговори за сключване на международни инструменти, включително на такива в областта на борбата с престъпността. Така през 1997 г. Съветът на Европейския съюз прие *две общи позиции* по отношение на провежданите в Съвета на Европа и Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) преговори по приемане на международни инструменти за борба с корупцията. Съгласно насоките, определени от общите позиции, държавите-членки координираха техните действия по инициатива на председателството и се стремяха да достигнат до общо становище по всички важни въпроси, които имат отношение към интересите на Европейския съюз. В рамките на преговорите в Съвета на Европа и ОИСР Комисията също беше привлечена в дейността по защита на посочените общи позиции. Тяната цел беше да се избегне ненужното дублиране или несъответствие между антикорупционните конвенции, подготвяни по това време в рамките на Съвета на Европа (Наказателната конвенция относно корупцията) и ОИСР

(Конвенцията за борба с подкупването на чужди длъжностни лица в международните търговски сделки), и да се вземат предвид вече приетите в тази област инструменти на Европейския съюз. Сред тези инструменти можем да посочим Конвенцията от 26 юли 1995 г. за защита на финансовите интереси на Европейските общности и протоколите към нея, Конвенцията от 26 май 1997 г. за борба с корупцията, в която участват служители на Европейските общности или служители на държавите – членки на Европейския съюз, и Съвместните действия срещу корупцията в частния сектор, приети на 22 декември 1998 г. (за по-подробна информация относно антикорупционните инструменти на Европейския съюз и техните стандарти виж статия от същия автор в бр.2/2005 на списание „Европейска интеграция и право“).

IV. Кратката история на събитията около подготовката на Конвенцията на ООН срещу корупцията и участието на Европейската общност в нея е следната:

С резолюция 55/61 от 4 декември 2000 г. Генералната асамблея на ООН реши да създаде *ad hoc* Комитет за изготвяне на ефективен международен инструмент срещу корупцията и възложи на генералния секретар да свика междуправителствена експертна група за проучване и подготовка на мандат за провеждане на преговори по сключване на този инструмент. С резолюция 55/188 от 20 декември 2000 г. Генералната асамблея на ООН поднови искането до генералния секретар, съдържащо се в резолюция 55/61, и покани експертната група да проучи въпроса за незаконно трансферираните средства и тяхното връщане на страните, от където те произхождат (този проблем е един от най-важните в контекста на международното антикорупционно сътрудничество и неговото решаване представлява съществен принос в международното право). Между м.януари 2002 и м.октомври 2003 г. *ad hoc* Комитетът за преговорите по Конвенция срещу корупцията проведе седем заседания и изпълни мандата, даден от Генералната асамблея за подготовка на проект на Конвенция, преди края на 2003 г. На 31 октомври 2003 г. 58-ата Генерална асамблея на ООН прие резолюция за приемането на Конвенция на ООН срещу корупцията. Конвенцията на ООН срещу корупцията беше открита за подписване по време на Политическата конференция на високо равнище, проведена в Мерида, Мексико, от 9 до 11 декември същата година.

Преди третото заседание на *ad hoc* Комитета за преговорите по Конвенция срещу корупцията, проведено от 30 септември до 11 октомври 2002 г. във Виена, Съветът на Европейския съюз разреши на Европейската комисия да преговаря по тези разпоредби на Конвенцията, които попадат под компетентността на Общността, и даде инструкции за провеждането на преговорите. Комисията активно участва в преговорите в рамките на *ad hoc* Комитета на базата на тези инструкции и в тясно сътрудничество с държавите-членки, присъединяващите се страни и страните-кандидатки (вкл. България), както и държавите от Г-8.

Във връзка с приключването в края на 2003 г. на преговорите по Конвенцията на ООН срещу корупцията Европейската комисия отбеляза, че тази Конвенция и особено нейните разпоредби относно превантивните мерки и техническата помощ установяват мерки от много висок стандарт в областите от компетентността на Общността, в частност по отношение на разпоредбите на Договора за ЕО за вътрешния пазар. Тези мерки допринасят за превенция на корупцията и се отнасят до превенцията и противодействието на изпирането на пари, счетоводните стандарти в частния сектор и стандартите за прозрачност и равен достъп на всички кандидати до обще-

ствените поръчки и пазарите на услуги. Политиката на Общността в областта на техническата помощ и сътрудничество допълва политиките, следвани от държавите-членки, и също включва разпоредби за борба с корупцията.

Когато Общността ратифицира Конвенцията на ООН срещу корупцията, тя ще се счита за „Страна по Конвенцията“ в рамките на своята компетентност. Разпоредбите относно създаването на органи за превенция на корупцията (чл.6), правилата за назначаване на служители (чл.7), кодексите за поведение на държавните служители (чл.8), обществените поръчки (чл.9) или публичната отчетност и прозрачността (чл.10) могат да се прилагат и по отношение на Общността. Приемането на тези стандарти по отношение на администрацията на Общността е от изключителната компетентност на Общността.

В резолюция № 58/4 от 31 октомври 2003 г. Генералната асамблея на ООН призова всички държави и съответните регионални организации за икономическа интеграция да подпишат и ратифицират Конвенцията колкото се може по-скоро, за да направят възможно бързото ѝ влизане в сила.

В декларация на Европейската комисия по повод приемането на Резолюция на Съвета на Европейския съюз относно всеобхватната политика на Съюза срещу корупцията от 8 април 2005 г. се посочва, че Конвенцията на ООН срещу корупцията частично попада под изключителната компетентност на Общността. Поради тази причина тогава Комисията призова държавите-членки да не ратифицират Конвенцията, преди Европейските общности да са го направили или изрично са дали разрешение на държавите-членки да ратифицират Конвенцията, в съответствие с чл.300 на Договора за създаване на Европейската общност.

На 10 май 2005 г. в рамките на неговата 2658-а среща Съветът прие решение за подписване от страна на Европейската общност на Конвенцията на ООН срещу корупцията. Конвенцията беше подписана от Европейската общност на 15 септември 2005 г.

Към края на м.август 2006 г. Конвенцията на ООН срещу корупцията е подписана от още 139 държави. Тя е ратифицирана от 61 държави, включително от следните държави – членки на Европейския съюз: Австрия, Великобритания, Испания, Латвия, Норвегия, Словакия, Унгария, Финландия и Франция. Румъния и Хърватска също са ратифицирали Конвенцията. Европейската общност все още не е ратифицирала Конвенцията на ООН срещу корупцията.

КОНВЕНЦИЯ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ОБЕДИНЕНИТЕ НАЦИИ СРЕЩУ КОРУПЦИЯТА

Преамбюл

Държавите – страни по тази Конвенция,

Загрижени за сериозността на проблемите и опасностите, свързани с корупцията, за стабилността и сигурността на обществата, подкопаващи институциите и ценностите на демокрацията, етичните ценности и справедливостта и застрашаващи устойчивото развитие и правовия ред,

Загрижени също така за връзките между корупцията и другите форми на престъпността, в частност организираната престъпност и икономическите престъпления, включително прането на пари,

Загрижени по-нататък за случаите на корупция, включващи големи количества средства, които могат да представляват значителна част от ресурсите на държавите и по такъв начин да поставят в опасност политическата стабилност и устойчивото развитие на тези държави,

Убедени, че корупцията вече не е местно явление, а транснационален феномен, който засяга всички общества и икономики и прави жизнено необходимо международното сътрудничество за предотвратяването и контролирането ѝ,

Убедени, също така, че се изисква всеобхватен и мултидисциплинарен подход за ефективно предотвратяване и борба с корупцията,

Убедени по-нататък че достъпът до техническа помощ може да изиграе важна роля за насърчаване на възможностите на държавите, включително чрез укрепване на способността им за предотвратяване и борба с корупцията, както и чрез изграждане на институции,

Убедени, че незаконното придобиване на лично богатство може да бъде особено вредно за демократичните институции, националните икономики и правовия ред,

Решени да предотвратяват, разкриват и спират по по-ефективен начин международните трансфери на незаконно придобити средства и да укрепват международното сътрудничество в областта на възстановяването на средства,

Признавайки основните принципи на правото на справедлив процес в наказателните и в гражданските или административни процедури за присъждане на права на собственост,

Имайки предвид, че предотвратяването и изкореняването на корупцията е отговорност на всички държави и че те трябва да си сътрудничат, с подкрепата и ангажираността на отделни индивиди и групи извън публичния сектор, каквито са гражданското общество, неправителствените организации и местните организации, с оглед на това техните усилия в тази област да бъдат ефективни,

Имайки предвид също така принципите на добро управление на публичните дела и публичната собственост, справедливостта, отговорността и равенството пред

закона, както необходимостта да се защитава интегритетът и да се насърчава културата на отхвърляне на корупцията,

Оценявайки високо работата на Комисията по предотвратяване на престъпленията и наказателно правосъдие и Офиса на Организацията на обединените нации за контрол на наркотиците и престъпленията в предотвратяването и борбата с корупцията,

Припомняйки работата, извършена от други международни и регионални организации в тази сфера, включително дейността на Африканския съюз, Съвета на Европа, Съвета за митническо сътрудничество (познат и като Световна митническа организация), Европейския съюз, Лигата на арабските държави, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие и Организацията на американските държави,

Оценявайки международните документи за предотвратяване и борба срещу корупцията, включително, inter alia, Междумериканската конвенция срещу корупцията, приета от Организацията на американските държави на 29 март 1996 година, Конвенцията за борба срещу корупцията на служители на Европейските общности или служители на държавите – членки на Европейския съюз, приета от Европейския съвет на 26 май 1997 година, Конвенцията за борба с подкупването на чужди длъжностни лица в международните търговски сделки, приета от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие на 21 ноември 1997 година, Наказателната конвенция относно корупцията, приета от Комитета на министрите на Съвета на Европа на 29 януари 1999 година, Гражданската конвенция за корупцията, приета от Комитета на министрите на Съвета на Европа на 4 ноември 1999 година, и Конвенцията на Африканския съюз за предотвратяване и борба с корупцията, приета от държавните и правителствени глави на Африканския съюз на 12 юли 2003 година,

Приветствайки влизането в сила на 29 септември 2003 година на Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност,

се съгласиха за следното:

ГЛАВА I ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ

Член 1

Цел

Целите на тази Конвенция са:

а) Да насърчава и укрепва мерките за по-ефикасно и по-ефективно предотвратяване и борба срещу корупцията;

б) Да насърчава, улеснява и подкрепя международното сътрудничество и техническата помощ в областта на предотвратяването и борбата срещу корупцията, включително и в областта на възстановяването на средства;

в) Да насърчава интегритета, отговорността и доброто управление на публичните дела и на публичната собственост.

Член 2**Употреба на термините**

За целите на тази Конвенция:

а) „Длъжностно лице“ означава /i/ лице, заемащо постоянна или временна, платена или неплатена длъжност в законодателната, изпълнителната, административната или съдебната система на държава – страна по Конвенцията, независимо от ранга на лицето; /ii/ всяко друго лице, изпълняващо публична функция, включително за публична агенция или публично предприятие, или лице, което предоставя публични услуги, в съответствие с предписаното от вътрешното законодателство на тази държава – страна по Конвенцията, и в съответствие с прилаганото в съответната област на правото на тази държава – страна по Конвенцията; /iii/ всяко друго лице, определено като „длъжностно лице“ във вътрешното законодателство на съответната държава – страна по Конвенцията. Независимо от това за целите на някои от специфичните мерки, посочени в Глава II от тази Конвенция, „длъжностно лице“ може да означава и всяко лице, което изпълнява публична функция или предоставя публични услуги в съответствие с предписаното от вътрешното законодателство на тази държава – страна по Конвенцията, и в съответствие с прилаганото в съответната област на правото на тази държава – страна по Конвенцията;

б) „чуждестранно длъжностно лице“ означава всяко лице, назначено или избрано, заемащо длъжност в законодателната, изпълнителната, административната или съдебната система на чужда държава; както и всяко друго лице, изпълняващо публична функция за чужда държава, включително за публична агенция или публично предприятие;

в) „служител на публична международна организация“ означава международен служител или всяко лице, упълномощено от такава организация да действа от нейно име;

г) „имущество“ означава всякакъв вид активи, изразяващи се във вещи или права, движими или недвижими, материални или нематериални, правни документи или документи, доказващи права или интерес по отношение на такива активи;

д) „облаги от престъпление“ означава всяко имуществено, получено или придобито, пряко или косвено, чрез извършване на престъпление;

е) „замразяване“ или „изземване“ означава временна забрана за прехвърляне, преобразуване, разпореждане със или движение на имуществено, или временно задържане или поставяне под контрол на имуществото въз основа на съдебно решение или заповед на друг компетентен орган;

ж) „конфискация“, която включва и гражданска конфискация, където тя е приложима, означава окончателно отнемане на имуществено въз основа на съдебно решение или заповед на друг компетентен орган;

з) „първоначално престъпление“ означава всяко престъпление, в резултат на което са създадени облаги, които могат да послужат за предмет на престъпление по смисъла на чл. 23 от тази Конвенция;

и) „контролирана доставка“ означава метода за разрешаване на напускането, преминаването през или влизането на територията на една или повече държави на незаконни или подозрителни пратки със знанието и под наблюдението на техните компетентни органи с цел разследването на престъпление и идентифицирането на лицата, замесени в неговото извършване.

Член 3

Приложно поле

1. Тази Конвенция се прилага, в съответствие с нейните термини, по отношение на предотвратяването, разследването и преследването на корупцията и замразяването, изземването, конфискацията и връщането на облагите от престъпленията по тази Конвенция.

2. За целите на прилагането на тази Конвенция, освен ако в нея не е предвидено друго, няма да е необходимо престъпленията, установени в Конвенцията, да имат за резултат нанасяне на щета или увреждане на държавно имущество.

Член 4

Защита на суверенитета

1. Държавите – страни по Конвенцията, изпълняват задълженията си по нея по начин, който съответства на принципите на суверенно равенство и териториална цялост на държавите, както и на принципа за ненамеса във вътрешните работи на други държави.

2. Нищо в тази Конвенция не дава право на държава – страна по Конвенцията, да упражнява на територията на друга държава юрисдикция или функции, които са изключително право на компетентните органи на последната.

ГЛАВА II

ПРЕВАНТИВНИ МЕРКИ

Член 5

Превантивни антикорупционни политики и практики

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на правната ѝ система развива и прилага или поддържа ефективни и координирани антикорупционни политики, които насърчават участието на обществото и отразяват принципите на правовия ред и доброто управление на публичните дела и на публичната собственост, интегритета, прозрачността и отговорността.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, се стреми да създаде и насърчава ефективни практики, насочени към предотвратяване на корупцията.

3. Всяка държава – страна по Конвенцията, се опитва да оценява периодично съответните правни инструменти и административни мерки с оглед определяне на тяхната адекватност за предотвратяване и борба срещу корупцията.

4. Държавите – страни по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на техните правни системи и когато това е подходящо, си сътрудничат помежду си и със съответните международни и регионални организации в насърчаването и развитието на мерките по настоящия член. Сътрудничеството може да включва участие в международни програми и проекти, насочени към предотвратяване на корупцията.

Член 6

Орган или органи за предотвратяване на корупцията

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на правната ѝ система гарантира съществуването на орган или органи, когато това е подходящо за предотвратяване на корупцията чрез:

а) прилагане на политиките, посочени в член 5 от тази Конвенция, и когато това е подходящо, чрез наблюдение и координиране на прилагането на тези мерки;

б) увеличаване и разпространяване на информацията, свързана с предотвратяването на корупцията.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на правната ѝ система предоставя на органа или органите, посочени в ал. 1 на настоящия член, необходимата независимост за ефективно и освободено от неправомерен натиск изпълнение на техните функции. Материалните ресурси и специализираният персонал, както и обучението, което може да изисква този персонал, необходими за изпълнение на техните функции, следва да бъдат надлежно предоставени.

3. Всяка държава – страна по Конвенцията, уведомява генералния секретар на ООН за имената и адресите на органа или органите, които могат да подпомагат другите държави – страни по Конвенцията, в развитието и прилагането на специфичните мерки за предотвратяване на корупцията.

Член 7

Публичен сектор

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, когато това е подходящо и в съответствие с основните принципи на правната ѝ система, се стреми да приеме, поддържа и укрепва системи за набиране, наемане, задържане, повишаване и пенсиониране на държавни служители и, когато това е подходящо, на длъжностни лица, които не се избират, които системи:

а) да се основават на принципите на ефикасност, прозрачност и обективни критерии, като заслуги, справедливост и способности;

б) да включват адекватни процедури за избор и обучение на лицата за заемане на публични длъжности, които са особено уязвими от гледна точка на корупцията, както и за ротация на такива лица на други длъжности, когато това е подходящо;

в) да насърчават подходящо възнаграждение и справедливи скали за изчисление на заплатите, отчитащи нивото на икономическо развитие на съответната държава – страна по Конвенцията;

г) да насърчават образователни програми и програми за обучение, които спомагат да се отговори на изискванията за правилно, честно и добро изпълнение на служебните функции и които включват специализирано и подходящо обучение, насърчаващо осведомеността за рисковете, свързани с корупцията, във връзка с изпълнението на техните функции. Тези програми могат да препрещат към кодекси и стандарти за поведение в съответните области.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда също така възможността да приеме подходящи законодателни и административни мерки, съответстващи на целите на тази Конвенция и на основните принципи на вътрешното право на съответната държава, за създаването на критерии за кандидатстване за заемане и избиране на публична длъжност.

3. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда също така възможността да приеме подходящи законодателни и административни мерки, съответстващи на целите на тази Конвенция и на основните принципи на вътрешното право на съответната държава, за увеличаване на прозрачността във финансирането на кандидати за изборни длъжности и когато това е подходящо – във финансирането на политически партии.

4. Всяка държава – страна по Конвенцията, се стреми в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право да предвиди, поддържа и укрепва системи, които увеличават прозрачността и предотвратяват конфликта на интереси.

Член 8

Кодекси за поведение на длъжностните лица

1. За да се бори с корупцията, всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на правната ѝ система насърчава, *inter alia*, интегритета, честността и отговорността сред своите длъжностни лица.

2. В частност всяка държава – страна по Конвенцията, се стреми да прилага, в рамките на нейната институционална и правна система, кодекси или стандарти за поведение за правилно, честно и добро изпълнение на служебни функции.

3. За целите на прилагането на предвиденото в настоящия член всяка държава – страни по Конвенцията, разглежда, когато това е подходящо и в съответствие с основните принципи на правната ѝ система, съответните инициативи на регионални, междурегионални и многостранни организации, като Международния кодекс за поведение на длъжностните лица, съдържащ се в анекса на резолюция № 51/59 на Общото събрание на Организацията на обединените нации от 12 декември 1996 г.

4. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право разглежда също така възможността да създаде мерки и системи за улесняване на съобщаването от страна на длъжностните лица пред компетентните органи за случаи на корупция, когато такива случаи им станат известни при изпълнение на техните функции.

5. Всяка държава – страна по Конвенцията, когато това е подходящо и в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право, се стреми да създаде мерки и системи, изискващи от длъжностните лица да попълват декларации пред съответните органи относно, *inter alia*, друга тяхна дейност, трудова заетост, инвестиции, средства и дарове на значителна стойност или ползи, по повод на които може да възникне конфликт на интереси във връзка с техните функции като длъжностни лица.

6. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право разглежда възможността да предвиди дисциплинарни или други мерки срещу длъжностни лица, които нарушават кодексите или стандартите за поведение, в съответствие с настоящия член.

Член 9

Обществени поръчки и управление на публичните финанси

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на правната ѝ система предприема необходимите стъпки, за да създаде подходящи системи за обществени поръчки, основани на прозрачност, състезателност и обективни критерии в процеса на вземане на решения, които са ефективни, *inter alia*, по отношение на предотвратяването на корупцията. Тези системи, които могат да отчитат и подходящи ценови прагове при тяхното прилагане, са насочени към, *inter alia*:

а) публичното разпространяване на информация, свързана с процедурите и договорите за обществени поръчки, включително информация за покани за участие в търгове и съответна информация за начина на избор, даваща на потенциалните участници в търговете достатъчно време, за да се подготвят и подадат своите заявления;

б) предварителното установяване на условията за участие, включително на критериите и правилата за избор и присъждане, както и тяхното публикуване;

в) използването на обективни и предварително определени критерии за вземане на решенията, свързани с обществените поръчки, с оглед улесняване на последващото потвърждение за правилното приложение на процедурните правила;

г) ефективна вътрешна система за преразглеждане, включително ефективна система за обжалване, с оглед осигуряване на правни способности за защита в случай на неспазване на процедурните правила, в съответствие с настоящия член;

д) когато това е подходящо – мерки за уреждане на въпросите, свързани с лицата, отговорни за даването на обществени поръчки, като декларации за интерес във връзка с дадена обществена поръчка, процедури за контрол и изисквания за обучение.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на правната ѝ система предприема подходящи мерки за насърчаване на прозрачността и отговорността в областта на управлението на публичните финанси. Такива мерки обхващат, *inter alia*:

а) процедури за приемане на държавния бюджет;

б) своевременно докладване за приходите и разходите;

в) система за счетоводни стандарти и стандарти за одит, както и за друг вид наблюдение;

г) ефективни и ефикасни системи за управление на риска и вътрешен контрол; и

д) когато това е подходящо, изправителни действия в случай на неспазване на изискванията на тази алинея.

3. Всяка държава – страна по Конвенцията, предприема такива граждански и административни мерки, каквито може да са необходими, в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право, за да запази целостта на счетоводните книги, записите, финансовите или другите документи, свързани с публичните разходи и приходи, и за да предотврати фалшифицирането на такива документи.

Член 10

Информирание на обществото

Имайки предвид необходимостта да се бори с корупцията, всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право предприема такива мерки, каквито може да са необходими, за да увеличи прозрачността в нейната публична администрация, включително по отношение на организацията, функционирането и процеса на вземане на решения, когато това е подходящо. Такива мерки могат да включват, *inter alia*:

а) приемане на процедури или правила, позволяващи на всеки да получи, когато това е подходящо, информация за организацията, функционирането и процеса на вземане на решения в публичната администрация при спазване на изискването за защита на правото на личен живот и на личните данни, както и за решенията и правните действия, засягащи членовете на обществото;

б) опростяване на административните процедури, когато това е подходящо, с оглед улесняване на публичния достъп до компетентните органи, натоварени с вземане на решения; и

в) публикуване на информация, което може да включва периодични доклади за рисковете от корупция в публичната администрация.

Член 11

Мерки, свързани със съдиите и прокурорите

1. Отчитайки независимостта на магистратите и тяхната ключова роля в борбата срещу корупцията, всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на правната ѝ система и без да накърнява тази независимост,

взема мерки за увеличаване на честността и предотвратяване на възможностите за корупция сред магистратите. Такива мерки могат да включват правила за поведение на членовете на съдебната власт.

2. Мерки със същия ефект като тези по ал. 1 на настоящия член могат да бъдат взети и прилагани спрямо прокурорите в тези държави – страни по Конвенцията, където те не са част от съдебната власт, но се ползват със същата независимост като тази на съдиите.

Член 12

Частен сектор

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право предприема мерки за предотвратяване на корупцията в частния сектор, за увеличаване на счетоводните стандарти и стандартите за одит в частния сектор и когато това е подходящо, за предвиждане на ефективни, пропорционални и възпиращи граждански и административни или наказателни санкции за неизпълнението на такива мерки.

2. Мерките за постигане на тези цели могат да включват, *inter alia*:

а) насърчаване на сътрудничеството между правоприлагащите институции и съответните частни предприятия;

б) насърчаване на развитието на стандарти и процедури, насочени към опазване на интегритета на съответните частни предприятия, включително кодекси за поведение за правилно, честно и добро изпълнение на дейностите в областта на бизнеса и други подобни професии, както и предотвратяването на конфликти на интереси и насърчаване на използването на добри търговски практики сред бизнеса и в областта на договорните отношения на бизнеса с държавата;

в) насърчаване на прозрачността сред частните предприятия, включително, когато това е подходящо, чрез мерки, свързани с идентифицирането на юридически и физически лица, включени в създаването и управлението на корпоративни предприятия;

г) предотвратяване на злоупотребата с процедурите, свързани с регулирането на частните предприятия, включително процедурите, свързани със субсидии и лицензи за осъществяване на търговски дейности, предоставяни от публични органи;

д) предотвратяване на конфликтите на интереси чрез налагане на ограничения, когато това е подходящо и за разумен срок от време, за професионалната дейност на бивши длъжностни лица или наемането на длъжностни лица в частния сектор след подаване на оставка или пенсиониране, когато тези дейности са пряко свързани с функциите, изпълнявани или контролирани от тези длъжностни лица по време на заемането на съответната длъжност;

е) гарантиране, че частните предприятия, като се има предвид тяхната структура и размер, притежават достатъчно вътрешни контролни механизми за одит, спомагащи за предотвратяването и разкриването на случаи на корупция, както и че счетоводството и изискуемите се финансови декларации на такива частни предприятия се подлагат на подходящи процедури за одит и заверка.

3. За да предотвратява корупцията, всяка държава – страна по Конвенцията, предприема такива мерки, които са необходими, в съответствие с основните принципи на вътрешните ѝ закони и разпоредби, свързани с поддържането на счетоводни книги и записи, декларации за финансово състояние и счетоводни и одиторски стандарти, които забраняват осъществяването на следните актове с оглед извършване на престъпления по тази Конвенция:

- а) създаването на несъществуващи текущи сметки;
- б) осъществяване на несъществуващи или неправилно идентифицирани операции;
- в) записването на несъществуващи разходи;
- г) въвеждането на пасиви с неправилна идентификация на предмета;
- д) използването на фалшиви документи;
- е) умишленото унищожаване на счетоводни документи по-рано от предвиденото в закона.

4. Всяка държава – страна по Конвенцията, не допуска данъчни облекчения за разходи, които представляват подкупи, които са един от съставните елементи на престъпленията по член 15 и член 16 на тази Конвенция, и когато това е подходящо, и за други разходи, направени по повод на поведение, свързано с корупция.

Член 13

Участие на обществото

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, предприема подходящи мерки, според възможностите си и в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право, за насърчаване на активното участие на индивиди и групи извън публичния сектор, като гражданското общество, неправителствените и местни организации, в предотвратяването и борбата срещу корупцията, както и за повишаване на осведомеността им във връзка със съществуването, причините и сериозността на корупцията и заплахите, които тя поставя. Това участие следва да се укрепва чрез такива мерки, като:

- а) увеличаване на прозрачността и насърчаване на приноса на обществото в процеса на вземане на решения;
- б) гарантиране, че обществото има реален достъп до информация;
- в) предприемане на дейности във връзка с публичната информация, които допринасят за нетолериране на корупцията, както и на образователни програми, включително в учебните планове на училищата и университетите;
- г) зачитането, насърчаването и защитата на свободата да се търси, получава и разпространява информация, свързана с корупцията. Тази свобода може да бъде подложена на някои ограничения, но само такива, които са предписани от закона и са необходими във връзка със:
  - (i) зачитането на правата и репутацията на другите;
  - (ii) защитата на националната сигурност и обществения ред или на общественото здраве или добрите нрави.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, предприема подходящи мерки, за да гарантира, че съответните антикорупционни органи, посочени в тази Конвенция, са известни на обществото, и предоставя достъп до тези органи, когато това е подходящо, с оглед докладване, включително и анонимно, на случаи, които може да се счете, че представляват престъпления по смисъла на тази Конвенция.

Член 14

Мерки за предотвратяване на прането на пари

1. Всяка държава – страна по Конвенцията:

- а) създава пълен национален регулаторен и надзорен режим за банки и небанкови финансови институции, включително за физически или юридически лица, които предоставят официално или неофициално услуги за превеждането на пари или ценности, и когато това е необходимо – и за други субекти, които са особено уязвими от

гледна точка на прането на пари, за предотвратяване и разкриване на всички форми на прането на пари, като този режим набляга на изискванията за идентификация на клиенти, водене на регистри и съобщаване за съмнителни сделки;

б) без да се накърнява член 46 от тази Конвенция, гарантира възможностите за сътрудничество и обмен на информация на национално и международно равнище между административните, регулаторните, правоприлагащите и други органи, ангажирани в борбата с прането на пари (включително и съдебните органи, когато това е в съответствие с вътрешното законодателство), при условията, определени в националното законодателство, като за тази цел разглежда възможността за създаване на звено за финансово разузнаване, което да изпълнява ролята на национален център за събиране, анализ и разпространяване на информация за възможни случаи на пране на пари.

2. Държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността за прилагане на осъществими мерки за разкриването и проследяването на движението на парични суми и ценни книги през техните граници в съответствие с гаранциите за правилно използване на информацията и без да се възпрепятства по какъвто и да било начин движението на законния капитал. Тези мерки могат да включват изискването всички лица и търговски субекти да съобщават за презграничния трансфер на значителни парични суми и съответно – на ценни книги.

3. Държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността за прилагане на осъществими и подходящи и мерки, за да изискват финансовите институции, включително изпращачите на парични преводи:

а) да включат във формулярите за електронни трансфери на средства и в другите свързани с това съобщения точна и значима информация за изпращачото лице;

б) да поддържат тази информация по време на веригата на плащанията; и

в) да прилагат повишен контрол при трансфери на средства, несъдържащи пълна информация за инициатора на трансфера.

4. При създаването на национален регулаторен и надзорен режим, в съответствие с условията по настоящия член и без това да накърнява прилагането на останалите разпоредби на тази Конвенция, държавите – страни по Конвенцията, се призовават да използват като ръководни насоки съответните инициативи на регионалните, междурегионалните и многостранните организации срещу прането на пари.

5. Държавите – страни по Конвенцията, се стремят да развият и насърчават световното, регионалното, субрегионалното и двустранното сътрудничество между съдебните, правоприлагащите и финансоворегулаторните органи за целите на борбата с прането на пари.

ГЛАВА III КРИМИНАЛИЗАЦИЯ И ПРАВОПРИЛАГАНЕ

Член 15

Подкуп на национални длъжностни лица

Всяка държава – страна по Конвенцията, приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление, когато са извършени умишлено:

а) обещаването, предлагането или даването, пряко или непряко, на каквато и да е наследваща се облага на нейно длъжностно лице, за него или за някое друго физическо или юридическо лице, за да извърши или да не извърши действие по служба;

б) поискването или получаването от което и да е нейно длъжностно лице, пряко или непряко, на каквато и да е наследваща се облага за него или за някое друго физическо или юридическо лице, за да извърши или да не извърши действие по служба.

Член 16

Подкуп на чужди длъжностни лица и на членове на публични международни организации

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление, когато са извършени умишлено, на обещаването, предлагането или даването, пряко или непряко, на каквато и да е наследваща се облага на чуждо длъжностно лице, за него или за някое друго физическо или юридическо лице, за да извърши или да не извърши действие по служба, за да получи или запази бизнес или за да получи каквато и да било наследваща му се облага във връзка с извършването на международен бизнес.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността да приеме такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление, когато са извършени умишлено, поискването или получаването от чуждо длъжностно лице или от служител на публична международна организация, пряко или непряко, на каквато и да е наследваща му се облага, за него или за някое друго физическо или юридическо лице, за да извърши или да не извърши действие по служба.

Член 17

Присвояване, злоупотреба или друго неправомерно използване на имущество от длъжностно лице

Всяка държава – страна по Конвенцията, приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпления, когато са извършени умишлено, на присвояването, злоупотребата или друго отклоняване от длъжностното лице, в негова полза или в полза на някое друго физическо или юридическо лице, на имущество, публични или частни средства или ценни книжа или на каквото и да било предмет с определена стойност, поверени на длъжностното лице в това му качество.

Член 18

Търговия с влияние

Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността да приеме такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпления, когато са извършени умишлено:

а) обещаването, даването или предлагането, пряко или непряко, на длъжностно лице или на някое друго лице, на каквато и да е наследваща му се облага, за да злоупотреби с неговото действително или предполагаемо влияние, с оглед получаването от администрация или публичен орган на тази държава – страна по Конвенцията, на наследваща се облага за истинския подбудител на деянието или за някое друго лице;

б) поискването или приемането, пряко или непряко, от длъжностно лице или от някое друго лице, на каквато и да е наследваща му се облага, за да злоупотреби с неговото действително или предполагаемо влияние, с оглед получаването от администрация или публичен орган на тази държава – страна по Конвенцията, на наследваща се облага.

Член 19**Злоупотреба със служебни функции**

Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността да приеме такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление, когато е извършена умишлено, на злоупотребата със служебни функции или служебно положение, представляваща изпълнението или неизпълнението от длъжностното лице на действие, в нарушение на законите, при изпълнението на неговите служебни функции, с цел получаване на наследваща се облага за него или за някое друго физическо или юридическо лице.

Член 20**Незаконно обогатяване**

Доколкото това е съвместимо с конституцията и с основните принципи на правната ѝ система, всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността да приеме такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление, когато е извършено умишлено, на незаконното обогатяване, представляващо значително увеличаване на средствата на длъжностното лице, за което то не може да даде разумно обяснение от гледна точка на законните му доходи.

Член 21**Подкуп в частния сектор**

Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността да приеме такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпления, когато са извършени умишлено, в хода на осъществяване на икономическа, финансова или търговска дейност на:

а) обещаването, предлагането или даването, пряко или непряко, на лице, което ръководи или работи в каквото и да било качество за предприятие в частния сектор, на каквато и да е наследваща се облага за него или за някое друго физическо или юридическо лице, за да извърши или да не извърши действие по служба в нарушение на своите задължения;

б) поискването или получаването, пряко или непряко, от лице, което ръководи или работи в каквото и да било качество за предприятие в частния сектор, на каквато и да е наследваща се облага, за него или за някое друго физическо или юридическо лице, за да извърши или да не извърши действие по служба в нарушение на своите задължения.

Член 22**Присвояване на имущество в частния сектор**

Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността да приеме такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление, когато е извършено умишлено, в хода на икономическа, финансова или търговска дейност, на присвояването от лице, което ръководи или работи в каквото и да било качество в предприятие от частния сектор, на имущество, частни средства или ценни книжа или на каквото и да било предмет с определена стойност, поверени му в това му качество.

Член 23**Изпиране на облаги, придобити от престъпление**

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право приема такива законодателни и други мерки, които са необходими, за обявяването за престъпления, когато са извършени умишлено, на:

а) (i) преобразуването или трансфера на имущество, със знанието, че това имущество представлява облага от престъпление, с цел да се укрие или прикрие незаконният произход на имуществото или да се помогне на друго лице, което е замесено в извършването на първоначалното престъпление, да избегне правните последици от неговото деяние;

(ii) укриването или прикриването на истинския характер, източник, местонахождение, разпореждане, движение или притежаването на право на собственост или други права, свързани с имущество, със знанието, че това имущество представлява облага от престъпление;

б) в съответствие с основните концепции на правната ѝ система:

(i) придобиването, притежаването или използването на имущество, със знание към момента на получаването му, че това имущество представлява облага от престъпление;

(ii) участието във, или заговор за извършване, опит за извършване и помагачество, подбuditелство, улесняване и даване на съвети във връзка с извършването на някое от престъпленията по тази Конвенция.

2. За целите на прилагането на алинея 1 на настоящия член:

а) Всяка държава – страна по Конвенцията, се стреми да прилага алинея 1 на настоящия член по отношение на възможно най-широк кръг първоначални престъпления;

б) Всяка държава – страна по Конвенцията, включва като минимум като първоначални престъпления широк кръг от престъпленията по тази Конвенция.

в) за целите на буква „б“ на настоящия член първоначалните престъпления включват престъпления, извършени както в рамките на, така и извън юрисдикцията на въпросната държава – страна по Конвенцията. Престъпленията, извършени извън юрисдикцията на държава – страна по Конвенцията, обаче се считат за първоначални престъпления само ако съответното деяние представлява престъпление според правото на държавата, където е извършено деянието, и би било престъпление според правото на държавата – страна по Конвенцията, прилагаща настоящия член, както ако деянието е било извършено там;

г) Всяка държава – страна по Конвенцията, предоставя на генералния секретар на ООН копия от законите, които приема за изпълнение на задълженията си по настоящия член, както и от последващите изменения на тези закони.

д) Ако основните принципи на националното право на държава – страна по Конвенцията, изискват това, може да бъде предвидено, че престъпленията по алинея 1 на настоящия член не се прилагат по отношение на лицето, извършило първоначалното престъпление.

Член 24**Укривателство**

Без да се накърнява член 23 от тази Конвенция, всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността да приеме такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление, когато е извършено умиш-

лено, след извършването на някое от престъпленията по тази Конвенция и без лицето да е участвало в това престъпление, на укриването или продължителното задържане на имущество, когато лицето знае, че имуществото е получено в резултат на извършване на някое от престъпленията по тази Конвенция.

Член 25

Създаване на пречки пред правосъдието

Всяка държава – страна по Конвенцията, приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление, когато са извършени умишлено, на:

а) използването на физическа сила, заплахи или сплашване, или обещаването, предлагането или даването на наследваща се облага, за да се дадат неверни свидетелски показания или да се попречи на даването на свидетелски показания или на представянето на доказателства в хода на производство във връзка с извършването на престъпление по тази Конвенция;

б) използването на физическа сила, заплахи или сплашване с цел намеса при изпълнението на служебните задължения на служителите на съдебната система или правоприлагащите органи във връзка с извършването на престъпление по тази Конвенция. Нищо от предвиденото в тази алинея не накърнява правото на държавите – страни по Конвенцията, да имат законодателство, което защитава и други категории длъжностни лица.

Член 26

Отговорност на юридическите лица

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с принципите на националното си право предприема мерките, необходими за въвеждане на отговорност на юридическите лица за участие в престъпленията по тази Конвенция.

2. В съответствие с правните принципи на държавите – страни по Конвенцията, отговорността на юридическите лица може да бъде наказателна, гражданска или административна.

3. Тази отговорност се предвижда независимо от наказателната отговорност на физическите лица, извършили престъпленията.

4. Всяка държава – страна по Конвенцията, в частност гарантира, че юридическите лица, които са подведени под отговорност в съответствие с настоящия член, подлежат на ефективни, пропорционални и възпиращи наказателни или ненаказателни санкции, включително и парични.

Член 27

Съучастие и опит

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, приема такива законодателни и други мерки, които са необходими, за обявяването за престъпление, съгласно вътрешния закон, на участието в качеството на съучастник, помагач или подбудител в престъпление по тази Конвенция.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, може да приеме такива законодателни и други мерки, които са необходими, за обявяването за престъпление, съгласно вътрешния закон, на опита за извършване на престъпление по тази Конвенция.

3. Всяка държава – страна по Конвенцията, може да приеме такива законодателни и други мерки, които са необходими, за обявяването за престъпление, съгласно вътрешния закон, на подготвянето на престъпление по тази Конвенция.

Член 28

Знание, намерение и цел

За знанието, намерението и целта като елементи на престъпленията по тази Конвенция може да прави заключение въз основа на обективни фактически обстоятелства.

Член 29

Давност

Всяка държава – страна по Конвенцията, когато това е подходящо, установява във вътрешното си право дълги давностни периоди за започване на процедурите във връзка с престъпленията по тази Конвенция, както и по-дълги давностни срокове и спиране на давностните срокове, когато предполагаемият извършител е избягнал правосъдието.

Член 30

Наказателно преследване, присъди и санкции

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, гарантира, че извършването на престъпление, предвидено в съответствие с тази Конвенция, се санкционира, като се взема предвид тежестта на престъплението.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, предприема необходимите мерки, за да постигне или поддържа, в съответствие с принципите на правната си система и с конституционните си принципи подходящ баланс между имунитетите и юрисдикционните привилегии, предоставяни на нейните длъжностни лица за изпълнение на техните функции, както и възможността, когато това е необходимо, за ефективно разследване, наказателно преследване и издаване на присъди за престъпленията по тази Конвенция.

3. Всяка държава – страна по Конвенцията, се стреми да гарантира, че дискреционните правомощия, предвидени във вътрешното ѝ законодателство във връзка с наказателното преследване на лица за престъпления по тази Конвенция, се упражняват с оглед увеличаване ефективността на правозащитните мерки по отношение на тези престъпления, като се отчита и необходимостта от ограничаване извършването на такива престъпления.

4. В случай на престъпление по тази Конвенция всяка държава – страна по Конвенцията, предприема необходимите мерки в съответствие с вътрешното си законодателство и при зачитане правата на защитата, за да гарантира, че условията във връзка с решението за освобождаване по време на разглеждане на делото или на неговото обжалване са съобразени с необходимостта от гарантиране присъствието на обвиняемия на последващите стадии на наказателното производство.

5. Всяка държава – страна по Конвенцията, взема предвид тежестта на престъплението при обсъждане на евентуално предсрочно освобождаване или освобождаване с изпитателен срок на лица, осъдени за извършването на такива престъпления.

6. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на правната ѝ система разглежда възможността за предвиждане на процедури, чрез които длъжностно лице, обвинено в извършването на престъпление, установено

в съответствие с тази Конвенция, може, когато това е подходящо, да бъде отстранено, спряно от изпълняване на длъжността или назначено на друга длъжност от съответния компетентен орган при зачитане на принципа за презумпцията за невинност.

7. Когато е обезпокоена от тежестта на престъплението, всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на правната ѝ система разглежда възможността за предвиждане на процедури за дисквалификация чрез съдебно решение или по друг подходящ начин за период от време, определен във вътрешното законодателство, като не допуска лицата, осъдени за престъпления по тази Конвенция да:

а) заемат публична длъжност;

б) да заемат длъжност в предприятие, което е изцяло или отчасти държавна собственост.

8. АLINEЯ 1 от настоящия член не накърнява правото на съответните компетентни органи да вземат дисциплинарни мерки срещу държавните служители.

9. Разпоредбите на тази Конвенция не накърняват принципа, че правото за установяване състава на престъпленията по тази Конвенция, както и на полагащите се средства за юридическа защита и правните принципи, гарантиращи законосъобразното поведение, принадлежи на съответните държави – страни по Конвенцията, както и принципа, че тези престъпления се преследват и наказват в съответствие с вътрешното им законодателство.

10. Държавите – страни по Конвенцията, полагат усилия за насърчаване на реинтеграцията в обществото на лица, осъдени за престъпления, установени в съответствие с настоящата Конвенция.

Член 31

Замразяване, изземване и конфискация

1. Държавите – страни по Конвенцията, във възможно най-голямата степен в рамките на собствената си правна система приемат необходимите мерки за извършване на конфискация на:

а) облагите, получени от престъпления по тази Конвенция, или на имущество на стойност, съответстваща на тези облаги;

б) имущество, оборудване или други помощни средства, използвани или предназначени за използване при извършване на престъпленията по тази Конвенция.

2. Държавите – страни по Конвенцията, приемат такива мерки, които са необходими, за да позволяват идентифицирането, проследяването, замразяването и изземването на предметите по ал. 1 на настоящия член с оглед последваща конфискация.

3. Всяка държава – страна по Конвенцията, приема в съответствие с вътрешното ѝ право такива законодателни и други мерки, които са необходими за регламентиране на разпореждането на компетентните органи със замразено, иззето или конфискувано имущество, в съответствие с ал. 1 и 2 на настоящия член.

4. В случаите, когато облагите от престъпление са били частично или изцяло преобразувани или превърнати в друг вид движимо или недвижимо имущество, мерките по настоящия член се прилагат по отношение на това имущество.

5. В случаите, когато облагите от престъпление са смесени с имущество, придобито със законни средства, това имущество, независимо от замразяването и изземването, подлежи на конфискация до размера на незаконно реализираните средства.

6. По отношение на приходи или други ползи, извлечени от облаги от престъпление или от имущество, получено в резултат на преобразуване или превръщане на придобитото от престъпление, както и от имущество, смесено с друго придобито чрез престъпление имущество, мерките по настоящия член се прилагат по същия начин и в степенята, в която те се прилагат спрямо облагите от престъпление.

7. За целите на прилагането на настоящия член и на член 55 от тази Конвенция всяка държава – страна по Конвенцията, упълномощава своите съдилища и други компетентни органи да изискват представянето или изземването на банкови, финансови или търговски документи. Държава – страна по Конвенцията, не може да откаже предприемането на действия съгласно разпоредбите на настоящата алинея на основание запазване на банкова тайна.

8. Държавите – страни по Конвенцията, могат да разгледат възможността за въвеждане на изискване деецът да доказва законния произход на приходите или имуществото, за които се предполага, че са придобити чрез престъпление, или на друго имущество, подлежащо на конфискация, доколкото такова изискване съответства на принципите на вътрешното право и на характера на съдебното или друг вид производство.

9. Разпоредбите на настоящия член няма да се тълкуват във вреда на правата на добросъвестни трети страни.

10. Нищо в настоящия член не накърнява принципа, че мерките, упоменати в него, се определят и прилагат в съответствие и при спазване на разпоредбите на вътрешното право на съответната държава – страна по Конвенцията.

Член 32

Защита на свидетели, експерти и пострадали

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, предприема подходящи мерки в съответствие с правната ѝ система и според възможностите, с които разполага, за осигуряване на ефективна защита при опасност от отмъщение или сплашване на свидетели и експерти в наказателното производство, които дават показания за престъпления по тази Конвенция, както и, ако е необходимо, на роднини и други техни близки.

2. Без това да засяга правата на обвиняемия, включително правото на справедлив процес, мерките по алинея 1 на настоящия член могат да включват, *inter alia*:

а) определяне на ред за физическа защита на такива лица, като например, доколкото е необходимо и осъществимо преместване или даване на разрешение, когато това е уместно, за неразкриване или частично разкриване на информация, свързана със самоличността и местонахождението им;

б) установяване на такива правила по отношение на доказателствата, които да позволяват на свидетелите и експертите да дават свидетелски показания по начин, осигуряващ безопасността им, като разрешаване на използването на комуникационни технологии – видеовръзки или други подходящи средства.

3. Държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността за сключване на споразумения или договорености с други държави за преместване на лицата по алинея 1 на настоящия член.

4. Мерките, предвидени в настоящия член, се прилагат и по отношение на пострадали от престъпления, когато те са свидетели.

5. Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с вътрешното си законодателство дава възможност мненията и притесненията на пострадали от престъпления да бъдат представени и разгледани на подходящ етап от наказателното производство срещу извършителите по начин, който не накърнява правата на защита.

Член 33**Защита на лица, предоставящи информация**

Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността за включване в правната ѝ система на подходящи мерки за осигуряване на защита срещу неоправдано отношение към всяко лице, което съобщи на компетентните органи добросъвестно и при наличието на разумни основания факти, свързани с престъпленията по тази Конвенция.

Член 34**Последици на корупционните актове**

При зачитане на добросъвестно придобити права от трети лица, всяка държава – страна по Конвенцията, предприема мерки в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право, за да посрещне последиците от корупцията. В този контекст държавите – страни по Конвенцията, могат да разглеждат корупцията като релевантен фактор в съдебните процедури или за да анулират или унищожат договор, да оттеглят *съгласие* или друго подобно правно действие, или да предприемат каквото и да било друго изправително действие.

Член 35**Обезщетение за вреди**

Всяка държава – страна по Конвенцията, предприема такива мерки, които са необходими, в съответствие с вътрешното ѝ право, за да гарантира, че лицата, претърпели вреди в резултат на корупционни актове, имат право да предприемат правни действия срещу отговорните за причиняването на щетите, за да получат обезщетение.

Член 36**Специализирани органи**

Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с основните принципи на правната ѝ система гарантира съществуването на орган или органи или лица, специализирани в борбата с корупцията чрез правоприлагане. На този орган или органи или лица се гарантира независимост в съответствие с основните принципи на правната система на съответната държава – страна по Конвенцията, за да могат да изпълняват функциите си ефективно и без оказване на неправомерно влияние. Тези лица или персоналът на този орган или на тези органи трябва да са подходящо обучени и да притежават средства за изпълнение на техните задачи.

Член 37**Сътрудничество с правоприлагащите органи**

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, предприема подходящи мерки за поощряване на лицата, които участват или са участвали в извършването на престъпление по тази Конвенция, да осигуряват информация, която може да бъде полезна за компетентните органи за целите на разследването и доказването, както и да предоставят фактическа, конкретна помощ на компетентните органи, която може да допринесе за лишаването на извършителите на престъпление от придобитото чрез престъпление или за възстановяване на средствата от придобитото чрез престъпление.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността да предвиди възможност за смекчаване в подходящи случаи на наказанието на обвиняем, кой-

то е оказал съществено съдействие по време на разследването или на съдебното производство за престъпление по тази Конвенция.

3. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността да предостави в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право имунитет срещу наказателно преследване на лица, оказали съществено съдействие по време на разследването или съдебното производство за престъпление по тази Конвенция.

4. На тези лица се предоставя, *mutatis mutandi*, защитата, предвидена в член 32 на тази Конвенция.

5. Когато лицето по ал. 1 на настоящия член се намира на територията на една от държавите – страни по Конвенцията, и може да окаже съществено съдействие на компетентните органи на друга държава – страна по Конвенцията, тези държави могат да разгледат възможността за сключване на споразумения или договорености в съответствие с вътрешното си законодателство относно евентуално предприемане от страна на втората държава на мерките по алинеи 2 и 3 на настоящия член.

Член 38

Сътрудничество между националните органи

Всяка държава – страна по Конвенцията, приема такива мерки, които са необходими, за да насърчава в съответствие с вътрешното ѝ законодателство сътрудничеството между нейните публични органи, както и длъжностни лица, от една страна, и между органите, отговорни за разследването и наказателното преследване на престъпленията, от друга страна. Това сътрудничество може да включва :

а) информиране на последните органи по тяхна инициатива, когато съществуват разумни основания да се предполага, че е извършено престъпление по чл. 15, по чл. 21 и по чл. 23 от тази Конвенция; или

б) предоставяне при поискване на последните органи на цялата необходима информация.

Член 39

Сътрудничество между правоприлагащите органи и частния сектор

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, приема такива мерки, които са необходими, за да насърчава в съответствие с вътрешното си законодателство сътрудничеството между националните органи за разследване и наказателно преследване и юридически лица в частния сектор, в частност финансови институции, във връзка с въпросите, свързани с извършването на престъпления по тази Конвенция.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността за насърчване на нейните граждани и други лица с обичайно местопребиваване на нейна територия да съобщават на националните органи за разследване и наказателно преследване за извършването на престъпления по тази Конвенция.

Член 40

Банкова тайна

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, гарантира, че в случай на провеждане на национално наказателно разследване на престъпления по тази Конвенция съществуват подходящи механизми, които са на разположение в рамките на вътрешната ѝ правна система, за да се преодолеят пречките, които могат да възникнат от прилагането на законите, свързани с банковата тайна.

Член 41**Криминални досиета**

Всяка държава – страна по Конвенцията, може да приеме такива законодателни или други мерки, които са необходими за вземане под внимание при условия и за цели, които счита за необходими, на предишни осъждания в други държави на предпологаемия извършител с цел използването на тази информация в наказателни производства за престъпления по тази Конвенция.

Член 42**Юрисдикция**

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, приема такива мерки, които са необходими за установяване на своята юрисдикция по отношение на престъпленията по тази Конвенция, когато:

а) престъплението е извършено на територията на тази държава – страна по Конвенцията; или

б) престъплението е извършено на борда на плавателен съд, плаващ под флага на тази държава – страна по Конвенцията, или на борда на въздухоплавателно средство, регистрирано по законите на същата държава по време на извършване на престъплението.

В съответствие с чл. 4 от настоящата Конвенцията държава – страна по нея, може да установи юрисдикция по отношение на всяко такова престъпление, когато:

а) престъплението е извършено срещу гражданин на тази държава; или

б) престъплението е извършено от гражданин на тази държава – страна по Конвенцията, или от лице без гражданство, което обичайно пребивава на нейна територия; или

в) престъплението е едно от престъпленията по член 23, ал. 1 (ii) от тази Конвенция и е извършено извън територията на страната, с оглед извършване на престъпление по член 23, ал. 1 (а) (i) или (ii) или по (б) (i) на тази Конвенция на нейната територия;

г) престъплението е извършено срещу тази държава – страна по Конвенцията.

3. За целите на член 44 от тази Конвенция всяка държава – страна по нея, приема такива мерки, които са необходими, за да установи юрисдикцията си по отношение на престъпленията по тази Конвенция, когато предполагаемият извършител на престъплението се намира на нейна територия и не може да бъде екстрадиран единствено на основание, че е неин гражданин.

4. Всяка държава – страна по Конвенцията, може също така да приеме такива мерки, които са необходими, за да установи юрисдикцията си по отношение на престъпленията по тази Конвенция, когато предполагаемият извършител на престъплението се намира на нейна територия и тази държава не го екстрадира.

5. В случай че държава – страна по Конвенцията, упражняваща юрисдикцията си по ал. 1 или 2 от настоящия член, бъде уведомена или научи по друг начин, че една или повече други държави – страни по Конвенцията, провеждат разследване, наказателно преследване или съдебен процес по един и същи случай, компетентните им власти следва по целесъобразност да проведат консултации една с друга с оглед координиране на действията си.

6. Без да накърнява нормите на общото международно право, тази Конвенция не изключва упражняването на наказателната юрисдикция от държава – страна по Конвенцията, в съответствие вътрешното ѝ право.

ГЛАВА IV МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Член 43

Международно сътрудничество

1. Държавите – страни по Конвенцията, си сътрудничат в областта на наказателните дела в съответствие с чл. 44 и чл. 50 от тази Конвенция. Когато това е подходящо и в съответствие с вътрешната им правна система, държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността да си предоставят помощ в областта на разследването и на гражданските и административните производства, свързани с корупция.

2. По отношение на въпросите, свързани с международното сътрудничество, когато се изисква наличието на двойна наказуемост, се счита, че същата е налице независимо от това дали законите на замолената държава – страна по Конвенцията, поставят престъплението в същата категория или го дефинират със същата терминология, както правото на молещата държава – страна по Конвенцията, ако поведението, изискуемо за осъществяване на престъплението, за което се иска помощ, представлява престъпление според законодателството на двете държави – страни по Конвенцията.

Член 44

Екстрадиция

1. Настоящият член се прилага по отношение на престъпленията по тази Конвенция, ако лицето, чиято екстрадиция се иска, се намира на територията на замолената държава – страна по Конвенцията, в случай че престъплението, за което се иска екстрадиция, е наказуемо съгласно вътрешното право както на молещата, така и на замолената държава – страна по Конвенцията.

2. Независимо от предвиденото в ал. 1 на настоящия член, държава – страна по Конвенцията, чието право позволява това, може да допусне екстрадиция на лице за всяко престъпление по тази Конвенция, което не е наказуемо съгласно вътрешното ѝ право.

3. Ако молбата за екстрадиция включва няколко отделни престъпления, за поне едно от които се допуска екстрадиция по настоящия член, и престъпления, за които не се допуска екстрадиция поради срока на лишаването от свобода, с който се наказва съответното престъпление, но последните са свързани с престъпления по тази Конвенция, замолената държава – страна по Конвенцията, може да приложи настоящия член и по отношение на тези престъпления.

4. Всяко от престъпленията, за които се прилага настоящият член, се счита за престъпление, за което се допуска екстрадиция съгласно всеки един договор за екстрадиция, сключен между държавите – страни по Конвенцията. Държавите – страни по Конвенцията, се задължават да включват такива престъпления като престъпления, за които се допуска екстрадиция, във всеки договор за екстрадиция, който сключват помежду си. Държава – страна по Конвенцията, чието право допуска това, в случай че използва тази Конвенция като основание за екстрадиция, няма да счита нито едно от престъпленията по тази Конвенция за политическо престъпление.

5. В случай че държава – страна по Конвенцията, която поставя като условие за допускане на екстрадиция съществуването на договор, получи молба за екстрадиция от държава – страна по Конвенцията, с която няма сключен договор за екстрадиция, тя може да счита тази Конвенция за правно основание за допускане на екстрадиция по отношение на всяко престъпление, за което се прилага настоящият член.

6. Държава – страна по Конвенцията, която поставя като условие за допускане на екстрадиция съществуването на договор, е длъжна:

а) при депозирането на своя документ за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване към тази Конвенция да информира генералния секретар на ООН дали счита тази Конвенция за правно основание за сътрудничество с останалите държави – страни по Конвенцията, по отношение на екстрадицията.

б) в случай че не разглежда тази Конвенция като правно основание за сътрудничество по отношение на екстрадицията, по възможност се стреми да сключва договори за екстрадиция с другите държави – страни по тази Конвенция, с оглед прилагането на настоящия член.

7. Държавите – страни по Конвенцията, които не поставят като условие за допускане на екстрадиция съществуването на договор, считат престъпленията, за които се прилага настоящият член, за престъпления, за които те могат да поискат екстрадиция помежду си.

8. Екстрадицията се извършва при спазване на условията, предвидени във вътрешното право на замолената държава – страна по Конвенцията, или в приложимите договори за екстрадиция, включително, *inter alia*, на условията, свързани с изискването за минимален размер на наказанието при екстрадиция и основанията, при наличието на които замолената държава – страна по Конвенцията, може да откаже екстрадиция.

9. Държавите – страни по Конвенцията, при спазване на вътрешното им законодателство полагат усилия за ускоряване на процедурите по екстрадиция и за опростяване на свързаните с тях изисквания за доказване по отношение на всяко престъпление, за което се прилага настоящият член.

10. В съответствие с разпоредбите на вътрешното и законодателство и международните договори, по които е страна, замолената държава – страна по Конвенцията, при наличие на съответна молба от молещата държава – страна по Конвенцията, и след като се е уверила, че обстоятелствата по тази молба го изискват и са неотложни, може да задържи лицето, чиято екстрадиция се иска, когато то се намира на нейна територия, или да предприеме други мерки, необходими за осигуряването на неговото присъствие по време на процедурите по екстрадиция.

11. Държава – страна по Конвенцията, на чиято територия се намира предполагаемият извършител и която отказва екстрадиция за престъпление, спрямо което се прилага настоящият член, на основание, че лицето е неин гражданин, е длъжна при постъпване на молба от държава – страна по Конвенцията, поискала екстрадиция, незабавно да предостави случая на компетентните ѝ органи за целите на наказателното преследване. Последните вземат решения и водят производството по същия начин, както в случаите на тежки престъпления, съгласно вътрешното законодателство на тази държава – страна по Конвенцията. Заинтересованите държави – страни по Конвенцията, си сътрудничат, особено по отношение на процедурата и доказването, с оглед гарантиране ефективността на наказателното производство.

12. Във всички случаи, когато държава – страна по Конвенцията, може по силата на вътрешното ѝ законодателство да екстрадира или по друг начин да предаде свой гражданин единствено при условие, че последният ще ѝ бъде върнат за изпълнение на присъдата, наложена му в резултат на съдебен процес или друго производство, за което е била поискана екстрадицията, и при условие, че тази държава и държавата – страна по Конвенцията, поискала екстрадиция, са постигнали съгласие

по това и други приемливи и за двете страни условия, то тази условна екстрадиция или предаване на лицето по друг начин е достатъчно основание за отпадане на задълженията, предвидени в ал. 11 на настоящия член.

13. В случай че екстрадиция, поискана с цел изпълнение на присъда, бъде отказана на основание, че лицето е гражданин на замолената държава – страна по Конвенцията, то последната следва да разгледа възможността за изпълнение на наложената му в съответствие с вътрешното законодателство на молещата държава – страна по Конвенцията, присъда или на оставащата за изтърпяване част от наказанието, при условие че вътрешното ѝ законодателство позволява това и в съответствие с изискванията на това законодателство, доколкото е постъпило съответно искане от молещата държава – страна по Конвенцията.

14. На всяко лице, по отношение на което е задействана процедура за някое от престъпленията, спрямо които се прилага настоящият член, следва да се осигури справедливо отношение през всички етапи на производството, включително възможност да се ползва от правата и гаранциите по вътрешното законодателство на държавата, на чиято територия се намира лицето.

15. Тази Конвенция по никакъв начин не създава задължение за извършване на екстрадиция в случаите, когато замолената държава – страна по Конвенцията, има сериозни основания да счита, че искането за екстрадиция е направено с цел осъществяване на наказателно преследване или налагане на наказание по отношение дадено лице, основано на неговия пол, раса, вероизповедание, националност, етнически произход или политически убеждения, или че удовлетворяването на това искане може да доведе до влошаване на положението на лицето поради някоя от гореспоменатите причини.

16. Държавите – страни по Конвенцията, не могат да откажат да удовлетворят молба за екстрадиция единствено на основание, че съответният случай включва и фискални въпроси.

17. Преди да откаже екстрадиция, замолената държава – страна по Конвенцията, при необходимост се консултира с молещата държава – страна по Конвенцията, и ѝ дава достатъчна възможност да предостави своето становище, както и информация в подкрепа на твърденията си.

18. Държавите – страни по Конвенцията, се стремят да сключват двустранни и многостранни споразумения и договорености за екстрадиция с цел повишаване на ефективността на процедурите по екстрадиция.

Член 45

Трансфер на осъдени лица

Държавите – страни по Конвенцията, могат да разглеждат възможността за сключване на двустранни и многостранни споразумения или договорености за трансфер на тяхна територия на лица, осъдени на затвор или на други форми на лишаване от свобода за престъпления, установени в съответствие с тази Конвенция, с оглед на изпълнението на присъдата.

Член 46

Правна помощ

1. Държавите – страни по Конвенцията, в процеса на разследването, наказателното преследване и съдебното производство си оказват взаимна правна помощ във

възможно най-голям обем по отношение на престъпленията, обхванати от тази Конвенция.

Взаимната правна помощ се предоставя във възможно най-голям обем и в съответствие със законодателството, договорите, споразуменията и договореностите, по които замолената държава – страна по Конвенцията, е страна, по отношение на разследвания, наказателни преследвания и съдебни производства за престъпления, за които в замолената държава – страна по Конвенцията, може да се търси отговорност на юридически лица в съответствие с член 26 от тази Конвенция.

Правна помощ по настоящия член може да бъде поискана за:

- а) събиране на доказателства и свидетелски показания;
- б) връчване на съдебни документи;
- в) извършване на претърсвания и изземвания и замразяване;
- г) проверка на вещи или места;
- д) предоставяне на информация, доказателствен материал и експертни заключения;
- е) предоставяне на оригинали или заверени копия на документи, включително държавна, банкова, финансова, корпоративна или търговска документация;
- ж) идентифициране или проследяване на облиги от престъпление, имущество, средства, използвани за извършване на престъпление, и други материали, които биха могли да послужат за целите на доказването;
- з) улесняване доброволното явяване на лица в молещата държава – страна по Конвенцията;
- и) оказване на всякакъв вид съдействие, което не противоречи на вътрешното законодателство на замолената държава – страна по Конвенцията;
- й) идентифициране, замразяване и проследяване на облиги от престъпление в съответствие с разпоредбите на глава V на тази Конвенция;
- к) възстановяване на средства в съответствие с разпоредбите на глава V на тази Конвенция.

4. При спазване на вътрешното законодателство компетентните органи на дадена държава – страна по Конвенцията, могат да предоставят на съответните компетентни органи на друга държава – страна по Конвенцията, информация, отнасяща се до дадено престъпление, и без да е отправено искане за това, когато считат, че предоставянето на такава информация може да подпомогне започването или успешното приключване на разследване или наказателно преследване, или че би могло да доведе до отправяне на искане от страна на последната в съответствие с разпоредбите на тази Конвенция.

5. Предоставянето на информация по ал. 4 на настоящия член се извършва по начин, който няма да затрудни разследването или наказателното преследване в държавата, чиито компетентни органи предоставят информацията. Компетентните органи, получили информацията, са длъжни да се съобразяват с постъпило искане за запазване поверителността на въпросната информация, включително и когато то е за определен срок, или са поставени ограничения за нейното ползване. Това изискване в никакъв случай не лишава държавите – страни по Конвенцията, от възможността по време на процеса да оповестяват информация, оневиняваща обвиняемия. В тези случаи страната, на която е била предоставена информацията, уведомява страната, която я е предоставила, преди разкриването ѝ и провежда консултации с нея, ако това бъде поискано. В изключителни случаи, когато не е възможно предварително уведомяване, държавата, получила информацията, незабавно уведомява държавата, която я е предоставила за разкриването.

6. Разпоредбите на настоящия член по никакъв начин не засягат задълженията, поети по двустранни или многостранни договори, с които изцяло или отчасти се уреждат или предстои да бъдат уредени въпроси на взаимната правна помощ.

Алинеи 9 до 29 на настоящия член се прилагат спрямо молби, отправени в съответствие с разпоредбите на настоящия член, когато съответните държави – страни по Конвенцията, не са обвързани с договор за правна помощ. Когато тези държави – страни по Конвенцията, са обвързани от такъв договор, се прилагат съответните разпоредби на договора, освен ако държавите се споразумеят за прилагането на алинеи 9 до 29 от настоящия член. Държавите – страни по Конвенцията, се приканват да прилагат въпросните алинеи, ако това ще улесни сътрудничеството между тях.

Държавите – страни по Конвенцията, не могат да откажат предоставянето на правна помощ единствено на основание запазването на банкова тайна.

9. (а) В случай че не е налице двойна наказуемост, при отговора на отправена молба за правна помощ по настоящия член замолена държава – страна по Конвенцията, отчита целите на тази Конвенция, както са посочени в чл. 1.

(б) Държавите – страни по Конвенцията, могат да откажат предоставянето на правна помощ в съответствие с настоящия член в случаите, когато не е налице двойна наказуемост. Замолена държава – страна по Конвенцията, може обаче, доколкото това съответства на основните принципи на правната ѝ система, да предостави сътрудничество, което не включва действия на принуда. Такова сътрудничество може да бъде отказано, ако молбата се отнася до незначителни въпроси или въпроси, за които търсеното сътрудничество или помощ може да бъде предоставено съгласно други разпоредби от тази Конвенция;

(в) Всяка държава – страна по Конвенцията, може да разгледа възможността за приемане на такива мерки, които може да са необходими, за да ѝ позволят да предоставя правна помощ в по-широк обем по настоящия член, в случай че не е налице двойна наказуемост.

10. Лице, което е задържано или излежава присъда на територията на дадена държава – страна по Конвенцията, и чието присъствие в друга държава – страна по Конвенцията, е поискано за целите на идентифицирането, даването на свидетелски показания или подпомагането по някакъв друг начин на събирането на доказателства за целите на разследването, наказателното преследване или съдебния процес за престъпления по тази Конвенция, може да бъде прехвърлено при следните условия:

а) ако лицето е информирано за обстоятелствата около прехвърлянето и доброволно е дало съгласието си;

б) компетентните органи на двете държави – страни по Конвенцията, се съгласяват за това при определени от тях подходящи условия.

11. За целите на ал. 10 на настоящия член:

а) Държава – страна по Конвенцията, в която е прехвърлено лицето, има право и се задължава да го задържи под арест, освен когато е изрично поискано или разрешено друго от страна на държавата, извършила прехвърлянето му;

б) Държава – страна по Конвенцията, в която лицето е прехвърлено, е длъжна своевременно да изпълни задължението си за връщането му на държавата, която го е прехвърлила, съгласно предварително уговореното или друго, за което компетентните органи на двете държави са се съгласили;

в) Държава – страна по Конвенцията, в която лицето е прехвърлено, не може да изисква от държавата, извършила прехвърлянето, да задейства процедура по екстрадиция за неговото връщане;

г) По отношение на прехвърленото лице срокът на изтърпяното от него наказание в държавата, от която същото е било прехвърлено, се намалява със съответния период от време, прекаран в арест в държавата, в която лицето е прехвърлено.

12. Лицето, което предстои да бъде прехвърлено в съответствие с ал. 10 и 11 на настоящия член, не може да бъде подлагано на наказателно преследване, задържане, наказване или каквото и да било друго ограничаване на личната му свобода на територията на държавата, на която то се прехвърля, за действия, бездействия или присъди, наложени му преди напускането на територията на държавата, от която лицето е прехвърлено, освен със съгласието на държавата, която го прехвърля, независимо от неговата националност.

13. Всяка държава – страна по Конвенцията, определя централен орган, в чиито правомощия е приемането на молби за правна помощ и тяхното изпълнение или прераждането им към съответни органи по компетентност. Когато в рамките на дадена държава – страна по Конвенцията, има особен район или територия с различна система за правна помощ, тя може да определи и отделен централен орган, който да упражнява в съответния регион или територия функции, идентични с тези на основния орган. Централните органи осигуряват бързото и точно изпълнение или прехвърляне по компетентност на получените молби. В случаите, когато централният орган прехвърли дадена молба по компетентност, той следва да съдейства за бързото и точно изпълнение. Генералният секретар на ООН се уведомява за определения от всяка държава – страна по Конвенцията, централен орган едновременно с депозиране на съответния документ за ратификация, приемане или одобрение, или за присъединяване към тази Конвенция. Молбите за правна помощ, както и всякакви други, свързани с тях съобщения, се отправят до централните органи, определени от държавите – страни по Конвенцията. Това изискване не засяга правото на държавите – страни по Конвенцията, да изискват молбите и съобщенията да бъдат изпращани по дипломатически път, а при спешни обстоятелства и при наличие на съгласие между съответните държави – страни по Конвенцията – и чрез Международната организация на криминалната полиция, ако това е възможно.

14. Молбите се отправят писмено или когато е възможно, чрез всякакви други средства, при които може да се получи писмен документ на език, приемлив за замолената държава – страна по Конвенцията, и при условия, които да дадат възможност на тази държава да установи автентичността на документа. Генералният секретар на ООН се уведомява за езика или езиците, приемливи за всяка държава – страна по Конвенцията, едновременно с депозиране на нейния документ за ратификация, приемане, одобрение или за присъединяване към тази Конвенция. При неотложни обстоятелства по взаимно съгласие на съответните държави – страни по Конвенцията, молбите могат да се отправят и устно, като впоследствие се изпраща писмено потвърждение.

15. В молбата за взаимна правна помощ се посочва:

а) органът, който отправя искането;

б) предметът и характерът на разследването, наказателното преследване или съдебното производство, за които се отнася искането, и името и функциите на институцията, предприела съответно разследването, наказателното преследване или съдебното производство;

в) кратко изложение на релевантните факти, освен по отношение на искания за връчване на съдебни документи;

г) описание на исканото съдействие и конкретната процедура, която молещата държава – страна по Конвенцията, би искала да се следва;

д) когато е възможно – самоличността, местонахождението и националността на съответните лица; и

е) целта, поради която се иска представянето на доказателства, информация или извършването на определени действия.

16. Замолената държава – страна по Конвенцията, може да иска допълнителна информация, когато тя е необходима за изпълнението на молбата в съответствие с вътрешното ѝ законодателство или когато информацията може да подпомогне изпълнението ѝ.

17. Всяка молба се изпълнява в съответствие с вътрешното законодателство на замолената държава – страна по Конвенцията, и доколкото това не противоречи на вътрешното законодателство и когато е възможно – в съответствие с процедурите, посочени в искането.

18. Когато е възможно и в съответствие с основните принципи на вътрешното право, когато дадено лице е на територията на държава – страна по Конвенцията, и трябва да бъде изслушано като свидетел или експерт от съдебните органи на друга държава – страна по Конвенцията, първата държава – страна по Конвенцията, може по искане на втората, да разреши изслушването да стане чрез видеоконферентна връзка в случай, че не е възможно или е нежелателно въпросното лице да се явява лично на територията на молещата държава – страна по Конвенцията. Държавите – страни по Конвенцията, могат да се споразумеят изслушването да се извърши от съдебен орган на молещата държава – страна по Конвенцията, в присъствието на съдебен орган на замолената държава – страна по Конвенцията.

19. Молещата държава – страна по Конвенцията, не може да предава или използва информацията или доказателствата, предоставени от замолената държава – страна по Конвенцията, в разследване, наказателно преследване или съдебно производство, за цели, различни от посочените в молбата, без предварителното съгласие на замолената държава – страна по Конвенцията. Настоящата алинея не може да представлява пречка молещата държава – страна по Конвенцията, да разкрие по време на производство информация или доказателства, които оневиняват обвиняемия. В последния случай молещата държава – страна по Конвенцията, уведомява замолената държава – страна по Конвенцията, преди разкриването на информацията и се консултира с нея, ако това бъде поискано. Когато в изключителни случаи предварително уведомяване не е възможно, молещата държава – страна по Конвенцията, информира замолената държава – страна по Конвенцията, за разкриването на информацията без отлагане.

20. Молещата държава – страна по Конвенцията, може да поиска от замолената държава – страна по Конвенцията, да запази поверителността на факта и съдържанието на молбата, освен в степента, необходима за изпълнението ѝ. Ако замолената държава – страна по Конвенцията, не може да се съобрази с искането за поверителност, тя трябва незабавно да информира за това молещата държава – страна по Конвенцията.

21. Правна помощ може да бъде отказана, когато:

а) молбата не отговаря на изискванията на настоящия член;

б) замолената държава – страна по Конвенцията, смята, че изпълнението на поставено с молбата искане би могло да доведе до накърняване на нейния суверенитет, сигурност, обществен ред или други съществени интереси;

в) органите на замолената държава – страна по Конвенцията, по силата на вътрешното ѝ законодателство нямат право да извършат действията, поискани с молбата, в случаи на разследване, повдигане на обвинение или съдебно производство за подобни престъпления, попадащи под тяхна юрисдикция;

г) по отношение на взаимната правна помощ изпълнението на искането би било в противоречие с правната система на замолената държава – страна по Конвенцията.

22. Държавите – страни по Конвенцията, не могат да отхвърлят молба за правна помощ единствено на основание, че престъплението включва и финансови въпроси.

23. В случаите на отказ за предоставяне на правна помощ трябва да бъдат посочени основанията за това.

24. Замолената държава – страна по Конвенцията, изпълнява исканията, поставени с молбата за правна помощ, във възможно най-кратък срок, като се стреми максимално да се съобразява и с посочените от молещата държава – страна по Конвенцията, срокове, и с причините, поради които се иска тяхното спазване, като е за предпочитане те да се посочват в молбата за правна помощ. Замолената държава – страна по Конвенцията, следва да се съобразява с разумните искания на молещата държава – страна по Конвенцията, за ускоряване изпълнението на молбата. Молещата държава – страна по Конвенцията, следва незабавно да информира замолената държава – страна по Конвенцията, в случай че търсеното съдействие вече не е необходимо.

25. Предоставянето на правна помощ може да бъде отложено от замолената държава – страна по Конвенцията, на основание, че ще попречи на текущо разследване, наказателно преследване или съдебно производство.

26. Преди да откаже изпълнението на искането в съответствие с алинея 21 или да го отложи в съответствие с алинея 25 на настоящия член, замолената държава – страна по Конвенцията, се консултира с молещата държава – страна по Конвенцията, с оглед обсъждане на възможността за оказване на съдействие в срокове и при условия, които тя смята за подходящи. Ако молещата държава – страна по Конвенцията, приеме това съдействие, тя следва да се съобразява с определените условия.

27. Без това да засяга прилагането на алинея 12 на настоящия член, свидетел, експерт или друго лице, което по искане на молещата държава – страна по Конвенцията, се съгласи да даде показания във висящ процес или да подпомогне дадено разследване, повдигане на обвинение или съдебен процес на територията на молещата държава – страна по Конвенцията, не може да бъде съдено, задържано, наказвано или да бъдат налагани никакви други ограничения на личната му свобода на същата територия във връзка с действия, бездействия или присъди, издадени преди неговото или нейното напускане на територията на замолената държава – страна по Конвенцията. Това изискване отпада, когато свидетелят, експертът или друго лице в продължение на 15 последователни дни или на друг уговорен от държавите – страни по Конвенцията, период, считан от датата, на която той или тя официално са били информирани, че тяхното присъствие вече не се изисква от съдебните власти, имали са възможност да напуснат, но независимо от това са останали доброволно на територията на молещата държава – страна по Конвенцията, или след като са я напуснали, са се върнали по собствено желание.

28. Обикновените разходи по изпълнението на дадено искане се поемат от замолената държава – страна по Конвенцията, освен ако между заинтересованите държави – страни по Конвенцията, не е уговорено друго. Ако за изпълнението на искането са необходими или ще бъдат необходими значителни или необичайно големи разходи, държавите – страни по Конвенцията, се консултират за определяне на срока, условията и начина, по който ще се поемат разходите по изпълнението на исканията.

29. Замолената държава – страна по Конвенцията:

а) осигурява на молещата държава – страна по Конвенцията, копия на преписки или други документи или информация, която по силата на вътрешното ѝ законодателство е общодостъпна;

б) може по своя преценка да предостави на молещата държава – страна по Конвенцията, изцяло, отчасти или при условия, които счита за необходими, копия на официални преписки или други документи или информация, която по силата на вътрешното ѝ законодателство е общодостъпна.

30. Държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността за сключване на двустранни или многостранни споразумения и договорености за осъществяване целите на настоящия член, за да подпомогнат практически или да разширят приложението на неговите разпоредби.

Член 47

Трансфер на наказателни производства

Държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността за трансфер една на друга на производствата за наказателно преследване на престъпленията по тази Конвенция в случаите, в които считат, че такъв трансфер е в интерес на правосъдието, и особено в случаите, когато са намесени няколко юрисдикции, с оглед концентрирането на наказателното преследване.

Член 48

Сътрудничество в областта на правоприлагането

1. Държавите – страни по Конвенцията, сътрудничат тясно помежду си в съответствие със съответните вътрешноправни и административни системи с оглед увеличаването на ефективността на действията по правоприлагане, свързани с борбата срещу престъпленията по тази Конвенция. Държавите – страни по Конвенцията, в частност предприемат ефективни мерки за:

а) да разширяват и когато е необходимо, да създават канали за комуникация между компетентните органи, институции и служби с цел улесняване на сигурния и бърз обмен на информация по всички аспекти, свързани с престъпленията по тази Конвенция, включително, ако държавите – страни по Конвенцията, сметат това за подходящо – връзки с други престъпни дейности;

б) да сътрудничат с други държави – страни по Конвенцията, при провеждане на разследвания на престъпления по тази Конвенция, относно:

(i) самоличността, местонахождението и дейността на лицата, заподозрени, че са замесени в такива престъпления, или местонахождението на други замесени лица;

(ii) движението на облагите от престъпления или имущество, придобито в резултат на извършването на такива престъпления;

(iii) движението на имущество, оборудване или други средства, които са използвани или са предназначени да бъдат използвани при извършването на такива престъпления;

в) да осигуряват, когато това е подходящо, нужните предмети или количества вещества за анализ или за целите на разследването;

г) да обменят информация с други държави – страни по Конвенцията, за специфичните средства и методи, използвани за извършването на престъпления по тази Конвенция, включително използването на чужда самоличност, подправени или фалшиви документи, както и други средства за прикриване на тяхната дейност;

д) да улесняват ефективната координация между компетентните органи, институции и служби и да насърчават обмена на персонал и други експерти, включително, съгласно двустранните споразумения или договорености между съответните държави – страни по Конвенцията, изпращането на офицери за връзка;

е) да обменят информация и да координират административни и други мерки, предприети за ранното разкриване на престъпления по тази Конвенция.

2. С оглед приложението на тази Конвенция държавите – страни по нея, разглеждат възможността за сключване на двустранни и многостранни споразумения или договорености за пряко сътрудничество между техните правоприлагащи институции, а когато такива споразумения или договорености вече съществуват – за изменението им. При липса на такива споразумения или договорености между съответните държави – страни по Конвенцията, страните могат да приемат тази Конвенция като основание за сътрудничество между правоприлагащите органи по отношение на престъпленията по Конвенцията. Винаги когато е възможно, държавите – страни по Конвенцията, използват споразуменията или договореностите, включително международните или регионалните организации, за да разширяват сътрудничеството между своите правоприлагащи органи.

3. Държавите – страни по Конвенцията, според възможностите си се стремят да си сътрудничат за противодействие на престъпленията по тази Конвенция, извършвани чрез използване на модерни технологии.

Член 49

Съвместни разследвания

Държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността за сключване на двустранни или многостранни споразумения или договорености по въпроси, свързани с предмета на разследване, с наказателното преследване или съдебните процедури в една или повече държави, като заинтересованите органи могат да създадат съвместни звена за разследване. При липса на такива споразумения или договорености съвместните разследвания могат да се предприемат по взаимно съгласие за всеки отделен случай. Държавите – страни по Конвенцията, гарантират пълно зачитане на суверенитета на държавата – страна по Конвенцията, на чиято територия ще се провежда разследването.

Член 50

Специални техники за разследване

1. За да се бори ефективно с корупцията, всяка държава – страна по Конвенцията, доколкото основните принципи на вътрешната ѝ правна система позволяват това, и при условията на вътрешното законодателство предприема такива мерки, които са необходими, за да допусне според възможностите си подходящо използване на контролирани доставки и ако счете за подходящо – използването на нейна територия от страна на нейните компетентни органи на други специални техники на разслед-

ване, като електронни или други форми на следене и операции под прикритие, както и за да позволи допустимостта пред съда на доказателствата, събрани по този начин.

2. За целите на разследването на престъпления по тази Конвенция държавите – страни по нея, се насърчават да сключват при необходимост подходящи двустранни или многостранни споразумения или договорености за използване на специални техники за разследване в контекста на сътрудничеството на международно ниво. Такива споразумения или договорености се сключват и прилагат в пълно съгласие с принципа на суверенното равенство на държавите и се изпълняват при стриктно спазване на условията по тях.

3. При липса на посочените в алинея 2 от настоящия член споразумения или договорености решенията за използване на такива специални техники на разследване на международно ниво се вземат за всеки отделен случай, като може при необходимост да се обсъди възможността за сключване на финансови споразумения и инициативи във връзка с упражняването на юрисдикцията на засегнатите държави – страни по Конвенцията.

4. Решенията за използване на контролирани доставки на международно ниво могат със съгласието на заинтересуваните държави – страни по Конвенцията, да включват методи като залавяне и позволяване на транспортирането на стоките да продължи, като те се запазват в същия вид или се отнемат или подменят изцяло или отчасти.

ГЛАВА V ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА СРЕДСТВА

Член 51

Общи разпоредби

Връщането на средства в съответствие с тази глава е основен принцип на тази Конвенция и държавите – страни по Конвенцията, си предоставят в това отношение сътрудничество и помощ във възможно най-широк обем.

Член 52

Предотвратяване и разкриване на трансфери на облаги от престъпления

1. Без да се накърнява чл. 14 от тази Конвенция, всяка държава – страна по Конвенцията, приема такива мерки, които са необходими, в съответствие с вътрешното ѝ законодателство, за да изисква от финансовите институции в рамките на нейната юрисдикция да потвърждават самоличността на клиентите си, да предприемат необходимите стъпки за определяне на самоличността на бенефициентите – собственици на средства, депозирани в сметки на голяма стойност, и да провеждат щателен контрол върху сметките, които се държат от или от името на лица, които са или са били натоварени с изпълнението на високи публични длъжности и членовете на техните семейства и близки сътрудници. Този повишен контрол е насочен към разкриване на подозрителни сделки за целите на сигнализирането на компетентните органи и не може да се тълкува по начин, който пречи или забранява на финансовите институции да осъществяват бизнес с легитимни клиенти.

2. За да улесни прилагането на мерките, предвидени в ал. 1 на настоящия член, всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с вътрешното ѝ законодателство и подтиквана от съответните инициативи на регионални, междурегионални и многостранни организации за борба с прането на пари:

а) издава препоръки за категориите физически и юридически лица, за чиито сметки финансовите институции в рамките на нейната юрисдикция се очаква да прилагат щателен контрол, видовете сметки и сделки, на които следва да се обърне специално внимание, както и подходящи мерки, свързани с откриването на сметки, тяхното поддържане и регистрирането на операциите;

б) когато това е подходящо, уведомява финансовите институции в рамките на нейната юрисдикция по искане на друга държава – страна по Конвенцията, или по своя собствена инициатива за самоличността на дадено физическо или юридическо лице, спрямо чиито сметки финансовите институции следва да прилагат повишен контрол, в допълнение на тези лица, които могат да бъдат идентифицирани от финансовите институции по друг начин.

3. В контекста на ал. 2, б „а“ на настоящия член всяка държава – страна по Конвенцията, прилага мерки, гарантиращи, че нейните финансови институции поддържат адекватни регистри за подходящ период от време на сметките и сделките, осъществявани от лицата, посочени в ал. 1 от настоящия член, които регистри като минимум съдържат информация, свързана със самоличността на клиента, както и доколкото това възможно, с бенефициента.

4. За да предотвратява и разкрива трансфери на облаги, получени от извършване на престъпления по тази Конвенция, всяка държава – страна по Конвенцията, прилага ефективни и подходящи мерки за предотвратяване с помощта на нейните регулаторни и надзорни органи на разкриването на банки, които нямат физическо присъствие и които не са свързани с регулирана финансова група. В допълнение държавите – страни по Конвенцията, могат да разгледат възможността да изискват от техните финансови институции да отказват да влязат във или да продължат поддържането на определени банкови отношения с такива институции и да предотвратяват възможността за установяване на отношения с чуждестранни финансови институции, които позволяват техните сметки да бъдат използвани от банки, които нямат физическо присъствие или не са свързани с регулирана финансова група.

5. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността за създаване в съответствие с вътрешното ѝ законодателство на ефективни финансови системи за разкриване на информация от страна на подходящи длъжностни лица и предвижда подходящи санкции при неизпълнение на свързаните с това задължения. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда също така възможността да предприеме такива мерки, които са необходими, за да позволи на своите компетентни органи да предават информация на компетентните органи на друга държава – страна по Конвенцията, за целите на разследването, отправянето на искове във връзка с облаги, получени от престъпленията по тази Конвенция, и тяхното възстановяване.

6. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността да приеме такива мерки, които са необходими, в съответствие с вътрешното ѝ законодателство, за да изисква от длъжностни лица, които имат интерес, власт или друго влияние, във връзка с финансови сметки в чужда държава да съобщават за това пред подходящите органи и да поддържат подходящи регистри, свързани с такива сметки. Тези мерки предвиждат и подходящи санкции при неизпълнение.

Член 53

Мерки за директно възстановяване на имущество

Всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с вътрешното ѝ законодателство:

а) предприема такива мерки, които са необходими, за да позволи на друга държава – страна по Конвенцията, да започне гражданско дело пред нейните съдилища с оглед доказването на право на собственост или друго вещно право по отношение на имущество, придобито чрез извършването на престъпление по тази Конвенция;

б) предприема такива мерки, които са необходими, за да позволи на нейните съдилища да наложат на лицата, извършили престъпление по тази Конвенция, да платят компенсация или обезщетение на друга държава – страна по Конвенцията, която е претърпяла щети в резултат на това престъпление; и

в) предприема такива мерки, които са необходими, за да позволи на нейните съдилища или на другите компетентни органи, които се произнасят по повод на конфискацията, да признават исковете на друга държава – страна по Конвенцията, в качеството ѝ на законен собственик на имущество, придобито чрез извършването на престъпление по тази Конвенция.

Член 54

Механизми за възстановяване на имущество чрез международно сътрудничество във връзка с конфискацията

1. С оглед предоставянето на правна помощ в съответствие с чл. 55 от тази Конвенция във връзка с имущество, придобито чрез извършване на престъпление по тази Конвенция или включено в извършването на такова престъпление, всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с вътрешното ѝ законодателство:

а) предприема такива мерки, които са необходими, за да позволи на нейните компетентни органи да изпълнят заповед за конфискация, издадена от съд на друга държава – страна по Конвенцията;

б) предприема такива мерки, които са необходими, за да позволи на нейните компетентни органи, когато имат юрисдикция, да наложат конфискация на имущество с чужд произход, като подведат престъплението под състава на прането на пари или на такова друго престъпление, което би попаднало под тяхна юрисдикция, или като използват друга процедура, позволена от вътрешното законодателство; и

в) разглежда възможността да предприеме такива мерки, които са необходими, за да позволи конфискацията на имущество, без да има издадена наказателна присъда, в случаите, в които извършителят не може да бъде съден поради смърт, бягство или отсъствие, както и в други подходящи случаи.

2. С оглед предоставянето на правна помощ при поискване, в съответствие с чл. 55, ал. 2 от тази Конвенция всяка държава – страна по Конвенцията, в съответствие с вътрешното ѝ законодателство:

а) предприема такива мерки, които са необходими, за да позволи на нейните компетентни органи да замразят или изземат имущество въз основа на заповед за замразяване или изземване, издадена от съд или компетентен орган на молещата държава – страна по Конвенцията, която заповед предоставя разумни мотиви, позволяващи на замолената държава – страна по Конвенцията, да заключи, че са налице достатъчно основания за предприемането на тези действия и че имуществото впоследствие ще бъде предмет на заповед за конфискация за целите на ал. 1 на настоящия член;

б) предприема такива мерки, които са необходими, за да позволи на нейните компетентни органи да замразят или изземат имущество при поискване, което предоставя разумни мотиви, позволяващи на замолената държава – страна по Конвенцията, да заключи, че са налице достатъчно основания за предприемането на тези дей-

ствия и че имуществото впоследствие ще бъде предмет на заповед за конфискация за целите на ал. 1, б. „а“ на настоящия член;

в) разглежда възможността да предприеме допълнителни мерки, за да позволи на нейните компетентни органи да съхраняват имуществото за целите на конфискацията въз основа на чуждестранно решение за арест или обвинение, свързано с придобиването на това имущество.

Член 55

Международно сътрудничество за целите на конфискацията

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, която е получила от друга държава – страна по Конвенцията, под чиято юрисдикция попада извършено престъпление по тази Конвенция, молба за конфискация на облагите от това престъпление, наред с имуществото, оборудването и помощните средства по смисъла на чл. 31, ал. 1 от тази Конвенция, които се намират на нейна територия, в най-голямата степен, позволена от вътрешната ѝ правна система:

а) предава молбата на своите компетентни власти с оглед получаване на заповед за конфискация, а при наличие на такава заповед – за нейното изпълнение; или

б) предава на своите компетентни власти решението за конфискация, постановено от съдебен орган на молещата държава – страна по Конвенцията, в съответствие с чл. 31, ал. 1 от тази Конвенция, с цел неговото изпълнение в обема, указан в молбата и доколкото то се отнася до облаги, имущество, оборудване и други помощни средства по смисъла на чл. 31, ал. 1, намиращи се на територията на замолената държава – страна по Конвенцията.

2. При получаване на молба, отправена от друга държава – страна по Конвенцията, под чиято юрисдикция попада престъпление по тази Конвенция, замолената държава-страна предприема мерки за идентифициране, проследяване, замразяване или изземване на облагите от престъплението, а също и на имуществото, оборудването и помощните средства по смисъла на чл. 31, ал. 1 от тази Конвенция с оглед последващата им конфискация, която може да бъде постановена както от молещата, така и от замолената държава – страна по Конвенцията, въз основа на молба по ал. 1 на настоящия член.

3. Разпоредбите на чл. 46 от Конвенцията се прилагат *mutatis mutandis* към настоящия член. В допълнение към информацията, посочена в чл. 46, ал. 15, молбите, отправени по настоящия член, съдържат:

а) в случай на отправена молба по ал. 1 (а) на настоящия член – описание на имуществото, което подлежи на конфискация, и в степеня, в която това е възможно – на местонахождението и ако е от значение – на изчислената стойност на имуществото, както и заявление, в което се излагат фактите, въз основа на които се отправя молбата, като последните трябва да представляват достатъчно основание за замолената страна да издаде такава заповед в съответствие с вътрешното ѝ законодателство;

б) в случай на отправена молба по ал. 1 (б) на настоящия член – юридически допустимо копие от заповедта за конфискация, на която е основана отправената молба, издадена от молещата държава, както и заявление, в което се излагат фактите и информацията относно това в каква степен се изисква изпълнение на заповедта, заявление, конкретизиращо мерките, предприети от молещата държава – страна по Конвенцията, за подходящо уведомление на добросъвестни трети страни и за гарантиране на справедлив процес, както и заявление, че заповедта за конфискация е окончателна;

в) в случаите, когато е отправена молба в съответствие с ал. 2 на настоящия член – фактите, на които замолената държава – страна по Конвенцията, основава своето искане, и описание на действията, които тя очаква да бъдат предприети, и когато това е възможно, юридически допустимо копие от заповедта, на която се основава молбата.

4. Решенията и действията по смисъла на ал. 1 и 2 на настоящия член се предприемат от замолената държава – страна по Конвенцията, в съответствие и при спазване на вътрешното ѝ законодателство и процесуални правила, както и на двустранните или многостранните договори, споразумения или договорености между молещата и замолената държава – страна по Конвенцията.

5. Всяка държава – страна по Конвенцията, предоставя на генералния секретар на ООН копия от съответните закони и подзаконовни нормативни актове, регламентиращи прилагането на настоящия член, както и всички последвали промени в тях и съответни разяснения.

6. В случай че дадена държава – страна по Конвенцията, пожелае да обуслови прилагането на мерките по алинеи 1 и 2 на настоящия член от наличието на съответен договор, тази държава – страна по Конвенцията, разглежда тази Конвенция като необходимо и достатъчно договорно основание.

7. Сътрудничеството по настоящия член може да бъде отказано, а временните мерки – вдигнати от съответната държава – страна по Конвенцията, ако тя не получи достатъчно и навременни доказателства или ако имуществото е на незначителна стойност.

8. Преди вдигането на временните мерки, взети в съответствие с настоящия член, замолената държава – страна по Конвенцията, когато това е възможно, дава възможност на молещата държава – страна по Конвенцията, да представи основания в полза на продължаването на мярката.

9. Разпоредбите на настоящия член не могат да бъдат тълкувани във вреда на правата на добросъвестни трети страни.

Член 56

Специално сътрудничество

Без да се накърняват разпоредбите на вътрешното право, всяка държава – страна по Конвенцията, се стреми да предприеме мерки, позволяващи ѝ да предостави, без да накърнява собствените си разследвания, наказателно преследване или съдебни процедури, информация за облагите, получени от извършването на престъпления по тази Конвенция, на друга държава – страна по Конвенцията, без поискване, когато счете, че разкриването на тази информация може да помогне на получаващата държава за започването или провеждането на разследвания, наказателно преследване или съдебни процедури или че може да доведе до отправяне на искане от страна на тази държави – страни по Конвенцията, в съответствие с тази глава от Конвенцията.

Член 57

Връщане и разпореждане със средства

1. Разпореждането с имущество, конфискувано от държава – страна по Конвенцията, в съответствие с чл. 31 или чл. 55 от тази Конвенция, включително чрез връщането му на предишните му законни собственици, се осъществява в съответствие с настоящия член от тази държава – страна по Конвенцията, при спазване на разпоредбите на вътрешното ѝ законодателство и на тази Конвенция.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, приема такива законодателни и други мерки в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право, които са необходими, за да оправомощи нейните компетентни органи да връщат конфискувано имущество в случаите, когато действат по искане на друга държава – страна по Конвенцията, в съответствие с тази Конвенция и при зачитане на правата на трети добросъвестни страни.

3. В съответствие с чл. 46 и чл. 55 от тази Конвенция, както и с ал. 1 и ал. 2 на настоящия член замолената държава – страна по Конвенцията:

а) В случай на присвояване на публични средства или на пране на присвоени публични средства по смисъла на чл. 17 и чл. 23 от тази Конвенция, когато конфискацията е осъществена в съответствие с чл. 55 и въз основа на окончателно решение в молещата държава – страна по Конвенцията, изискване, което може да бъде оттеглено от замолената държава – страна по Конвенцията, връща конфискуваното имущество на молещата държава – страна по Конвенцията;

б) В случай на облаги, получени от някое от престъпленията по тази Конвенция, когато конфискацията е осъществена в съответствие с чл. 55 и въз основа на окончателно решение в молещата държава – страна по Конвенцията, изискване, което може да бъде оттеглено от замолената държава – страна по Конвенцията, връща конфискуваното имущество на молещата държава – страна по Конвенцията, когато последната докаже правото си на собственост по отношение на конфискуваното имущество или когато признае, че на молещата държава – страна по Конвенцията, са причинени вреди, като основание за връщане на конфискуваното имущество;

в) Във всички случаи дава приоритет на връщането на конфискувано имущество на молещата държава – страна по Конвенцията, на връщането му на предишните му законни собственици или на обезщетяването на пострадалите от престъплението.

4. Когато това е подходящо и в случай че държавите – страни по Конвенцията, не решат друго, замолената държава – страна по Конвенцията, може да приспадне разходите, направени по време на разследванията, наказателното преследване или съдебните процедури, довели до връщане на или разпореждане с конфискувано имущество в съответствие с настоящия член.

5. Когато това е подходящо, държавите – страни по Конвенцията, могат също така да разгледат с особено внимание възможността за сключване на споразумения или взаимноприемливи договорености за окончателното разпореждане с конфискуваното имущество за всеки отделен случай.

Член 58

Звено за финансово разузнаване

Държавите – страни по Конвенцията, си сътрудничат помежду си за целите на предотвратяването и борбата с трансфера на облаги, получени в резултат на извършването на престъпления по тази Конвенция и с оглед насърчаването на начини и средства за възстановяване на такива облаги, като за тази цел разглеждат възможността за създаване на звено за финансово разузнаване, отговарящо за получаването, анализирането и разпространяването пред компетентните органи на доклади за подозрителни финансови сделки.

Член 59**Двустранни и многостранни споразумения и договорености**

Държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността за сключване на двустранни или многостранни споразумения или договорености за увеличаване на ефективността на международното сътрудничество, предприето в съответствие с тази глава на Конвенцията.

ГЛАВА VI**ТЕХНИЧЕСКА ПОМОЩ И СЪБИРАНЕ
ОБМЕН НА ИНФОРМАЦИЯ****Член 60****Обучение и техническа помощ**

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, създава, разработва или усъвършенства в необходимата степен специфични програми за обучение на лицата, работещи в областта на предотвратяването и борбата срещу корупцията. Тези програми могат да са включват, *inter alia*, следните области:

а) ефективни мерки за предотвратяване, разкриване, разследване, наказване и контрол на корупцията, включително използване на събирането на доказателства и методи на разследване;

б) изграждане на способности в областта на развитието и планирането на стратегическа антикорупционна политика;

в) обучение на компетентните органи в областта на изготвянето на молби за правна помощ, отговарящи на изискванията на Конвенцията;

г) оценка и укрепване на институциите, управлението на публичните услуги и на публичните финанси, включително в областта на обществените поръчки и в частния сектор;

д) предотвратяване и борба с прехвърлянето на облаги от престъпления, установени в съответствие с тази Конвенция, и възстановяване на такива средства;

е) разкриване и замразяване на прехвърлянето на облаги от престъпления, установени в съответствие с тази Конвенция;

ж) наблюдение на движението на средствата, представляващи облаги от престъпления, установени в съответствие с тази Конвенция, и на методите, използвани за трансфер, укриване или отклоняване на такива облаги;

з) подходящи и ефикасни правни и административни механизми и методи за улесняване на връщането на средства, представляващи облаги от престъпления, установени в съответствие с тази Конвенция;

и) методи, използвани в областта на защитата на пострадали от престъпления и свидетели, които сътрудничат на съдебните власти; и

й) обучение, включващо национални и международни разпоредби и чужди езици.

2. Държавите – страни по Конвенцията, в съответствие с техните възможности разглеждат възможността за предоставяне една на друга на техническа помощ във възможно най-широк обхват, особено в полза на развиващите се държави, по отношение на техните планове и програми за борба с корупцията, включително материална помощ и обучение в областите, посочени в ал. 1 на настоящия член, както и обучение и помощ и обмен на съответния опит и специализирани знания, които ще улеснят

международното сътрудничество между държавите – страни по Конвенцията, в областта на екстрадицията и правната помощ.

3. Държавите – страни по Конвенцията, укрепват в необходимата степен усилията за оптимизиране на оперативните действия и обучението в рамките на международните и регионалните организации, както и в рамките на съответните двустранни и многостранни споразумения или договорености.

4. Държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността при поискване за оказване на помощ една на друга при провеждането на оценки или изследвания, отнасящи се до видовете, причините, последиците и цената на корупцията в техните държави, с оглед развиването, с участието на компетентните органи и обществото, на стратегии и планове за действие за борба с корупцията.

5. За да улеснят възстановяването на облаги, получени от престъпленията по тази Конвенция, държавите – страни по Конвенцията, могат да си сътрудничат при предоставянето една на друга на имената на експерти, които биха могли да им помогнат при осъществяването на тази цел.

6. Държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността за използването на субрегионални, регионални и международни конференции и семинари за насърчаване на сътрудничеството и техническата помощ и за стимулиране на дискусиите по проблеми от взаимна важност, включително специфичните проблеми и нужди на развиващите се страни и страните с икономики в преход.

7. Държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността за създаване на доброволни механизми за финансово подпомагане на усилията на развиващите се страни и страните с икономики в преход да прилагат тази Конвенция чрез техническа помощ, програми и проекти.

8. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността за внасяне на доброволни вноски в бюджета на Офиса на Организацията на обединените нации за наркотиците и престъпността с оглед насърчаването чрез Офиса на програми и проекти за прилагане на тази Конвенция в развиващите се страни.

Член 61

Събиране, обмен и анализ на информация, свързана с корупцията

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността за анализ, в консултация с експерти, на тенденциите в корупцията на нейна територия, както и на обстоятелствата, при които се извършват корупционни престъпления.

2. Държавите – страни по Конвенцията, разглеждат възможността за разработване и обмен чрез международни и регионални организации на статистики, аналитична експертиза относно корупцията и информация с оглед на разработването, доколкото е възможно, на общи дефиниции, стандарти и методики, както и на информация за най-добрите практики за предотвратяване и борба срещу корупцията.

3. Всяка държава – страна по Конвенцията, разглежда възможността за мониторинг на нейните политики и действащи мерки за предотвратяване и борба срещу корупция, както и за оценка на тяхната ефективност и ефикасност.

Член 62**Други мерки: прилагане на Конвенцията чрез икономическо развитие и техническа помощ**

1. Държавите – страни по Конвенцията, вземат мерки, водещи до оптимално приложение на тази Конвенция във възможната степен, чрез международно сътрудничество, отчитайки негативните последици на корупцията върху обществото като цяло и върху устойчивото развитие в частност.

2. Държавите – страни по Конвенцията, полагат конкретни усилия във възможната степен и в сътрудничество една с друга, както и с международни и регионални организации:

а) за насърчаване на сътрудничеството на различни нива с развиващите се страни с оглед увеличаване на възможностите на последните за предотвратяване и борба с корупцията;

б) за насърчаване на финансовата и материалната помощ за подпомагане на усилията на развиващите се страни за по-ефективна борба с корупцията и за успешно прилагане на тази Конвенция;

в) за осигуряване на техническа помощ за развиващите се страни и страните с икономики в преход, за да се подпомагат да посрещнат нуждите си във връзка с прилагането на тази Конвенция. За постигане на това държавите – страни по Конвенцията, се стремят да правят подходящи редовни доброволни вноски в специално посочена за целта сметка в рамките на механизмите на Организацията на обединените нации за набиране на средства. Държавите – страни по Конвенцията, също така могат в съответствие с вътрешното им законодателство и разпоредбите на тази Конвенция да отделят специално внимание на възможността за превеждане по посочената сметка на процент от сумата или от съответстващата ѝ стойност на придобитото от престъплението или на имущество, конфискувано в съответствие с разпоредбите на тази Конвенция;

г) за насърчаване и убеждаване на други държави и подходящи финансови институции да се присъединят към усилията им в съответствие с настоящия член, в частност чрез предоставяне на повече програми за обучение и съвременно оборудване на развиващите се страни с оглед подпомагането им да постигнат целите на тази Конвенция.

3. Доколкото е възможно, тези мерки не се отразяват на съществуващите ангажменти за чуждестранна помощ или на други споразумения за финансово сътрудничество на двустранно, регионално международно ниво.

4. Държавите – страни по Конвенцията, могат да сключват двустранни или многостранни споразумения или договорености за материална и логистична помощ, като имат предвид финансовите споразумения, необходими за ефективността на международното сътрудничество, предвидено от тази Конвенция, както и за предотвратяването, разкриването и контрола върху корупцията.

ГЛАВА VII МЕХАНИЗМИ ЗА МОНИТОРИНГ

Член 63

Конференция на държавите – страни по Конвенцията

1. Създава се Конференция на държавите – страни по Конвенцията, която да подобрява възможностите и сътрудничеството между държавите – страни по Конвенцията, да постигат целите, предвидени в нея, и да насърчава и следи нейното прилагане.

2. Генералният секретар на Организацията на обединените нации свиква Конференцията не по-късно от една година след влизането в сила на тази Конвенция. След това се провеждат редовни заседания на Конференцията на държавите – страни по Конвенцията, в съответствие с процедурни правила, приети от Конференцията.

3. Конференцията на държавите – страни по Конвенцията, приема процедурни правила и правила за осъществяването на дейностите, посочени в настоящия член, включително правила, отнасящи се до допускането и участието на наблюдатели и заплащането на разходите във връзка с осъществяването на тези дейности.

4. Конференцията на държавите – страни по Конвенцията, съгласува дейностите, процедурите и методите на работа за постигане на целите, посочени в ал. 1 на настоящия член, включително чрез:

а) улесняване на дейностите, посочени в член 60 и 62 и глава II до V на тази Конвенция, включително чрез насърчаването на събирането на доброволни вноски;

б) улесняване на обмена на информация между държавите – страни по Конвенцията, за образците и тенденциите в корупцията и за успешните практики за предотвратяване и борба с корупцията и връщане на средства, придобити чрез престъпление, чрез публикуване на съответната информация, както е посочено в настоящия член;

в) сътрудничество със съответните международни и регионални организации, както и с неправителствени организации;

г) подходящо използване на съответната информация, предоставена от други международни и регионални механизми за борба и предотвратяване на корупцията с оглед избягване на ненужно дублиране на работата;

д) периодично ревизиране на прилагането на Конвенцията от държавите – страни по нея;

е) формулиране на препоръки за подобряването на Конвенцията и нейното прилагане;

ж) отчитане на изискванията за техническа помощ на държавите – страни по Конвенцията, във връзка с прилагането ѝ и препоръчване на действия, които се смятат за необходими в тази насока.

5. За целите на ал. 4 на настоящия член Конференцията на държавите – страни по Конвенцията, ще се осведомява за мерките, предприети от държавите – страни по Конвенцията, за прилагането ѝ и за трудностите, свързани с прилагането чрез информация, предоставяна от тях, и чрез такива допълнителни механизми за контрол, каквито могат да бъдат създадени от Конференцията на държавите – страни по Конвенцията.

6. Всяка държава – страна по Конвенцията, предоставя на Конференцията информация за нейните програми, планове и практики, както и за законодателните и административните мерки, предприети за прилагане на Конвенцията, както се изисква от Конференцията на държавите – страни по Конвенцията. Конференцията на държавите – страни по Конвенцията, проверява най-ефективния начин за получава-

не на информация и предприемане на действия по повод на информацията, включително, *inter alia*, информация, получена от държавите – страни по Конвенцията, и от компетентни международни организации. Приноси, получени от съответните неправителствени организации, надлежно акредитирани в съответствие с процедурите, които ще се установят от Конференцията на държавите – страни по Конвенцията, също могат да бъдат взети предвид.

7. В съответствие с ал. от 4 до 6 на настоящия член Конференцията на държавите – страни по Конвенцията, създава, ако счете за необходимо, подходящ механизъм или орган, който да подпомага ефективното прилагане на Конвенцията.

Член 64

Секретариат

1. Генералният секретар на Организацията на обединените нации осигурява необходимия секретариат за Конференцията на държавите – страни по Конвенцията.

2. Секретариатът:

а) подпомага Конференцията на държавите – страни по Конвенцията, при изпълнението на нейните функции, посочени в член 63 на тази Конвенция, и подготвя и осигурява необходимото секретариатско обслужване за провеждането на заседанията на Конференцията на държавите – страни по Конвенцията;

б) при поискване подпомага държавите – страни по Конвенцията, във връзка с предоставянето на информация на Конференцията на държавите – страни по Конвенцията, в съответствие с предвиденото в ал. 5 и 6 на член 63 на тази Конвенция; и

в) осигурява необходимата координация със секретариатите на съответните международни и регионални организации.

ГЛАВА VIII

ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Член 65

Прилагане на Конвенцията

1. Всяка държава – страна по Конвенцията, предприема необходимите мерки, включително законодателни и административни мерки, в съответствие с основните принципи на вътрешното ѝ право, за да осигури изпълнението на нейните задължения във връзка с прилагането на тази Конвенция.

2. Всяка държава – страна по Конвенцията, може да приеме по-стриктни или строги мерки за предотвратяване и борба срещу корупцията от предвидените в тази Конвенция.

Член 66

Разрешаване на спорове

1. Държавите – страни по Конвенцията, се опитват да разрешават споровете, свързани с тълкуването и прилагането на тази Конвенция, чрез преговори.

2. Всеки спор между две или повече държави – страни по Конвенцията, засягащ тълкуването или прилагането на тази Конвенция, който не може да бъде разрешен чрез преговори в продължение на един разумен срок, се предава на арбитраж по искане на една от тези държави – страни по Конвенцията. Ако в срок от шест месеца след датата, на която е поискан арбитраж, тези държави – страни по Конвенцията, не

могат да се споразумеят по организацията на арбитража, всяка една от тях може да предаде спора на Международния съд чрез искане, отправено в съответствие с Устава на Съда.

3. Всяка държава – страна по Конвенцията, може по време на подписването, ратификацията, приемането или одобряването или присъединяването си към тази Конвенция да декларира, че не се счита за обвързана с ал. 2 на настоящия член. Другите държави – страни по Конвенцията, няма да бъдат обвързани от ал. 2 на настоящия член по отношение на държава, направила такава резерва.

4. Всяка държава – страна по Конвенцията, която е направила резерва в съответствие с ал. 3 на настоящия член, може по всяко време да оттегли тази резерва чрез нотификация до генералния секретар на Организацията на обединените нации.

Член 67

Подписване, ратификация, приемане, одобряване и присъединяване

1. Тази Конвенция е открита за подписване за всички държави от 9 до 11 декември 2003 г. в Мерида, Мексико, а след това в квартирата на Организацията на обединените нации в Ню Йорк до 9 декември 2005 г.

2. Тази Конвенция е открита за подписване и от регионални организации за икономическа интеграция, при условие че поне една от държавите – членки на такава организация, е подписала Конвенцията в съответствие с ал. 1 на настоящия член.

3. Тази Конвенция подлежи на ратификация, приемане или одобряване. Документите за ратификация, приемане или одобряване се депозират при генералния секретар на Организацията на обединените нации. Регионална организация за икономическа интеграция може да депозира своя документ за ратификация, приемане или одобряване, при условие че поне една нейна държава-членка е направила това. В този документ за ратификация, приемане или одобряване такава организация декларира степента на нейната компетентност по отношение на предмета на тази Конвенция. Такава организация информира също така депозитаря за всяко релевантно изменение на степента на нейната компетентност.

4. Тази Конвенция е открита за присъединяване от всяка държава или регионална организация за икономическа интеграция, в която поне една държава-членка е страна по тази Конвенция. Документите за присъединяване се депозират при генералния секретар на Организацията на обединените нации. По време на присъединяването си регионалната организация за икономическа интеграция декларира степента на нейната компетентност по отношение на предмета на тази Конвенция. Такава организация информира също така депозитаря за всяко релевантно изменение на степента на нейната компетентност.

Член 68

Влизане в сила

1. Тази Конвенция влиза в сила на деветдесетия ден след датата на депозиране на тридесетия документ за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване. За целите на настоящата алинея документ, депозиран от регионална организация за икономическа интеграция, не се счита за допълнителен към документите, депозирани от държави – членки на такава организация.

2. За всяка държава или регионална икономическа интеграционна организация, ратифицирала, приела, одобрила или присъединила се към тази Конвенция след

депозирането на тридесетия документ, тази Конвенция влиза в сила на тридесетия ден след датата на депозирането от тази държава или регионална организация за икономическа интеграция на съответния документ или на датата, на която тази Конвенция влиза в сила, в съответствие с ал. 1 на настоящия член, в зависимост от това коя е по-късната дата.

Член 69

Изменение

1. След изтичането на срок от пет години след влизането в сила на тази Конвенция държави – страни по Конвенцията, може да предложи изменение и да го предаде на генералния секретар на Организацията на обединените нации, който предава предложеното изменение на държавите – страни по Конвенцията, и на Конференцията на държавите – страни по тази Конвенция, за обсъждане и решение по предложението. Конференцията на държавите – страни по тази Конвенция, ще вземе всички необходими мерки за постигане на консенсус по всяко изменение. Ако постигането на консенсус е невъзможно и не може да се постигне съгласие, приемането на изменението ще става в краен случай с мнозинство от две трети от гласове на държавите – страни по Конвенцията, присъстващи и гласуващи на заседанието на Конференцията на държавите – страни по тази Конвенция.

2. Регионални организации за икономическа интеграция в сферата на тяхната компетентност упражняват правото на глас по настоящия член с брой гласове, равен на броя на техните държави-членки, които са страни по тази Конвенция. Такива организации няма да упражняват правото си на глас, ако техните държави-членки упражняват своето право на глас и обратно.

3. Изменение, прието в съответствие с ал. 1 на настоящия член, подлежи на ратификация, приемане или одобрение от държавите – страни по Конвенцията.

4. Изменение, прието в съответствие с ал. 1 на настоящия член, ще влиза в сила по отношение на държава – страна по Конвенцията, на деветдесетия ден след датата на депозиране при генералния секретар на Организацията на обединените нации на документа за ратификация, приемане или одобряване на такова изменение.

5. Когато изменението влезе в сила, то е задължително за тези държави – страни по Конвенцията, които са изразили съгласие да бъдат обвързани от него. Другите държави – страни по Конвенцията, са обвързани от разпоредбите на тази Конвенция и от всяко предишно изменение, което те са ратифицирали, приели или одобрили.

Член 70

Денонсиране

1. Държава – страна по Конвенцията, може да денонсира тази Конвенция чрез писмена нотификация, отправена до генералния секретар на Организацията на обединените нации. Денонсирането влиза в сила една година след датата на получаване от генералния секретар на нотификацията.

2. Регионална организация за икономическа интеграция престават да бъде страна по Конвенцията, когато всички нейни държави-членки денонсират Конвенцията.

Член 71

Депозитар и езици

1. Депозитар на тази Конвенция е генералният секретар на Организацията на обединените нации.

2. Оригиналът на тази Конвенция, чиито текстове на арабски, китайски, английски, френски, руски и испански език са еднакво автентични, се съхранява от генералния секретар на Организацията на обединените нации,

В УВЕРЕНИЕ НА КОЕТО долуподписаните пълномощни представители, надлежно упълномощени от техните правителства, подписаха тази Конвенция.

III.
МЕЖДУНАРОДНИ
ОРГАНИЗАЦИИ

РЕГИОНАЛНИ ИНИЦИАТИВИ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА

Милена Петкова*

Уинстън Чърчил е казал някога за региона, че на Балканите има твърде много история, за да бъде за тяхно добро. И действително, не без исторически основания, Балканите са регион, който се характеризира с трудно предсказуема динамика в геополитически план. Разпадането на бивша Югославия доведе до възникването на няколко независими държави и промени границите в Югоизточна Европа (ЮИЕ). Последвалите събития доказаха за пореден път, че регионалните конфликти не могат да се разглеждат като изолирано явление извън усилията за глобално стабилизиране, че поради глобализацията на международните отношения последиците от такива конфликти не могат да се ограничат на локално ниво и ако не бъдат предприети своевременни мерки за решаване на въпросите, които са потенциален източник на противоречия, се създава заплахата за установената среда на стабилност.

Така войната в Косово (24 март 1999 г. – 10 юни 1999 г.) изигра ролята на катализатор за дефинирането на някои ключови аспекти в политиките на Европейския съюз (ЕС), от една страна, а от друга, за генерирането на обединителна енергия сред държавите от ЮИЕ, насочена към преодоляване на конфликтите.

Развитието на регионалното сътрудничество е основен елемент в техните усилия за укрепването на стабилността и икономическото развитие в региона и за сближаване между държавите, а в дългосрочен план и за интеграцията им в европейските и евроатлантическите структури. Европейският съюз от своя страна отчита, че по отношение на региона на ЮИЕ е необходимо да бъде създадена цялостна политика, тъй като фрагментираните инициативи няма да доведат до траен мир, възстановяване и стабилен растеж.

ПАКТ ЗА СТАБИЛНОСТ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА¹ (ПСЮИЕ)

1. Създаване, цели и принципи

Пактът за стабилност в Югоизточна Европа (ПСЮИЕ) се приема като първия сериозен опит на международната общност да замени предходната, реактивна по своя характер политика за управление на кризи в Югоизточна Европа с единна, дългосрочна стратегия за предотвратяване и уреждане на конфликти. Той е наддържавна, координационна рамка, създадена от международната общност за регио-

---

* Младши експерт в дирекция „Международно сътрудничество и европейска интеграция“, Министерство на правосъдието.

¹ Stability Pact for South Eastern Europe.

на, която отразява засиленото присъствие на проблематиката, свързана с него, в дневния ред на ЕС. Новата политика на ЕС към региона на ЮИЕ се базира на принципното разбиране, че за да бъде успешно предотвратяването на конфликти и поддържането на мира, трябва да се предприемат съгласувани мерки в три ключови области: създаване на кохерентна среда на сигурност, утвърждаването на устойчиви демократични системи и постигане на икономически и социален просперитет.

За първи път идеята за създаване на Пакт за стабилност в Югоизточна Европа е лансирана от министъра на външните работи на Франция Юбер Ведрин пред Постоянния съвет на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) на 12 февруари 1998 г. Френската инициатива има за цел да подпомогне страните от региона при разрешаване на вътрешните и двустранните им проблеми, да ги подготви за интегриране в европейските структури и да стимулира сътрудничеството и икономическата стабилност на основата на обединение на всички досегашни регионални инициативи за ЮИЕ. Министърът на външните работи на Германия Йошка Фишер лансира идеята за Пакт за стабилност през април 1999 г. Тя е официализирана по време на Съвета „Общи въпроси“ на Европейския съюз като позиция на ЕС.

Пактът за стабилност в ЮИЕ е създаден на 10 юни 1999 г. в Кьолн на Конференцията на министрите на външните работи на страните от ЕС, Г-8, държавите от ЮИЕ и представители на ОССЕ, Съвета на Европа, ООН, НАТО, Световната банка, МВФ, ЕИБ, ЕБВР и други международни организации и инициативи – потенциални партньори в рамките на Пакта. На срещата на високо равнище в Сараево на 30 юли 1999 г. инициативата е утвърдена окончателно.

В учредителния документ повече от 40 държави и международни организации потвърждават волята си да подкрепят страните от Югоизточна Европа „в усилията им за укрепване на мира, демокрацията, спазването на човешките права и икономическото развитие, което да осигури стабилност за целия регион.“

Пактът за стабилност е замислен като политическа инициатива и своеобразен инструмент за:

- подпомагане на регионалното сътрудничество и координиране на усилията на страните от региона, които се стремят към интеграция в европейските и евроатлантическите структури, както и за

- ускоряване на тези процеси с помощта на партньорите в рамките на Пакта.

Държавите от региона, в подкрепа на които е създаден Пактът за стабилност, т.е. държавите-бенефициенти, са Албания, Македония, България, Румъния, Хърватия, Босна и Херцеговина. През 2000 г. Сърбия и Черна гора също се присъединяват към Пакта, а от 2001 г. страна по него е и Молдова².

2. Работни механизми на ПСЮИЕ

Както вече беше посочено, ПСЮИЕ е политическа декларация и рамка за сътрудничество при изработването и прилагането на обща стратегия от всички партньори. Така ПСЮИЕ не е нова международна организация, а политически инструмент и в този смисъл не разполага със собствени финансови ресурси, а в организационно отношение с изпълнителни структури.

² До този момент Молдова активно участва в дейностите на Пакта за стабилност в региона. Включването на Молдова в Пакта за стабилност е израз и на подкрепата за европейска перспектива на държавата.

Основните работни механизми за осъществяване на дейността на Пакта са: **Служба на специалния координатор, Регионална маса, Работни маси, Подмаси, Работни групи.**

Специалният координатор се назначава от ЕС след консултации с председателя на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) и други участници и се утвърждава от председателя на ОССЕ. В края на юли 1999 г. Европейският съюз, съгласувано с ОССЕ, назначи германския политик Бодо Хомбах за специален координатор на Пакта за стабилност. Договорът на Бодо Хомбах изтече в края на 2001 г. и на заседанието си през декември Съветът по общи въпроси на ЕС утвърди на мястото на Бодо Хомбах кандидатурата на д-р Ерхард Бусек – бивш заместник-кмет на Виена и бивш вицеканцлер на Австрия – за специален координатор на Пакта за стабилност от началото на 2002 г.

При осъществяване на функциите си специалният координатор е подпомаган от Службата на специалния координатор в Брюксел, която включва: заместник, началник на кабинета, директори по работни маси, говорител, съветници, експерти и административно-технически служители (около 30 души).

Специалният координатор осигурява съгласуване между политическите стратегии на участниците в Пакта за постигането на целите му в отделните държави и между тях и координира инициативите в региона, като периодично представя доклади за дейността на Пакта пред ОССЕ.

Специалният координатор председателства най-важния политически инструмент на ПСЮИЕ – *Регионалната маса*. Съгласно Кьолнския документ Регионалната маса направлява дейността на ПСЮИЕ и осигурява насоки за постигане на основните му цели, като е форум за изясняване на всички въпроси във връзка със същността и прилагането на Пакта.

Трите *работни маси*, които се формират, в рамките на Пакта са: Работна маса „Демокрация и права на човека (РМ-I), Работна маса „Икономическото възстановяване, сътрудничество и развитие“ (РМ-II) и Работна маса по въпросите на сигурността (РМ-III). Работните маси имат председател и по един съпредседател от страна от региона за срок от 6 месеца, а след Регионалната маса в Букурещ на 5 юни 2002 г. – за срок от 1 година. Работните маси осъществяват дейността си чрез работни групи. Работна маса III по въпросите на сигурността сформира и две Подмаси – Подмаса по въпросите на правосъдието и вътрешните работи и Подмаса по въпросите на регионалната сигурност и отбрана.

Така при провеждане на Регионалните и Работните маси представителите на държавите от Югоизточна Европа обсъждат бъдещето на своя регион и съвместно определят приоритетите в трите работни области на Пакта за първи път на равни начала с представителите на международните организации и финансовите институции.

Както беше посочено, ПСЮИЕ не разполага със собствени финансови средства. Той е инструмент за координация и подкрепа за изпълнението на конкретни проекти на неговите партньори. Сред приоритетните задачи на Пакта след неговото създаване са бързото насрочване на донорска конференция, както и създаването на група на високо равнище под ръководството на ЕС и Световната банка, която да разработи стратегия за финансова помощ и координацията ѝ.

През март 2000 г. в Брюксел е проведена първата Регионална конференция за финансиране на ЮИЕ, в която участват представители на 47 страни и 36 международни организации. Специалният координатор представя т. нар. „Бърз стартов па-

кет“ на донорската общност. Пакетът съдържа 244 проекта, представени от трите работни маси, на стойност 1,8 милиарда евро. На конференцията са събрани 2,4 млрд. евро за финансиране на предложенията. Година по-късно изпълнението на 82% от проектите вече е стартирало, а в началото на 2002 г. те вече са 97%. През октомври 2001 г. на проведената Втора регионална конференция в Букурещ са осигурени допълнителни 3 млрд. евро, основно за инфраструктурни проекти и за решаване на въпроса с бежанците.

Съгласно мандата на Пакта средствата се предоставят на проекти, които имат регионално, общоевропейско или по-широко значение, а не тясно държавно, и по този начин правителствата в региона се ангажират по-активно в укрепването на регионалното сътрудничество.

Пактът за стабилност е важен инструмент за стимулиране на икономическия растеж. Сключването на общо 28 двустранни споразумения за свободна търговия и създаването на регионален енергиен пазар³ в район с население от 55 милиона жители е важен сигнал за инвеститори, които от своя страна допринасят за подобряване на икономическия климат.

От друга страна, чрез подпомагане на регионалното сътрудничество Пактът за стабилност засилва готовността на страните от Югоизточна Европа за интеграция в ЕС. Създаването на регионална зона за свободна търговия и трансграничното сътрудничество в изграждането на регионална инфраструктура и в борбата срещу организираната престъпност отварят вратите по пътя към Европейския съюз.

3. Европейската перспектива за страните от Югоизточна Европа

Водещата роля на Европейския съюз в Пакта за стабилност има за цел да очертае ясно европейската перспектива пред страните от ЮИЕ. Крайният успех на Пакта зависи от усилията на държавите от региона, които са негови бенефициенти. Те трябва да поставят целите на Пакта като такива в рамките на националните институции.

В заключителния документ от Кьолн ЕС поема задължението да доведе ЮИЕ „по-близо до перспективата на пълна интеграция ...в своите структури“, включително евентуално пълноправно членство. В същото време ЕС и държавите-членки са заедно най-важният финансов донор в региона.

Процесът на стабилизиране и асоцииране (ПСА) е рамката на политиката на ЕС за страните от Западните Балкани: Албания, Босна и Херцеговина, Македония, Сърбия и Черна гора, включително Косово (в рамките на статута по Резолюция 1244 на Съвета за сигурност на ООН).

Като принос към Пакта и същевременно необходима стъпка към пълноправно членство ЕС създаде ново поколение Споразумения за стабилизиране и асоцииране за държавите, включени в понятието Западни Балкани, с което за първи път им предложи перспективата за пълноправно членство, подобно на стратегията, която беше приложена към страните от Централна и Източна Европа.

³ През ноември 2002 г. в Атина държавите от Югоизточна Европа постигат съгласие за отваряне на енергийните си пазари до 2005 г. в съответствие с принципите на Европейската енергийна директива и за създаване на регионален енергиен пазар, който впоследствие да бъде интегриран във вътрешния пазар на ЕС. Година по-късно, през ноември 2003 г., споразумението е разширено и по отношение на природния газ в съответствие с изискванията на европейското законодателство в този сектор.

На срещата на най-високо равнище между ЕС и Западните Балкани през юни 2003 г. в Солун беше потвърдена Европейската перспектива пред държавите от Западните Балкани. Дневният ред от Солун включи цял ред нови инструменти в подкрепа на реформите на Западните Балкани и в подкрепа на сближаването им с ЕС. Най-обхватен от новите инструменти е „Европейското партньорство“ – оценка на приоритетите на реформата, направена по модела на Партньорството за присъединяване на предишните страни-кандидатки.

Пактът поддържа влизането на България и Румъния в ЕС и осигурява мост между държавите от Западните Балкани, държавите-кандидатки и Република Молдова. На срещата е изтъкнато, че добавената стойност от страна на Пакта е ясно доказателство за засилване на регионалното сътрудничество, укрепване на регионалната принадлежност и действието му като политически форум за координация на основните международни партньори.

ПРОЦЕС ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА⁴ (ПСЮИЕ)

1. Образуване и принципи

Началото на **Процеса за сътрудничество в Югоизточна Европа** е поставено по инициатива на Република България през 1996 г. на среща на външните министри на държавите от Югоизточна Европа, проведена в София. Постигнато е съгласие за укрепване на регионалното сътрудничество чрез създаването на нов регионален форум като средство за постигане на атмосфера на доверие, добросъседски отношения и стабилност след разпадането на бивша Югославия. На 12 февруари 2000 г. в Букурещ е подписан учредителният документ на инициативата – Хартата за добросъседски отношения, стабилност, сигурност и сътрудничество в Югоизточна Европа⁵.

Уникална характеристика на **ПСЮИЕ** е, че той е форум за политически диалог и сътрудничество между държавите от региона, лансиран по тяхна собствена инициатива, а не по инициатива на друга международна организация или държава. В този смисъл **ПСЮИЕ** се определя като автентичния глас на региона в допълнение към дейността на Пакта за стабилност и Процеса за стабилизиране и асоцииране.

Държави – учредителки на **ПСЮИЕ**, са Албания, България, Македония, Гърция, Румъния, Турция, Сърбия и Черна гора. Босна и Херцеговина е член от 2001 г., а Хърватия става член чрез присъединяването към Хартата за добросъседски отношения по време на Румънското председателство (2004 – 2005 г.).

2. Цели и дейности

Процесът за сътрудничество е политическа рамка за регионално сътрудничество по въпроси от общ за всички участващи държави интерес.

Така в политическия дневен ред на **ПСЮИЕ** се включва следната основна група от въпроси:

⁴ South-East Europe Cooperation Process.

⁵ Charter on good neighborly relations, stability, security and cooperation in Southeastern Europe, 12 February 2000, Bucharest.

- Мерки за утвърждаване на сигурността, стабилността и добросъседските отношения в региона;
- Мерки за интензифициране на многостранното икономическо и търговско сътрудничество в региона, особено на трансграничното сътрудничество, подобряването на транспортната и енергийната инфраструктура, инвестициите и укрепване на търговията;
- Укрепването на сътрудничеството в хуманитарната, социалната и културната сфера;
- Сътрудничество в областта на правосъдието и вътрешните работи, за борба срещу организираната престъпност, незаконния трафик на наркотици и оръжие, както и противодействието на тероризма.

За изпълнение на начертаните мерки са предприети и конкретни действия. През 2001 г. на срещата на високо равнище в Скопие е приет План за действие за икономическо регионално сътрудничество. Така за първи път **ПСЮИЕ** облича визията за интензифициране на икономическото сътрудничество в региона в ориентирана към действие форма.

През 2002 г. на срещата на министрите на енергетиката в Солун е подписан Меморандум за разбирателство за изграждане на регионален енергиен пазар.

3. Структура

ПСЮИЕ е регионален неинституционализиран процес, координиран от председателстваща държава. Ежегодно на ротационен принцип председателството на Процеса се сменя, като по правило то продължава от април до март на следващата година. Председателстващата държава представлява Процеса на международни форуми, организира и домакинства ежегодната среща на правителствените и държавни ръководители на държавите – участници в Процеса, срещите на министрите на външните работи и срещи на Комитета на политическите директори. Решенията на посочените срещи се вземат с консенсус. При необходимост председателстващата държава може да свиква и извънредни срещи.

От основаването на **ПСЮИЕ** е бил председателстван, както следва, от:

Гърция (1997 г.), Турция (1998 г.), Румъния (1999 г. – 2000 г.), Македония (2000 г. – 2001 г.), Албания (2001 г. – 2002 г.), Сърбия и Черна гора (2002 г. – 2003 г.), Босна и Херцеговина (2003 г. – 2004 г.), Румъния (2004 г. – 2005 г.), Гърция (2005 г. – 2006 г.). От май 2006 г. председателство на процеса за сътрудничество се осъществява от Хърватия.

С цел да се осигури приемственост в дейностите съгласно основния документ на **ПСЮИЕ** се образува т. нар. „Тройка“. Така в момента т.нар. Тройка е съставена от настоящия председател на Процеса Хърватия, от Гърция като бивша държава-председател и от България като бъдещ председател на Процеса (2007 г. – 2008 г.).

Правителствените и държавни ръководители на държавите – участници в Процеса, се срещат ежегодно, за да направят преглед на цялостния процес на сътрудничество и да предложат насоки и препоръки за бъдещи дейности. Срещата на високо равнище се председателства от президента или премиера на държавата-домакин.

Ежегодната среща на министрите на външните работи е основният форум за консултации и за направляване на Процеса на сътрудничество в посока към постигане на поставените цели.

Комитетът на политическите директори се състои от политическите директори на министерствата на външните работи на държавите-участнички или други представители, определени за тази цел. Четири пъти годишно Комитетът провежда срещи, на които се осъществяват консултации за подготовка и последващи действия след срещите на високо равнище или за други дейности, които целят улесняването на координацията и решаването на въпроси от общ интерес.

Комитетът на директорите може да образува експертни групи или task forces въз основа на решения на министрите. Могат да бъдат свиквани и секторни срещи.

Европейската перспектива на страните – участнички в ПСЮИЕ

ПСЮИЕ е важен инструмент за представяне на интересите на държавите от региона във връзка с процеса на интеграция към евроатлантическите структури и икономическите организации. 1999 г. е годината, в която ролята на ПСЮИЕ за укрепване на стабилността и задълбочаване на сътрудничеството в региона е призната от НАТО и ЕС. През април 1999 г. във Вашингтон е приета Декларация на Съвета на НАТО, в която се подчертава допълващата роля на ПСЮИЕ към дейностите на НАТО за поддържане на мира, сигурността и стабилността в региона, а ЕС включва ПСЮИЕ в списъка на регионалните инициативи – партньори на Пакта за стабилност, на учредителните срещи в Кьолн и Сараево през юни и юли 1999 г.

От друга страна, на срещите на ПСЮИЕ присъстват представители на редица международни организации и институции, между които представители на ЕС, Пакта за стабилност, ОССЕ, СЕ, ООН, СТО, Световната банка и т.н.

БЪДЕЩЕТО НА РЕГИОНАЛНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА. ПРОЦЕСЪТ НА РЕГИОНАЛНА ПРИНАДЛЕЖНОСТ И РОЛЯТА НА ПРОЦЕСА ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО

Първоначално Пактът за стабилност е замислен като инициатива на ЕС, която да допринесе за укрепване на стабилността в региона след конфликтите на Балканите, да подкрепи процеса на възстановяване и икономическото развитие, както и да подкрепи евроатлантическата интеграция на страните от региона. Към момента може да се счита, че целта за укрепване на стабилността в региона е постигната. Сега задачите в политическия дневен ред на региона могат да се дефинират като осигуряване на устойчивост в дългосрочен план в процесите на регионално сътрудничество чрез стимулиране на регионалното лидерство и като подкрепа за страните от ЮИЕ по пътя им към евроатлантическа интеграция.

Така промяната във фокуса на приоритетите на ЮИЕ налага и подходът за регионално сътрудничество да бъде изменен. С цел да се започне активен дебат за приоритетите и възможностите за развитие на т.нар. *регионална принадлежност*, на Регионалната маса в София през май 2005 г. беше инициран „Процесът на регионална принадлежност“ с цел да се подготви поетапното трансформиране на Пакта за стабилност в по-регионално обвързана, целенасочена и ефективна рамка за сътрудничество в ЮИЕ. Процесът се ползва с активната подкрепа и от страна на Европейската комисия. Разширяването и задълбочаването на регионалното сътрудничество

в ЮИЕ се разглежда като предварително и спомагателно условие за европейската перспектива пред държавите от Западните Балкани, потвърдена на Европейския съвет в Солун от 2003 г. Основните заключения, до които се достига, са, че без донорите напълно да се изтеглят от региона, е необходимо по-голямо финансово и политическо ангажиране на правителствата в региона, така че да бъде осигурено „регионалното лидерство“, което да формулира приоритетите на региона и да осигури изпълнението на съществуващите инициативи.

След провеждането на Регионалната маса в София специалният координатор Ерхард Бусек в тясно сътрудничество с комисаря по разширяването Оли Рен създава група за преглед на дейността на Пакта за стабилност (Senior Review Group). Групата започна своята работа през септември 2005 г. На Регионалната маса в Белград през май 2006 г. тя представи своя заключителен доклад с конкретни предложения за бъдещата форма на регионалното сътрудничество в ЮИЕ, което да осигури и засилена регионална принадлежност.

Основните параметри на подкрепената от Европейската комисия рамка на регионално сътрудничество включват:

- правителствата в Югоизточна Европа следва да поемат повече функции по регионална принадлежност и по политическо и финансово ангажиране по ключови за региона теми;

- необходимо е запазване на регионалния подход на Пакта за стабилност, а именно: взаимодействие на страните от ЮИЕ и ЕС по отношение на Процеса за стабилизиране и асоцииране, запазване на участието на неевропейски страни-донори, международни финансови институции и международни организации; дефиниране на ясни политически приоритети; координиран подход и ефективна институционална структура;

- необходима е трансформация на Пакта за стабилност, при която дейностите му – 25 различни инициативи и работни групи – да бъдат приоритизирани съобразно два критерия: значимост за бъдещето на региона и съответствие с приоритетите на ЕС с оглед на процеса на европейска интеграция;

Така като дългосрочни приоритети на региона могат да се определят:

- икономическото и социално развитие и по-конкретно приемане на Общо споразумение за свободна търговия от страните в региона;

- развитието на инфраструктурата и по-специално в областта на транспорта – изграждането на Паневропейските коридори; в сферата на енергетиката – прилагането на Енергийното споразумение и разширяването му по отношение на природния газ и т.н.

- сътрудничество в областта на правосъдието и вътрешните работи и основно борбата срещу организираната престъпност и корупцията, включително и подобряване на връзките с Регионалния център за борба с транснационалната престъпност и Европол;

- сътрудничество в областта на сигурността;

- изграждане на човешкия капитал – образование, наука, укрепване на капацитета на публичната администрация.

Като най-подходяща форма за осигуряване на приемственост с Пакта за стабилност е идентифициран Процесът за сътрудничество в ЮИЕ като водеща регионална инициатива.

На срещата на върха в Солун на 4 май 2006 г. държавните и правителствени ръководители на участничките в Процеса за сътрудничество приемат декларация, в която е изразено желанието на държавите от ЮИЕ инициативата да прерасне „от глас на региона“ в „актьор във и за региона“. Седмица по-късно Съветът на министрите на външните работи отбеляза важността на регионалната принадлежност и окуражи ПСЮИЕ да приеме конкретни решения за своята роля в контекста на протичащата дискусия по въпроса между ЕК и Пакта за стабилност.

Така на Регионалната маса в Белград държавите от Югоизточна Европа постигат съгласие за приемането на нова, регионално-ориентирана рамка за сътрудничество, която в следващата година и половина ще поеме отговорностите на Пакта за стабилност и където ПСЮИЕ може да играе централна роля, ако бъде укрепена институционалната му структура. Приета е т.нар. **Пътна карта за регионалната принадлежност на рамката за сътрудничество в ЮИЕ**⁶. Съгласно документа в началото на 2008 г. нова форма на регионално сътрудничество, наричана Регионален съвет за сътрудничество, ще обединява заедно представителите на държавите от ЮИЕ, включително и Косово и представители на международната общност. Това ще гарантира запазването на уникалния формат на Регионалната маса на Пакта за стабилност, където всички държави участват на равни начала.

Така, докато срещите на високо равнище и срещите на министрите на външните работи в рамките на ПСЮИЕ ще допринасят за укрепване на регионалното сътрудничество на политическо ниво, то Регионалният съвет ще бъде спомагателен орган за новата формула на сътрудничество. През пролетта на 2007 г. държавите от ПСЮИЕ ще определят генерален секретар, който ще председателства РСС. Това ще бъде авторитетна политическа фигура от региона, чиято задача ще бъде също така да подпомага Председателството на Процеса за сътрудничество, което се сменя на ротационен принцип, както и да ръководи малък секретариат, чиито служители са преимуществено от региона.

Основната задача на РСС ще бъде да координира процеса на регионално сътрудничество, да осигурява насоки в дейността на Секретариата и на генералния секретар и да подпомага и подготвя министерските срещи и срещите на високо равнище на ПСЮИЕ. В РСС ще бъдат представени страните от региона, ЕС и международната общност. Съветът ще се среща ежегодно на ниво висши държавни служители и четири пъти годишно в ограничен формат със страните от ЮИЕ, Тройката на ЕС и държавите – донори към бюджета на РСС.

Трансформирането на Пакта за стабилност в РСС ще се извършва поетапно, за да се гарантира, че наследството на Пакта ще бъде правилно съхранено, както и че ще се запази близката връзка с процеса на европейска интеграция. Очаква се новата инициатива да действа напълно ефективно през 2008 г.

Съгласно Пътната карта РСС ще бъде финансиран съвместно от страните от региона, ЕК и заинтересованата донорска общност.

През май 2007 г. България ще поеме председателството на ПСЮИЕ, а през пролетта на 2007 г. се очаква да бъдат взети окончателните решения по процеса на регионална принадлежност и институционализирането на ПСЮИЕ.

---

⁶ Roadmap towards a Regional Owned Co-operation Framework in South Eastern Europe, regional Table of the Stability Pact, 30 May 2006, Belgrade.

Безспорно е, че страната ни е ключов фактор за сигурността и стабилността в региона. През изминалите 10 години на сътресения България единствена съумя да запази вътрешния мир и стабилност и добрите двустранни отношения със съседните страни, които доразвива и утвърждава.

Сега пред България предстоят нови предизвикателства, което би спомогнало за утвърждаването ѝ като международно значим фактор и като фактор за ускоряване на интеграционните процеси в региона.

Използвана литература и полезни Интернет-адреси:

1. Кинева, Светлана, „Регионални инициативи на Европейския съюз и САЩ за Югоизточна Европа и участието на България в тях“, сп. „Икономическа алтернатива“, бр. 2/ 2006 г., УНСС
2. Stability Pact Constituent Document, Cologne, 10 July 1999; Sarajevo Summit Declaration, 30 July 1999
3. Stability Pact Annual Report for 2005
4. Final report of the Senior Review Group on the Stability Pact for South Eastern Europe, Brussels, 06 March 2006
5. Roadmap towards a Regional Owned Co-operation Framework in South Eastern Europe, Regional Table of the Stability Pact, 30 May 2006, Belgrade
6. Charter on good neighborly relations, stability, security and cooperation in Southeastern Europe, Bucharest, 12 February 2000
7. <http://www.stabilitypact.org/>

ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ЧЕРНОМОРСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Нанчо Нанчев*

Общи и исторически бележки

Началото на регионалната икономическа инициатива на страните от Черноморския басейн е поставено с предложението на турския президент Тургут Йозал¹ от 1990 г. за създаването на една „Черноморска зона за благополучие и сътрудничество“. Първоначално замисълът му предвижда участието на страните с излаз на Черно море – България, Румъния, СССР и Турция. По онова време разпадането на СССР предстои да се случи, а перспективи за включването на тези държави в други международни конфигурации все още няма. През юни 1991 г. престава да съществува Съветът за икономическа взаимопомощ, което формално освобождава бившите социалистически страни от пряката обвързаност на техните икономики.

Новата инициатива се ограничава до поставянето само на икономически цели, доколкото политическите взаимоотношения в региона са силно обременени от исторически наславания, чието преодоляване предполага продължителен период на сътрудничество. По този начин лансирането за първи път на идеята за икономическо обединяване на страните от региона на Черно море предлага гъвкав и прагматичен подход спрямо бързо развиващите се политически и обществени процеси от началото на 90-те години. Оригинаността на предложението е също и в търсенето на общи интереси около един вътрешноконтинентален воден басейн. Обратно на това регионалните проекти дотогава центрират своите очергания само върху ресурси, намиращи се на сушата. Дори Организацията на Североатлантическия договор, въпреки наименованието си, няма свързващо звено толкова в географски аспект, колкото в поставената ѝ обща военно-политическа цел. Инициативата за черноморско икономическо сътрудничество, напротив, не носи никакви политически послания. Тя няма отношение и към военните характеристики на държавите, разположени край Черно море. Вместо това предложението е да бъде следван утъпканият път на други международни образувания, започнали съществуването си като икономически проекти с евентуална перспектива да прераснат в друг вид сътрудничество. Явно е преди всичко имитирането на западноевропейския Общ пазар и неговия пример на зона за свободна търговия. Черноморското икономическо сътрудничество се явява и първото по рода си самостоятелно обединение на държави, доскоро принадлежали на двата враждуващи лагера от епохата на т.нар. Студена война.

---

* Старши експерт в дирекция „Международно сътрудничество и европейска интеграция“, Министерството на правосъдието.

¹ Президент на Република Турция в периода 1989 – 1993 г.

Идеята на Йозал намира своето практическо приложение на 25 юни 1992 г. в Истанбул, когато на среща на държавни и правителствени ръководители от 11 държави – Азербайджан, Албания, Армения, България, Грузия, Гърция, Молдова, Румъния, Русия, Турция и Украйна, е приета *Декларация за черноморско икономическо сътрудничество*, определяща основните насоки пред новото регионално образувание. Още тук става ясна амбицията да бъде търсен по-широк от първоначално замисления териториален обхват. Участието на четири държави без излаз на Черно море сочи на висок авторитет, който проектът има на цялото протежение от Каспийско море до Адриатика още при лансирането му. Документът изразява преданост към принципите на международното право, демокрацията и човешките права, като изрично се позовава на Заключителния акт от Хелзинки² и последвалите го документи на Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа³, в частност Парижката харта за нова Европа⁴. В декларацията се очертават приоритетните направления на бъдещото сътрудничество – търговия, промишленост, енергетика, транспорт, комуникации, наука и техника, селско стопанство, екология, туризъм и др. Първите организационни механизми за предприемането на конкретни действия по сектори са предвидените годишни срещи на министрите на външните работи и сформирането на експертни работни групи.

В същия ден срещата на върха приема и т.нар. *Босфорско изявление*, с което официално се оповестява поставеното „начало на ново сътрудничество“ между държавите, подписали Декларацията.

От 1992 г. до 1998 г. форматът носи наименованието „Черноморско икономическо сътрудничество“ (ЧЕС), а неговата абревиатура се възприема широко, като продължава да се използва и по-късно в средствата за масово осведомяване и официалните документи⁵.

Стратегията за развитие на обединението се разработва в хода на следващите срещи на върха, проведени в Истанбул (25.6.1992 г.), Букурещ (30.6.1995 г.), Москва (25.10.1996 г.) и Ялта (5.6.1998 г.). На срещата в Ялта е подписан нов основополагащ документ – *Устав на Организацията за черноморско икономическо сътрудничество*⁶, влязъл в сила след ратификацията му на 1 май 1999 г., с което регионалният проект официално прерасва в международна организация.

² С наименованието Заключителен акт от Хелзинки се наричат Хелзинкските споразумения, подписани през 1975 г. от всички държави в Европа, освен Албания, както и от САЩ и Канада. С тях приключва първата Конференция за сигурност и сътрудничество в Европа (1973 – 1975 г.), основно достижение на която е потвърждаването на ненарушимостта на границите, прокарани в Европа след Втората световна война.

³ Преобразувана през 1994 г. в Организация за сигурност и сътрудничество в Европа.

⁴ Подписана на 21.11.1990 г., с нея се признава краят на блоковото разделение в Европа и се създават първите постоянни органи на Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа.

⁵ На български се използват сиглите ОЧИС или само ЧИС. В чуждата литература се цитира, както следва – на руски ЧЭС (Организация черноморского экономического сотрудничества), на английски BSEC (Organization of Black Sea Economic Cooperation), на френски SEMN (Organisation de coopération économique de la mer Noire), на турски KEY (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü) и пр.

⁶ Ратифициран от България на 28.10.1998 г. (ДВ, бр. 129/4.11.1998 г.). Обнародван в ДВ, бр. 69/3.8.1999 г. Член 24 от Устава е изменен на специалната среща на министрите на външните работи, проведена в Истанбул на 25.6.2004 г.; поправката е ратифицирана от България на 17.5.2006 г. (ДВ, бр. 43/26.5.2006 г.).

В действителност до учредяването си ОЧИС вече е функционираща от шест години, а Черноморското икономическо сътрудничество е считано за един от съставните елементи на общоевропейския интеграционен процес, необходимо звено във веригата на източноевропейските регионални структури, каквито са Централноевропейската инициатива⁷, ГУАМ⁸, Съветът на държавите от Балтийско море⁹, Балтийската асамблея¹⁰ и др. След настъпилите в началото на 90-те години коренни промени в региона задълбочаването на това сътрудничество безспорно допринася и за повишаване на политическата стабилност и безопасността в тази междинна на континентите Азия и Европа област.

Общата територия на държавите – членки на ОЧИС, възлиза на почти 20 млн. кв. км с население, превишаващо 330 млн. души. Понастоящем в нея членуват също Сърбия и Черна гора (от април 2004 г.).

На VIII-то си заседание, проведено на 18.4.2003 г. в Ереван, Съветът на министрите на външните работи на ОЧИС одобрява приемането на Бившата югославска република Македония в организацията, макар че тя все още не е изпълнила необходимите формалности, за да встъпи пълноправно. Желание за членство са изразили и други държави – Белорусия, Босна и Херцеговина, Иран, Казахстан, Словения, Унгария, Хърватска.

Важното стратегическо положение на Черноморския регион в икономически и геополитически план определя и интереса, който проявяват множество трети страни, дори без преки интереси или териториално присъствие там. Статут на наблюдатели е предоставен на редица държави, сред които Франция, Германия, Австрия, Египет, Израел, Италия, Полша, Словакия, Тунис, САЩ, както и на някои международни организации – Конференцията на енергийната харта¹¹, Черноморския клуб¹², Черноморската комисия¹³.

⁷ Създадена през ноември 1989 г. със седалище в Триест като регионален форум за сътрудничество в политическата, културната и икономическата област. България членува в нея от 1996 г.

⁸ ГУАМ е съкращение на съюза между Грузия, Украйна, Азербайджан и Молдова, създаден през 1997 г. със съдействието на САЩ. Понякога е представян като алтернатива на Общността на независимите държави.

⁹ Международна регионална организация, учредена през 1992 г. в Копенхаген, в която членуват 11 страни (Дания, Норвегия, Финландия, Швеция, Латвия, Литва, Естония, Германия, Полша, Русия и Исландия).

¹⁰ Междуправителствена организация, основана през 1990 г., за парламентарно и правителствено сътрудничество между Литва, Латвия и Естония, със седалище в Рига.

¹¹ Междуправителствена организация, създадена през 1994 г. с цел развитието на ефективен енергиен пазар в Европа. В нея участват над 50 държави от Европейския съюз, Централна и Източна Европа, Общността на независимите държави, Турция, а също Япония, Австралия и др.

¹² Създаден през 1992 г. в Одеса за укрепване развитието на деловото сътрудничество между градовете – пристанища на Черно море. Понастоящем обединява 24 града от 9 страни на Черноморския и Средиземноморския басейн.

¹³ Комисията за опазване на Черно море от замърсяване (Черноморска комисия) е създадена с подписаната в Букурещ през 1992 г., но влязла в сила през 1994 г. Конвенция за опазване на Черно море от замърсяване, страни по която са България, Грузия, Румъния, Русия, Турция и Украйна. От компетентност на Комисията е прилагането на разпоредбите на конвенцията, както и на приетия на 31.10.1996 г. в Истанбул Стратегически план за действие за Черно море.

Нормативната база на организацията съдържа набор от основополагащи документи с различен характер. Такива са Допълнителният протокол за привилегиите и имунитетите на ОЧИС¹⁴, Споразумението за седалището на организацията¹⁵, Споразумението за оказване на съдействие при извънредни ситуации в отговор на природни или причинени от човека бедствия¹⁶, Споразумението за сътрудничество в борбата с престъпността, особено в нейните организирани форми¹⁷, Изявлението за приноса на ОЧИС в укрепването на безопасността и стабилността¹⁸ и др.

Основните приоритети на ОЧИС са насочени към развитието на търговското, икономическото, научното и технологичното сътрудничество между държавите-членки посредством използването на географската им близост.

Организацията работи над създаването на съвместни проекти, каквито са обединението на националните енергийни системи в единен Черноморски пръстен, развитието и интеграцията на регионалните транспортни коридори в контекста на световната транспортна система, прокарването на оптичнокабелни връзки, разработването на дългосрочна програма за опазване на околната среда в региона на Черно море.

Въпреки положените от всички участници усилия характеристиките на историко-географската среда все пак се отразяват върху реализацията на част от плановете за търговско-икономическо сътрудничество. Сериозни препятствия в това отношение създават все още продължаващи конфликти или неуредени териториални спорове, като тези в Абхазия, Чечения, Южна Осетия, Косово, Нагорни Карабах, Приднестровието или Змийския остров¹⁹.

Независимо от това през последните години организацията продължава да търси нови перспективи за развитието си. Приетата по време на руското председателство през април 2001 г. от Съвета на министрите на външните работи на ОЧИС „*Икономическа програма за бъдещето*“ представлява план за приоритетните направления в дейността на организацията. Активизиране на руското участие в организацията се наблюдава и след призива на президента Путин, отправен през септември 2003 г. от азовския град Ейск, за повишаване на ефективността от участието на Русия в ОЧИС.

Дейностите на организацията са разширени и чрез включването на „слаби мерки за безопасност“ в области като борба с организираната престъпност, преодоляване на природни бедствия и защита на околната среда.

---

¹⁴ Сключен на 30.4.1999 г. в Тбилиси; ратифициран от България на 6.10.1999 г. (ДВ, бр. 90/15.10.1999 г.).

¹⁵ Сключено между ОЧИС и Република Турция в Кишинев на 27.4.2000 г.

¹⁶ Сключено на 15.4.1998 г. в Сочи.

¹⁷ Сключено на 2.10.1998 г. в Керкира.

¹⁸ Подписано на специалната среща на министрите на външните работи в Истанбул на 25.6.2004 г. На същата среща датата 25 юни (датата на приемане на Истанбулската декларация от 1992 г.) е определена за отбелязване в държавите-членки като ден на ОЧИС.

¹⁹ Украински остров в Черно море с площ от около 1,5 км², отстоящ на 36 км източно от делтата на Дунав. Поради наличието на петролни и газови залежи в прилежащия континентален шелф Румъния предявява претенции към разпределението на териториалните води и икономическата зона около него.

Организационна структура

От гледна точка на функционирането и предоставените им правомощия организациите на ОЧИС са обособени в устава като главни и спомагателни.

Главен политически орган с особен неформален статут е колегиумът на държавните и правителствени ръководители на държавите-членки, заседаващ под формата на т. нар. *срещи на върха*. Предоставена му е най-обща рамка за вземане на решения и за очертаване на насоките на развитие, без да съществува изискване за регулярност на срещите.

Главен ръководен орган на ОЧИС е *Съветът на министрите на външните работи*. Заседанията му се провеждат два пъти годишно (през април и октомври) и на тях се разглеждат всички въпроси, свързани с функционирането и развитието на организацията в съответствие с поставените ѝ цели. Съветът взема също решения относно членството и статута на наблюдателите, създава спомагателни органи и приема правила за дейността им. Стремешът му е да бъде постигнат консенсус по всички въпроси, а в случаите, изрично предвидени в процедурните правила, той е задължителен.

Спомагателни са органите, които осъществяват подчинени или организационни функции. Основните от тях са конституирани въз основа на устава на организацията.

Важно място за решаването на текущи въпроси, а също и за подготовката на срещите на министрите на външните работи е отредено на *Комитета на служителите с висок ранг*. Той представлява министрите на външните работи и действа от тяхно име, като обезпечава реализирането на приетите от Съвета решения и препоръки. Ключово негово правомощие е изготвянето на проект на годишния бюджет на организацията, представян за одобрение на Съвета.

Организационното обслужване на ОЧИС се осъществява от *Постоянен международен секретариат*, установен в Истанбул. Членовете на секретариата изпълняват своите функции съгласно принципите и целите на организацията. Гарантирана им е пълна независимост от въздействието на държавите-членки, а в допълнение на това им е предоставено правното качество на международни длъжностни лица. Секретариатът се намира под ръководството на изпълняващия длъжността председател на ОЧИС, като функциите му се осъществяват от генерален секретар.

Самият *изпълняващ длъжността председател* на ОЧИС е министърът на външните работи на държавата-членка, поела председателството на организацията за период от шест месеца на ротационен принцип, по реда на латинската азбука в английския ѝ вариант. Съгласно приетия график за 2006 г. председателството в периода ноември 2005 г. – май 2006 г. се поема от Румъния, а в периода май – октомври 2006 г. – от Русия.

Спомагателен орган е и заседаващата по искане на изпълняващия длъжността председател „*Тройка*“, в състава на която освен него влизат предходният и следващият председател на организацията. Тройката дава съвещателни становища по текущи и предстоящи въпроси, включително по отношение на други международни организации и институции.

Останалата част от спомагателните органи на ОЧИС се създават с решение на Съвета на министрите на външните работи и изпълняват функции в рамките на възложения им мандат, за което се отчитат пред него.

Такива са различните *работни, експертни или оперативни групи, комитети или служби*, които изграждат основния действащ механизъм за развитието на международното и междуинституционално сътрудничество в рамките на организацията. Пред-

вид тяхното специфично значение им е предоставена възможност да отправят препоръки до Съвета. Общият брой на работните групи е 15, сред които тези, занимаващи се с транспорт, енергетика, наука и технологии, екология, туризъм, селско стопанство, статистика, комуникации, банково дело и финанси, търговия и икономическо развитие, борба с организираната престъпност, извънредни ситуации и пр.

С оглед облекчаване усилията на стопанските субекти при реализирането на програмите за регионално сътрудничество от 2003 г. функционира *Фонд за проектно развитие*, насочен към подкрепа на предпроектните изследвания по различните инициативи. Фондът е структурна единица на ОЧИС, създадена с решение на Съвета на външните министри от 25.10.2002 г. в Тирана. Поради перспективата дейността на фонда да бъде развивана все по-успешно Министерският съвет на България реши на 16.3.2006 г. да направи вноска във фонда в размер от 30 000 щатски долара, което ще даде на страната ни съответно право на глас в управителния му съвет.

Уставът санкционира съществуването и на други структури на ОЧИС, които определя като „органи, свързани с черноморското икономическо сътрудничество“. На тях им е предоставено да управляват собствен бюджет и да изпълняват функции въз основа на свои основни документи. В действителност става дума за една отделна институционална система, която е производна на ОЧИС и служи за улеснение осъществяването на нейните проекти, принципи и цели. Отношенията им не са субординирани, но техният общ произход (замислени са още с Истанбулската декларация от 1992 г.) и обща цел предопределят ефективното им взаимодействие.

Най-общо в тази „друга“ организационна система на ОЧИС биха могли условно да бъдат разграничени според естеството им четири компонента:

- *политически* (Парламентарна асамблея);
- *финансов* (Черноморска банка за търговия и развитие);
- *делови* (Делови съвет);
- *научен* (Международен център за черноморски изследвания).

Парламентарна асамблея на Организацията на черноморското икономическо сътрудничество (ПАОЧИС)

По време на конференцията в Истанбул на 26.2.1993 г. е подписана *Декларация за създаване на Парламентарна асамблея на черноморското икономическо сътрудничество* между Азербайджан, Албания, Армения, Грузия, Молдова, Румъния, Русия, Турция и Украйна. През следващите години към нея се присъединяват Гърция, България и Сърбия и Черна гора.

Парламентарната асамблея обединява усилията на националните парламенти за достигане на целите, заложили в Истанбулската декларация от 1992 г., като осигурява последователната им подкрепа на консултативна основа. Подобно на други междупарламентарни организации ПАОЧИС играе важна роля като постоянно действащ механизъм на политическия диалог, а също и за инициране на проекти за регионално сътрудничество.

В Асамблеята участват 70 представители от парламентарите на държавите-членки. От тях петима са от България; също по толкова имат Грузия и Азербайджан, Русия – 12, Украйна и Турция – по 9, Румъния – 7, Гърция – 6, и т.н. Статутът на участниците в нея е уреден с Протокола за привилегиите и имунитетите на Парламентарната

асамблея на ОЧИС, подписан на 31.10.2003 г. в Баку²⁰. Други важни организационни актове са Процедурните правила²¹, съгласно които функционира Асамблеята, и Споразумението относно държавата – домакин на Международния секретариат на ПАОЧИС²².

Официални езици на Асамблеята са английски, френски, руски и турски. Официален език на документите е английският, но те се превеждат също на френски, руски и турски.

Върховен ръководен орган е Генералната асамблея, която провежда сесии два пъти годишно. Мястото за провеждане на заседанията е в държавата-членка, поела председателството. Освен ако не е взето друго решение, заседанията протичат при открити врата. За председател на Асамблеята се определя на ротационен принцип на всеки шест месеца председателят на парламента на държава-членка. Той изпълнява функции на председател и на други два от органите на ПАОЧИС – Постоянния комитет и Бюрото.

Постоянният комитет се състои основно от ръководителите на националните делегации. Той осъществява контрол за изпълнението на решенията на Асамблеята, одобрява нейния бюджет, изготвя дневен ред, календар на заседанията, определя мястото им на провеждане и пр.

Бюрото обезпечават изпълнението на решенията на Постоянния комитет и ефективната дейност на Асамблеята в периодите между заседанията.

В състава на Асамблеята функционират три специални комитета – Комитет по въпросите на икономиката, търговията, технологиите и екологията, Комитет по правните и политически въпроси и Комитет по културните, образователни и социални въпроси. Дискусиите в тях са един от най-важните аспекти от работата на Асамблеята. По принцип заседанията им са закрити. Въз основа на информация, получена от националните делегации, и след консултации с Международния секретариат на ПАОЧИС докладчикът изготвя проект на доклад и препоръки, които представя на съответния комитет за разглеждане. След провеждането на дебат документите се одобряват с абсолютно мнозинство от гласовете, а впоследствие се внасят в Генералната асамблея, която ги утвърждава окончателно.

Подобно на Постоянния международен секретариат на ОЧИС също и Международният секретариат на ПАОЧИС е установен в Истанбул. На него са възложени изпълнителни и технически функции; чрез него се осъществява комуникацията на Асамблеята с националните делегации, с ОЧИС или други международни институции.

Сред инициативите на ПАОЧИС, способстващи за укрепване на гражданското общество, са сътрудничеството между столиците, обществените телевизии и конституционните съдилища на държавите-членки, както и провеждането на фестивал за деца и юноши.

Международните прояви на ПАОЧИС се осъществяват по линия на установените връзки с други парламенти или европейски и международни междупарламентарни организации. Статут на наблюдатели в Асамблеята имат парламенти на Франция, Египет, немският Бундестаг, израелският Кнесет, Националният съвет на Словакия, както и Европейският парламент, Парламентарната асамблея на Съвета на

²⁰ Ратифициран от България на 30.5.2005 г. (ДВ, бр. 32/12.4.2005 г.).

²¹ Приети на 17.6.1993 г. в Истанбул от Първата Генерална асамблея, а впоследствие неколккратно изменени.

²² Сключено на 25.4.2002 г. в Киев между ОЧИС и Република Турция.

Европа, Парламентарната асамблея на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, Парламентарната асамблея на НАТО, Асамблеята на Западноевропейския съюз²³, Междупарламентарната асамблея на Общността на независимите държави²⁴, Междупарламентарната асамблея на Евразийската икономическа общност²⁵ и Парламентарното събрание на Съюзната държава Русия и Беларусия²⁶.

Черноморска банка за търговия и развитие (ЧБТР)

През първите години от съществуването си Черноморското икономическо сътрудничество среща проблеми с реализирането на поставените си задачи, не на последно място поради липса на финансови ресурси.

Предвид на това и в изпълнение на призива от Истанбулската декларация от 1992 г. за създаването на една черноморска банкова институция на 30.6.1994 г. в Тбилиси е подписано *Споразумение за учредяване на Черноморска банка за търговия и развитие*.

Седалището на банката е установено в Солун, но започва да функционира едва през юни 1999 г. Финансирана от държавите – членки на ОЧИС, тя е първата банка от подобно естество в региона, която в настоящия момент се възприема като една от авторитетните международни финансови структури в басейна на Черно море.

България подписва Споразумението за учредяване на ЧБТР на 23.12.1994 г.²⁷, с което получава статут на държава-учредителка. Дяловото ѝ участие в капитала на банката възлиза на 135 000 акции на обща стойност 135 млн. специални права на тираж²⁸,

---

²³ Западноевропейският съюз (ЗЕС) е организация за сигурност и отбрана, създадена с Договора за икономическо, социално и културно сътрудничество и колективна самоотбрана от 17.3.1948 г. (Брюкселски договор). От 1994 г. България има статут на асоцииран партньор към него. Асамблеята на ЗЕС е една от основните европейски парламентарни институции наред с Европейския парламент и Парламентарната асамблея на Съвета на Европа. С прехвърлянето през 2000 г. на оперативната дейност на ЗЕС към Европейския съюз Асамблеята изпълнява функции на Европейска междупарламентарна асамблея за сигурност и отбрана, като дейността ѝ се изразява и в укрепването на възможностите за управление на военни и граждански кризи.

²⁴ На 8.12.1991 г. Русия, Беларусия и Украйна подписват в Беларусия т.нар. Беловежки споразумения, с които разторгват договора от 30.12.1922 г., създаде СССР, и учредяват на негово място Общността на независимите държави. Към днешна дата в нея членуват 11 от общо 15 бивши съветски републики.

²⁵ Евразийската икономическа общност (или ЕвразЭС – от руското „Евразийское экономическое сообщество“) е международна икономическа организация, създадена на 10.11.2000 г. в столицата на Казахстан Астанба. В нея членуват Русия, Беларусия, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан и Узбекистан. В рамките ѝ се разработва функционирането на общ пазар чрез единна външноикономическа и тарифна политика посредством оформянето на общо митническо пространство.

²⁶ Парламентарното събрание е представителен орган на учредената на 2.4.1997 г. Съюзна държава Русия и Беларусия, известна още като Съюз Русия и Беларусия или неофициално като Русобелия.

²⁷ Ратификацията е едва от 20.12.1996 г., а обнародването – в ДВ, бр. 33/22.4.1997 г.

²⁸ Специалните права на тираж са създадени през 1969 г. от Международния валутен фонд безналични международни резервни активи, които са разпределени между членовете на Фонда пропорционално на вноските им в допълнение към съществуващите резерви. Стойността им се определя въз основа стойността на няколко валути, възприети за еталонни в световен мащаб (понастоящем щатския долар, еврото, британската лира и йената).

т.е. 13,5 % от капитала на банката. Това ѝ предоставя относително голяма тежест във функционирането на институцията – делът ѝ е равен на дяловете на Румъния и Украйна и по големина е след тези на Гърция, Русия и Турция, имащи по 16,5 %.

Сред основните приоритети на ЧБТР са: търговското финансиране за насърчаване на износа, преустройството и модернизацията на енергийния сектор, модернизацията на телекомуникациите и транспортния сектор, стимулиранено на малките и средни предприятия, развитието на финансовия сектор и повишаване потенциала за развитие на производствения и аграрния сектор.

От особено значение за банката са проектите, разработвани в държавите – членки на ОЧИС, допринасящи за развитието на региона и сътрудничеството между тях. Банката е финансирала общо над 60 проекта на тяхна територия.

През 2003 г. е подписаният заем за ТЕЦ „Марица-изток III“ в размер на 20 млн. щатски долара, който към тази дата се явява най-голямата по размер операция на ЧБТР в областта на енергетиката. Също през 2003 г. ЧБТР продължава подкрепата си за развитието на малкия и среден бизнес в България, като одобрява за Българо-американската кредитна банка кредитна линия в размер на 10 млн. евро.

ЧБТР осъществява ежегодна инициатива, наречена *Форум „Дни на черноморския бизнес“*. Той предоставя възможност за срещи на широк кръг правителствени представители, хора от деловите среди и инвеститори от Черноморския регион и Западна Европа. Теми на обсъждане са създаването на силна банкова система в региона, развитието на малките и средни предприятия, увеличаването на търговията и инвестициите.

Делови съвет на ОЧИС

Деловият съвет на Черноморското икономическо сътрудничество е създаден като международна неправителствена организация на 31.8.1992 г. от представители на деловите среди от държавите, подписали Истанбулската декларация, в подкрепа на техните правителства и с цел подпомагане при координирането на предприемаческите инициативи. Деловият съвет предприема установяването на контакти между предприемачи от Черноморския регион, като представлява интересите им пред органите на ОЧИС. Чрез него търговските и промишлените кръгове вземат участие в разработването на инициативи, способстващи за развитието на частния бизнес, включително на проекти за многостранно сътрудничество, информационна обезпеченост, консултантско обслужване, организиране и провеждане на конференции и семинари, подпомагане в търсенето на партньори.

Важно направление в дейността на Деловия съвет е осъществяването на тясно сътрудничество с Черноморската банка за търговия и развитие чрез оказването на практическа помощ на местни и чуждестранни инвеститори.

Докладите си Деловият съвет може да предоставя на Съвета на министрите на външните работи за сведение или предприемане на съответни действия.

Международен център за черноморски изследвания (МЦЧИ) и други помощни научни центрове и инициативи

Член 24 от Устава на ОЧИС определя *Международния център за черноморски изследвания* като организация с международен характер, която е интелектуално средище на ОЧИС. Седалището на МЦЧИ е установено в Атина. Управлението е пове-

рено на Съвет на директорите. Главна цел на институцията е изучаването на практическите начини за разширяване и задълбочаване на регионалното сътрудничество между държавите – членки на ОЧИС, а също и на ОЧИС с Европейския съюз. Усилията са насочени към намирането на приложимост на многостранното сътрудничество в различни области на науката и технологиите въз основа на принципите, постулирани в устава, и приоритетите, определени от Съвета на министрите на външните работи. Центърът се стреми да получи по-широк достъп до програми и фондове на Европейския съюз за по-ефективна реализация на дейността си.

От декември 2005 г. МЦЧИ сътрудничи на ЕЛИАМЕП²⁹ в публикуването на годишното специализирано издание „Списание за югоизточноевропейски и черноморски изследвания“, посветено на развитието в региона на Черно море.

От юли 2006 г. МЦЧИ поддържа и тримесечното електронно издание „Черноморски монитор“, предоставящо на заинтересованите среди от цял свят актуално отразяване на въпросите, свързани с черноморската проблематика. В него могат да бъдат намерени информации и коментари за текущи събития, документи и публикации.

В сферата на научните изследвания свой принос имат и различни авторитетни академични институции на държавите-членки.

През 1993 г. в Анкара в рамките на Държавния институт по статистика е създаден *Координационен център за обмен на статистически данни и икономическа информация*, който обработва статистическите данни на държавите-членки и прави публикации по свързани с тях въпроси. Центърът все още среща пречки поради съществуващите различия между отделните статистически системи, което оказва влияние на обобщаването и разпределението на информацията.

Положително развитие в областта на научното сътрудничество в черноморското пространство бележи *Кубанският държавен университет* в град Краснодар, който от 2003 г. издава списанието „Екологичен вестник на научните центрове на Черноморската икономическа общност“. Сред учредителите му са Международният център за черноморски изследвания в Атина и редица руски академични институции. Списанието излиза 4 пъти годишно и публикува материали на руски и английски език. Целта му е да служи на развитието на науката в Черноморския регион чрез разрешаването на актуални научни проблеми и осигуряване на взаимодействие на учени от цял свят. Публикациите обхващат широк диапазон от теми в различни области на знанието – геофизика, геоекология, сеизмология, опазване на околната среда, биохимия, генетика, информатика, икономика на промишлеността и пр. От 2005 г. списанието е включено в списъка на водещите руски издания, в които се публикуват основни научни трудове за присъждане на научна степен „доктор на науките“.

---

²⁹ Гръцката фондация за европейска и външна политика е независим институт за политически изследвания, произлязъл от неформалните срещи на интелектуалци, университетски преподаватели, дипломати, военни офицери и журналисти, провеждани в средата на 80-те години на ХХ в., които са предлагали независим аналитичен поглед към перспективите на европейската интеграция, трансатлантическите отношения и отношенията спрямо Средиземноморието, Югоизточна Европа, Черноморието и други региони, представляващи интерес за Гърция. През април 1988 г. срещите се официализират чрез създаването на фондацията, първоначално наречена *Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Ευρωπαϊκής Πολιτικής* – Гръцка фондация за отбрана и външна политика, с чийто акроним на гръцки език ЕЛИАМЕП тя става известна.

Международно сътрудничество на ОЧИС

Международният облик на организацията намира изражение и във взаимодействието ѝ с други правни общности от регионален и световен мащаб. Приоритетни са преди всичко връзките с ООН и Европейския съюз.

Взаимоотношения с ООН

Отношенията с ООН се развиват активно и многопосочно, като в зависимост от разглежданите въпроси сътрудничеството се поема по компетентност от различните специализирани органи и организации, изграждащи системата на ООН.

Първоначално Черноморското икономическо сътрудничество установява отношения с *Организацията на ООН за промишлено развитие* по силата на договор от 8.9.1997 г., в който са изведени няколко области от взаимен интерес – насърчаване на инвестиции, енергетика, малки и средни предприятия, развитие на човешките ресурси, индустриална статистика и околна среда.

С Резолюция № 5/8.10.1999 г. LIV-та сесия на Общото събрание на ООН предоставя на ОЧИС *статут на наблюдател*. Това официално признание за значението на организацията е последвано от период на интензивно развитие в отношенията с ООН.

На 2 юни 2001 г. в Истанбул е подписано Споразумение за сътрудничество между ОЧИС и *Икономическата комисия на ООН за Европа*, с което се институционализират съществуващите между тях връзки в областта на околната среда, транспорта и малките и средни предприятия.

Следва подписването на 20.2.2002 г. на Споразумение за сътрудничество между ОЧИС и *Програмата за околна среда на ООН*. Целта е предотвратяване на по-нататъшното влошаване на околната среда в района на Черно море и възстановяване на нейната цялост. Съгласно споразумението Програмата за околна среда на ООН поема задължение да съдейства на ОЧИС в обмяна на информация, създаването на информационни системи, свързани с околната среда, прилагането на програми за оценка и наблюдение на околната среда.

ОЧИС си сътрудничи тясно и с базираната в Рим *Организация на ООН за прехрана и земеделие*³⁰. В рамките на Техническата програма за сътрудничество на ФАО за периода 2003 – 2004 г. е одобрен Проектът TCP/RER/2901 „Институционално укрепване с оглед улесняването на вътрешно- и извънрегионалната земеделска търговия на държавите – членки на ОЧИС“ на обща стойност 342 500 щатски долара. ФАО допринася за разгръщането и на други регионални проекти, свързани с развитието на земеделието, безопасността на храните, закрилата на потребителите, генетичните растителни ресурси и др.

Взаимоотношения с Европейския съюз

Вниманието на Европейския съюз към черноморската организация е по-скоро формално още от самото ѝ създаване. Отношенията между тях не носят съществено съдържание и стоят встрани от приоритетите за регионално сътрудничество на ЕС.

³⁰ Известна с абривиатурата си на английски като ФАО (Food and Agriculture Organization of the United Nations).

Въпреки цялостното активизиране на ОЧИС през последните няколко години, признаци на пълноценно сътрудничество все още не се забелязват.

Декларацията от срещата на върха на 25.6.2002 г. в Истанбул по случай десетгодишнината на ОЧИС отдава важно значение на изграждането на осезаеми връзки с Европейския съюз, като призовава едновременно ОЧИС и ЕС да предприемат конкретни стъпки, за да придвижат напред своето сътрудничество.

Без да е налице дистанциране, се наблюдава по-скоро липса на достатъчен интерес от страна на Европейския съюз към проекта за регионално обособяване край Черно море. Причините биха могли да се търсят както в дълго продължилия период на консолидиране на Черноморското икономическо сътрудничество, преди то да прерасне в международна организация, така и във фаворизирането на други регионални секторни инициативи и програми в ключови области на сътрудничеството, в които Европейският съюз е ангажиран. Такива са Трансграничния газ и петролен транспорт към Европа³¹, ТРАСЕКА³², Трансевропейската транспортна мрежа³³ и Дунавско-Черноморските сили за бързо реагиране³⁴.

Обратно е отношението на отделните държави – членки на ОЧИС, към Европейския съюз, за повечето от които той се явява едно от приоритетните направления на външната им политика. С присъединяването на България и Румъния към Европейския съюз през 2007 г. броят на държавите – членки на ЕС, в рамките на ОЧИС ще нарасне до три, а увеличената им тежест би могла да доведе до възникването на нови перспективи за сътрудничество. Показателна в това отношение е последната инициатива на румънската дипломация, която на 5.6.2006 г. прокара успешно в Букурещ своя организационна формула за сътрудничество в Черноморския басейн чрез създа-

---

³¹ Програма, известна още като INOGATE (англ. **I**nterstate **O**il and **G**as **T**ransport to Europe). Създадена е на 22.7.1999 г. в Киев с цел подобряване на сигурността на енергийните доставки в Европа чрез подкрепа на регионалната интеграция на петроло- и газопреносните системи и улесняването на техния транспорт. Участници са държави от Източна Европа и Централна Азия, без Русия. България се присъединява към програмата в самото ѝ начало.

³² Транспортният коридор Европа – Кавказ – Азия, или ТРАСЕКА (англ. **T**ransport **C**orridor **E**urope – **C**aucasus – **A**sia – **T**RACECA) е широкомащабна международна програма в подкрепа на политическото и икономическо развитие на регионите от Черно море, Кавказ и Централна Азия посредством усъвършенстването на международната транспортна система. Целите ѝ са формулирани през 1993 г. в Брюксел като отглас на идеята за възраждане на античния път на коприната. България участва в програмата от 2000 г.

³³ Тя е част от транспортната политика на Европейския съюз. Представява програма за развитие на транспортната му инфраструктура, която да съдейства в утвърждаването на вътрешния пазар и задълбочаването на интеграцията. Идеята възниква през 1993 г., а през април 2004 г. е изготвен списък на 30 приоритетни проекта с времеви хоризонт 2020 г. на обща стойност от 225 млрд. евро. Сред тях са проект № 7 за пътната артерия Игуменца/Патрас – Атина – София – Будапеща и проект № 22 за железопътната артерия Атина – София – Будапеща – Виена – Прага – Нюрнберг – Дрезден.

³⁴ Създадени през 2001 г., за да осигурят сътрудничество във връзка с опазването на водните и водносвързаните екосистеми по Дунава и в Черно море, Дунавско-черноморските сили за бързо реагиране (англ. DABLAS – The Danube Black Sea Task Force) са предизвикани в отговор на силната загриженост на Европейската комисия за състоянието на околната среда в тези региони и настояването ѝ за предприемането на приоритетни действия.

ването на *Черноморски форум за диалог и сътрудничество*³⁵. Може да се очаква, че започналите на 3.10.2005 г. преговори с Турция за членство в Европейския съюз ще обусловят засилването на потенциалния интерес към по-задълбочени контакти на многостранна основа и с останалите държави от Черноморския басейн.

Друго международно сътрудничество

ОЧИС поддържа конструктивни връзки и с редица други международни организации, за които значението на Черноморската икономическа зона нараства постепенно.

В отчета си от срещата на 18.4.2003 г. в Ереван Съветът на министрите на външните работи отправи препоръка към Постоянния международен секретариат на ОЧИС да подготви подписването на Меморандум за разбирателство със *Световната банка* с цел по-тясното сътрудничество между тях в различни стопански области.

Усилията на ОЧИС са насочени и към участие в реализацията на Пакта за стабилност в Югоизточна Европа³⁶.

В друг контекст на идеята за черноморско сътрудничество, отделно от ОЧИС, Турция става инициатор в началото на 2001 г. за създаването на Черноморската военноморска групировка за оперативно взаимодействие³⁷. В нея участват всички държави с излаз на Черно море, като основната цел е укрепването на стабилността и морската сигурност. Сред главните дейности са организирането на издирвателни и спасителни операции, опазването на околната среда, разчистването на мини и борбата с тероризма.

Полезни Интернет-адреси:

1. www.bsec-organization.org – ОЧИС
2. <http://www.pabsec.org> – ПАОЧИС
3. www.bstdb.gr – ЧБТР
4. www.icbss.gr – МЦЧИ
5. <http://www.bsec-business.org/> – Делови съвет на ОЧИС
6. www.bsbin.com – Черноморска делова информационна мрежа
7. <http://bsec.kubannet.ru/indexru.htm> – Кубански държавен университет
8. <http://www.eliamep.gr> – ЕЛИАМЕП
9. <http://www.blackseforum.org/index.html> – Черноморски форум за диалог и сътрудничество

³⁵ Въпреки проведената масирана информационна кампания и много добре организираното изпълнение на първоначалния замисъл все още не могат да се открият ясно характеристиките на новия Черноморски форум, които биха го отличили съществено от идеите, принципите и реализациите на ОЧИС.

³⁶ Пактът за стабилност в Югоизточна Европа има за цел подкрепата на мира, демокрацията, човешките права и икономиката на страните в този регион. Създаден е по инициатива на Европейския съюз на 10.6.1999 г. в Кьолн. В него участват Албания, България, Сърбия, Черна гора, Румъния, Босна и Херцеговина, Хърватска, Молдова и Бившата югославска република Македония, а Украйна е със статут на наблюдател.

³⁷ Повече известна като BLACKSEAFOR (англ. Black Sea Naval Co-operation Task Group). Формацията няма свое седалище, ръководството се осигурява на принципа на ротацията, като решенията се вземат с консенсус.

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ЧЕРНОМОРСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Истанбул, 25 юни 1992 г.

Държавните и правителствени ръководители на Албания, Армения, Азербайджан, България, Грузия, Гърция, Молдова, Румъния, Русия, Турция и Украйна,

1. Имащи предвид дълбоките и бързи промени в Европа и решимостта на народите от континента да изградят нова ера на мир и сигурност въз основа на принципите на Заключителния акт от Хелзинки, както и последвалите го документи на Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа, особено Парижката харта за нова Европа,

2. Признаващи, че благополучието и обединението на Европа следва да се развива чрез споделени ценности, каквито са демокрацията, основана на човешки права и основни свободи, благополучие чрез икономическа свобода и социална справедливост, както и еднаква сигурност за всички държави,

3. Имащи предвид потенциала на държавите-участнички и възможностите за усилване на взаимноизгодното икономическо сътрудничество вследствие на географската им близост и процеса на реформи и структурно оптимизиране,

4. Съзнаващи значението, което имат проблемите, свързани с околната среда в Черно море, за благосъстоянието на техните народи, и признаващи, че е жизнено важно да бъде осигурена устойчивост на околната среда за тяхното икономическо развитие,

5. Потвърждават намерението си да развият икономическо сътрудничество като принос към процеса на Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа, в установяването на общоевропейска икономическа зона, както и да достигнат висока степен на интеграция на участващите държави в световната икономика,

6. Споделят общите цели за достигне на по-нататъшно развитие и разнообразие в двустранното и многостранно сътрудничество между тях, а също и с други заинтересовани страни за подпомагане на икономическия, технологичен и социален напредък и за поощряване на свободното предприемачество,

7. Приемат икономическото сътрудничество да бъде развито по начин, който не накарнява техните задължения и не пречи на насърчаването на отношенията на държавите-участнички с трети страни, включително с международни организации, както и с Европейския съюз, а също и на сътрудничеството в регионалната инициатива,

8. Като целят да осигурят превръщането на Черно море в море на мир, стабилност и благополучие, стремейки се да допринесат за приятелските и добросъседски отношения,

9. Декларират, че икономическото сътрудничество между държавите-участнички ще бъде развито въз основа на принципите на Заключителния акт от Хелзинки, както и на решенията в последвалите го документи на Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа, а също и на останалите всеобщо признати принципи на международното право,

10. Приемат, че икономическото сътрудничество следва да бъде постепенно насърчавано, а когато определят приоритетите в този процес, те ще вземат предвид специфичните икономически условия, интереси и загриженост на съответните държави и в частност проблемите на страните в преход към пазарна икономика,

11. Утвърждават, че цялата икономическа интеграция между техните страни е открита за участие на други заинтересовани държави, които приемат разпоредбите на настоящия документ, а по отношение на проектите от общ интерес, конкретните държави, техните икономически и финансови институции, предприятия и фирми, както и регионалните и международни икономически и финансови институции биха могли да се включат в тяхната реализация,

12. Решават да развият всеобхватно многостранно и двустранно черноморско икономическо сътрудничество, включващо различните сфери на дейност, описани по-долу,

13. Потвърждаващи своята решимост да използват по най-добър начин всички възможности за разрастване и засилване на тяхното сътрудничество в областта на икономиката, включително на търговията и индустриалното сътрудничество, на науката и технологията, а също и на околната среда, държавите-участнички заявяват предприемането от тук нататък на определени стъпки в процеса на установяване, развитие и осъществяване с участието на техните компетентни организации, предприятия и фирми на проекти от общ интерес, сред които такива в следните области:

- транспорт и комуникации, включително тяхната инфраструктура;
- информационните технологии;
- обмяна на икономическа и търговска информация, включително на статистика;
- стандартизация и сертифициране на продукти;
- енергетика;
- минна дейност и преработка на минерални суровини;
- туризъм;
- земеделие и агроиндустрии;
- ветеринарна и санитарна защита;
- здравеопазване и фармацевтика;
- наука и технологии,

14. За да насърчат сътрудничеството помежду си, държавите-участнички ще приемат подобряване на търговската среда и ще стимулират индивидуалната и колективна инициатива на пряко въввлечените предприятия и фирми преди всичко чрез:

- улесняване чрез двустранни преговори на ускореното влизане, престой и свободно движение на бизнесмени на тяхна територия и насърчаването на преките контакти между предприятия и фирми;
- предоставяне на подкрепа за малките и средни предприятия;
- допринасяне за разрастването на тяхната взаимна търговия на стоки и услуги и осигуряването на условия за такова развитие чрез продължаване на усилията за по-нататъшно намаляване или постепенно премахване на всякакъв вид пречки, без това да противоречи на техните задължения спрямо трети страни;
- осигуряване на подходящи условия за инвестиране, приток на капитали и различни форми на индустриално сътрудничество, особено чрез сключването и привеждането в действие в близко бъдеще на споразумения за избягване на двойното данъчно облагане и за насърчаване и защита на инвестициите;

– насърчаване на обмена на информация по отношение на международните търгове, организирани в държавите-участнички, така че да бъде предоставена възможност на предприятията и фирмите им да участват в тях съгласно националните правила и практики;

– насърчаване на сътрудничеството в свободни икономически зони.

15. Държавите-участнички ще предприемат подходящи стъпки, включително чрез насърчаване на съвместни проекти, за опазването на околната среда, особено опазването и подобряването на околната среда на Черно море и на опазването, използването и развитието на неговия биопродуктивен потенциал,

16. Държавите-участнички ще обмислят или насърчат предприемането на кредитни и финансови мерки на правителствено и неправителствено ниво и ще търсят мобилизирането на средства, включително чрез международни институции и трети страни, с оглед разрастването на тяхното взаимно икономическо и търговско сътрудничество, както и осъществяването на специфични проекти в района на Черно море от общ интерес. В този контекст те ще разгледат възможностите и начините за създаването на една „Черноморска банка за чуждестранна търговия и инвестиции“.

17. Периодично, поне веднъж годишно, ще бъдат провеждани срещи на министрите на външните работи на ротационен принцип, за да се направи преглед на напредъка и да се определят нови цели. По общо съгласие постоянни или ad hoc работни експертни групи ще бъдат създавани с оглед предприемането на действия, свързани със сътрудничеството в различни области. Държавите-участнички считат, че на настоящия етап на своето сътрудничество е необходимо осигуряването на институционална гъвкавост. Представители на деловите среди ще бъдат канени за участие в този процес, за да може да бъде ползван техният практически опит.

18. Държавите, които се обвържат да спазват разпоредбите на настоящия документ, биха могли с одобрението на държавите-участнички да се присъединят към цялостния процес на сътрудничество. Организации, предприятия и фирми от трети страни също биха могли да изразяват своите интереси в проектите от общ интерес, а в случай на постигане на споразумение – да вземат участие в тяхното осъществяване. Регионални и международни икономически и финансови институции биха могли също да допринесат в осъществяването на тези проекти.

БОСФОРСКО ИЗЯВЛЕНИЕ

Истанбул, 25 юни 1992 г.

Държавните и правителствени ръководители на Албания, Армения, Азербайджан, България, Грузия, Гърция, Молдова, Румъния, Русия, Турция и Украйна на своя среща подписаха на 25 юни 1992 г. в Истанбул Декларацията за черноморско икономическо сътрудничество. Държавните и правителствени ръководители,

Съзнаващи историческата необходимост от по-нататъшно утвърждаване на мирните и конструктивни отношения между своите народи, основани на общите принципи в Устава на ООН и актовете на Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа, и за да създадат подходящи условия за взаимно изгодно благополучие,

Споделящи основното разбиране, че свободата следва да се простира и до правата и правилата, които са ръководени от свободната пазарна икономика,

Признаващи, че досегашните им усилия следва да бъдат допълнително подобрени чрез създаването на сигурен и ефективен механизъм за достигането на по-висока степен на икономическо сътрудничество,

Отбелязаха, че подписването на декларацията определя началото на ново сътрудничество между тях, вдъхновено от ценностите на демокрацията, върховенството на закона и зачитането на човешките права.

Държавните и правителствени ръководители потвърдиха своя ангажимент да действат в дух на приятелство и добросъседство, като увеличат взаимното уважение и ползи, сътрудничеството и диалога в отношенията помежду си.

Всички те оцениха предоставения случай като възможно въведение в една епоха на благополучие, стабилност и развитие в региона, като приеха добросъвестно да положат усилия за постигането на тази цел.

Държавните и правителствени ръководители изразиха становището, че чрез Черноморската инициатива те биха могли по-добре да реализират конкретни схеми на съвместни действия, които биха допринесли пряко за добруването и благополучието на техните народи и на региона. Те потвърдиха, че осъществимите и практични възможности за сътрудничество във всички посочени в декларацията сфери следва да бъдат поощрявани и дейно следвани.

Държавните и правителствени ръководители признаха, че регионът вече е застрашен от сериозни конфликти, като съществува опасност от възникването на нови напрежения. По този повод те подчертаха необходимостта от мирно уреждане на всички спорове със средствата и съгласно принципите, изложени в актовете на Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа, към които всички те са се присъединили. Те допълнително потвърдиха своята решимост за противопоставяне на агресията, насилието, тероризма и беззаконието и своето решение да съдействат за установяването и възстановяването на мира и справедливостта.

Със споделено виждане за бъдещето и чрез взаимно сътрудничество държавните и правителствени ръководители се надяват на превръщането на Черно море в регион на мир, свобода, стабилност и благополучие. Те подчертаха, че в изграждането на новата архитектура на Европа техните страни и народи могат да направят важен и съзидателен принос, а Черноморското икономическо сътрудничество представлява едно усилие, което би улеснило процесите и структурите на европейската интеграция.

Държавните и правителствени ръководители приветстваха резултатите от срещата на министрите на външните работи, състояла се на 24 юни 1992 г. Те отбелязаха също възможността в бъдеще да бъдат свикани подобни срещи на върха.

Участниците изразиха своята благодарност на правителството и народа на Турция за тяхното гостоприемство, оказано им по време на срещата на върха.

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА СЪЗДАВАНЕТО НА ПАРЛАМЕНТАРНА АСАМБЛЕЯ НА ЧЕРНОМОРСКОТО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Председателите на парламентите на

Албания, Армения, Азербайджан, Грузия, Молдова, Румъния, Русия, Турция и Украйна се срещнаха в Истанбул на 25 и 26 февруари 1993 г. и,

– Вземащи под внимание дълбоките и стремителни изменения в пространството на Черноморското икономическо сътрудничество (ЧИС) и в Европа като цяло, освободени от наследството на миналото,

– Разбиращи, че е настъпило време за претворяване в действителност на очакванията и надеждите, които техните народи са имали в продължения на десетилетия; непоколебими в привързаността си към плуралистичната демокрация, основана на уважение към правата на човека и основните свободи, на процъфтяването посредством икономическа свобода и социална справедливост,

– Потвърждаващи решимостта си да използват всички възможности за разширяване и задълбочаване на сътрудничеството между своите държави в различни области и на различни нива,

И стремящи се към:

– Обезпечаване на правната основа за осъществяването на принципите и целите на зачитане на човешките права, върховенството на закона и демократичните ценности, въплътени в Декларацията, подписана на 25 юни 1992 г. от държавните и правителствени ръководители на държавите – участници в Черноморското икономическо сътрудничество, както и в Босфорското изявление от същия ден;

– Съдействие и принос в осъществяването на тези принципи и цели;

– Обезпечаване на демократичното участие и подкрепата на народите на държавите-участници посредством тяхното запознаване с принципите на ЧИС с помощта на парламентите, като се отчита важната роля, която предстои да играят парламентите и парламентаристите;

– Развитие на дружески отношения и сътрудничество между парламентаристите и парламентите на държавите – участници в ЧИС, като по този начин се създава атмосфера на доверие и добросъседски отношения между народите;

– Съдействие на държавите – участници в ЧИС, за постигането на съгласуваност на действията в международните организации, в които те членуват,

Приеха създаването на Парламентарна асамблея с участието на парламентаристи от държавите-участници и да я нарекат „Парламентарна асамблея на Черноморското икономическо сътрудничество (ПАЧИС)“.

Председателите на парламентите на държавите – участници в ЧИС, чиито имена са посочени по-долу, одобриха проект на Регламент на ПАЧИС и решиха да го представят за одобрение на първото заседание на Генералната асамблея.

Първото заседание на Генералната асамблея на ПАЧИС ще се състои в Истанбул във втората половина на юни 1993 г.

Изготвено в Истанбул на 26 февруари 1993 година.

ДЕКЛАРАЦИЯ ОТ СРЕЩАТА НА ВЪРХА В ЯЛТА

Ялта, 5 юни 1998 г.

1. Ние, държавните и правителствени ръководители на държавите – участници в Черноморското икономическо сътрудничество (ЧИС), се срещнахме в Ялта на 5 юни 1998 г., за да оценим напредъка на ЧИС, постигнат от началото ѝ, поставено с Истанбулската декларация от 25 юни 1992 г., и да изработим насоките за нейното бъдещо развитие. Всички ние споделяме убеждението, че постигнатият значителен напредък в нашето многостранно икономическо сътрудничество допринася за засилването на мира, стабилността и сигурността за нашите народи и че вече е настъпило време да бъде укрепен международният правен статут на ЧИС. За постигане на тази цел подписахме Устав на Организацията на черноморското икономическо сътрудничество, който е акт, преобразуващ съществуващия междуправителствен механизъм в пълноправна регионална икономическа организация.

2. Споделяме общото виждане, че през XXI век ролята на Черноморския регион ще нарасне значително в световнополитически и общоикономически план поради неговото стратегическо местоположение и голям икономически потенциал. ЧИС следва да се адаптира към един бързо променящ се свят, който се намира в цялостен преход, чрез обхващането на нови области на сътрудничество, като едновременно с това задълбочава сътрудничеството във вече съществуващите области. Това изисква нов икономически дневен ред за бъдещето, за да бъдат посрещнати предизвикателствата в ерата на глобализацията и информационното общество, да бъдат стимулирани икономически растеж и нововъведенията, да бъдат създадени работни места и да бъде продължено съществуващото взаимодействие между нашите страни.

3. Потвърждаваме ангажимента си за търговска либерализация и хармонизиране на съществуващите чуждестранни търговски режими, като отдаваме дължимото на правилата и практиките на Световната търговска организация. Придаваме особено значение на прилагането на съществуващите споразумения между държавите – участници в ЧИС, и Европейския съюз, както и на присъединяването на всички черноморски държави към СТО като важни първи крачки в тази насока и апелираме към ЕС и СТО да предоставят на ОЧИС необходимата подкрепа за достигането на тези цели. Потвърждаваме също политическата си воля да установим постепенно Зона на ОЧИС за свободна търговия като дългосрочна цел и да изработим План за действие на поетапния процес в този стремеж.

4. Убедени сме, че частният сектор следва да бъде движещата сила за укрепване на черноморския процес, така че да се осъществи допълване на сътрудничеството между правителствата със сътрудничество между деловите среди. Подкрепяме привличането на частния сектор в развитието и прилагането на конкретни проекти от интерес за държавите – участници в ОЧИС.

5. Изразяваме дълбокото си задоволство от създаването по-рано тази година на Черноморската банка за търговия и развитие в Солун, която ще бъде основният финансов стълб на ОЧИС, като очакваме тя да започне скоро дейността си. Тя ще

придаде ново качество на ЧИС, чиито дейности понастоящем се развиват от етап на проектно развитие към етап на проектно осъществяване. Призоваваме международните банкови и финансови институции енергично да подкрепят ЧБТР и да обмислят начини и средства за участие в нейните дейности.

6. Считахме, че осъществяването на проектите е от решаващо значение за укрепването и по-нататъшното развитие на черноморския процес, особено осъществяването на проекти, които създават нови споделени ценности и пораждат взаимодействие между заинтересованите държави. В тази връзка положително оценяваме идеята за избиране на приоритетни области на сътрудничество и определянето на държави, които да ги координират. Това ново разпределение ще увеличи ползата от осъществяването на проектите чрез засилване на ангажиментите на държавите-участнички да поемат водеща роля при тяхното осъществяване.

7. ЧИС ще продължи да развива вече установеното сътрудничество с Европейската комисия, Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, Световната търговска организация, Икономическата комисия на ООН за Европа, Организацията на ООН за промишлено развитие и други международни организации на основата на допълване, сравняване на преимуществата и субсидиарност. То ще продължи да разработва условия за сътрудничество с Централноевропейската инициатива, Процеса от Роайомон за стабилност и добросъседство в Югоизточна Европа, Процеса за стабилност, сигурност и сътрудничество в Югоизточна Европа, Инициативата за сътрудничество в Югоизточна Европа и ще проучи възможностите за установяване на сътрудничество с други заинтересовани регионални инициативи. Очакваме на Организацията за черноморско икономическо сътрудничество да бъде предоставен статут на наблюдател в Общото събрание на ООН.

8. Що се отнася до сътрудничеството, отношенията между ЧИС и Европейския съюз са от особено значение. Приветстваме Заклучението на Съвета на министрите на ЕС от миналия декември като първа стъпка в изработването на цялостна стратегия на Европейския съюз спрямо ЧИС и държавите – участнички в него. Изцяло споделяме виждането, че сътрудничеството между ОЧИС и ЕС има обещаващо бъдеще в областите на транспорта, енергетиката, телекомуникационните мрежи, търговията, екологията, устойчивото развитие, правосъдието и вътрешните работи. Крайната цел е постепенно да бъде оформена една икономическа зона между ЕС и ОЧИС.

9. ЧИС се превърна постепенно в привлекателен партньор за сътрудничество както за държавите от региона, така и извън тях. Предоставяме на Австрия, Египет, Израел, Италия, Полша, Словакия и Тунис статут на наблюдатели заради тяхното конструктивно участие в дейностите на ЧИС. В същото време изразяваме благодарността си към онези държави, които поискаха да получат статут на членове или наблюдатели, и оценяваме тяхното желание да станат част от семейството на ЧИС. Приемаме да обсъдим въпросите, свързани с разширяването след влизането в сила на Устава на Организацията за черноморско икономическо сътрудничество. Ще имаме възможност в подходящия момент да разгледаме въпроса за предоставяне статута на наблюдател или друг подходящ статут на държави и на някои неправителствени организации.

10. Вярваме, че в настоящия момент ЧИС служи на повече от една цел. То е необходимо допълнително средство за ускоряване на икономическия и социален напредък, а отгук и за укрепване на демократичните институции на нашите държави. То е също подготвителна почва за интегриране в Обединена Европа на ХХІ век. То е

историческа възможност за изграждане стъпка по стъпка на нашето общо бъдеще заедно, чрез взаимно сътрудничество на всички нива – държавно, регионално, човешко, така че Черноморският регион да се превърне в една от привлекателните икономически области за инвестиции, благополучие и стабилност през следващия век.

11. Призоваваме националните парламенти да ратифицират, приемат или одобряват Устава на организацията колкото се може по-скоро, като сме убедени, че Парламентарната асамблея на ЧИС също ще допринесе за това. Високо оценяваме ценния принос на ПАЧИС за развитието на Черноморския процес и за напредъка на тук представяваните страни, взети заедно и поотделно.

12. Изразяваме благодарност на правителството и народа на Украйна за тяхното топло гостоприемство и изключителната организация на срещата на върха.

УСТАВ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА ЗА ЧЕРНОМОРСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО

(Обн., ДВ, бр.69/3.8.1999 г., в сила от 1 май 1999 г., изм., ДВ, бр. 43/26.5.2006 г.)

Страните – учредителки на Черноморското икономическо сътрудничество – Република Албания, Република Армения, Република Азербайджан, Република България, Грузия, Република Гърция, Република Молдова, Румъния, Руската федерация, Република Турция и Украйна,

след като подписаха на 25 юни 1992 г. в Истанбул Декларацията от срещата на най-високо равнище за Черноморско икономическо сътрудничество,

потвърждавайки, че ще спазват принципите и целите на сътрудничеството, изложени в горесцитираната декларация, както и в Босфорската декларация от 25 юни 1992 г., в Декларацията от Букурещ от срещата на високо равнище на държавите – участнички в ЧИС, от 30 юни 1995 г. и в Московската декларация на държавните и правителствените ръководители на държавите – участнички в ЧИС, от 25 октомври 1996 г.,

потвърждавайки отново, че ще спазват принципите на Устава на Организацията на обединените нации, Заключителния документ от Хелзинки, Парижката харта за Нова Европа, както и общопризнатите принципи и норми на международното право, решени да поощряват едно непрекъснато и тясно сътрудничество между държавите от региона на ЧИС,

съзнавайки нарастващата роля и значение на регионалните инициативи за насърчаване на развитието и определяне облика на съвременния международен живот,

повтаряйки решимостта си чрез съвместни усилия да постигнат непрекъснато повишаване на благополучието на своите народи,

отчитайки потенциала на страните-учредителки и възможностите за засилване на взаимноизгодното икономическо сътрудничество,

споделяйки общата концепция за регионалното сътрудничество като част от интеграционния процес в Европа на базата на зачитането правата на човека и основните свободи, просперитета чрез икономическа независимост, социална справедливост и равна сигурност и стабилност, отворено за взаимодействие с други държави, регионални инициативи и международни организации и финансови институции,

решени да развият икономическо сътрудничество като принос за постигане на по-висока степен на интеграция на страните-учредителки в световната икономика,

изразявайки волята на своите страни и народи за конструктивно и плодотворно сътрудничество в широк кръг от области на икономическата дейност с цел регионът на ЧИС да се превърне в район на мир, стабилност и просперитет,

признавайки, че развитието на Черноморското икономическо сътрудничество след неговото създаване засили необходимостта от консолидиране на международната правосубектност на Черноморското икономическо сътрудничество,

решени да превърнат Черноморското икономическо сътрудничество в регионална икономическа организация,

се договориха, както следва:

РАЗДЕЛ I ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ

Учредяване на организацията

Член 1

Страните-учредителки създават Организацията за Черноморско икономическо сътрудничество като регионална икономическа организация, наричана отгук нататък „ЧИС“.

Дефиниции

Член 2

За целите на този устав:

- a) „организация“ означава Организацията за Черноморско икономическо сътрудничество, която може да бъде обозначавана и като „ЧИС“;
- b) „страни-учредителки“ са държавите, подписали на 25 юни 1992 г. в Истанбул Декларацията от срещата на най-високо равнище за Черноморско икономическо сътрудничество;
- c) „наблюдател“ означава държави или международни организации, на които от страна на ЧИС е предоставен статут на наблюдатели;
- d) „международни организации“ означава организации, които са междуправителствени или неправителствени;
- e) „регион на ЧИС“ означава териториите на държавите-членки;
- f) „спомогателни органи“ означава всички работни групи, експертни групи, оперативни групи, комитети или служби, създадени от Съвета на министрите на външните работи или по негово поръчение;
- g) „генерален секретар“ означава генералния секретар на Постоянния международен секретариат на ЧИС;
- h) „изпълняващ длъжността председател“ означава министъра на външните работи на държавата-членка, която поема председателството на сесия на ЧИС, или всеки друг министър, определен за тази цел от правителството на въпросната държава;
- и) „Тройка“ означава системата, която включва изпълняващия длъжността председател, предходния и следващия председател на ЧИС или техни представители;
- j) „процедурни правила“ означава процедурните правила на ЧИС.

РАЗДЕЛ II ПРИНЦИПИ И ОБЛАСТИ НА СЪТРУДНИЧЕСТВО

Принципи и цели

Член 3

Дейността на ЧИС на различни нива спомага за осъществяването на следните принципи и цели:

- a) действие в дух на приятелство и добросъседство и укрепване на взаимното уважение и доверие, диалога и сътрудничеството между държавите-членки;
- b) по-нататъшно развитие и разнообразяване на двустранното и многостранното сътрудничество на базата на принципите и нормите на международното право;
- c) работа за подобряване на климата на деловите отношения и насърчаване на индивидуалните и колективните инициативи на предприятията и фирмите, пряко участващи в процеса на икономическо сътрудничество;

d) развитие на икономическото взаимодействие по начин, който не противоречи на международните задължения на държавите-членки, включително задълженията, произтичащи от тяхното членство в международни организации или институции от интеграционно или друго естество, и който не възпрепятства развитието на техните отношения с трети страни;

e) отчитане на специфичните икономически условия и интереси на участващите държави-членки;

f) по-нататъшно насърчаване на участието в процеса на икономическо сътрудничество на ЧИС на други заинтересовани държави, международни икономически и финансови институции, както и на предприятия и фирми.

Области на сътрудничество

Член 4

В съответствие с договорените принципи и с цел по-ефективно използване на техните човешки, природни и други ресурси за поддържане на стабилен растеж на националните икономики и социално благополучие на техните народи държавите-членки си сътрудничат в следните области: търговия и икономическо развитие; банков и финансов сектор; комуникации; енергетика; транспорт; селско стопанство и хранително-вкусова промишленост; здравеопазване и фармацевтика; защита на околната среда; туризъм; наука и технологии; обмен на статистически данни и икономическа информация; сътрудничество между митническите и други гранични власти; контакти между хората; борба с организираната престъпност, нелегалното пренасяне на наркотици, оръжие и радиоактивни материали, с всички прояви на тероризъм и с нелегалната миграция, или във всякакви други области, свързани с тези дейности, по решение на съвета.

РАЗДЕЛ III УЧАСТИЕ

Членство

Член 5

Членове на ЧИС са държавите, които са страни по този устав.

Приемане

Член 6

ЧИС е отворена за всяка държава, която желае да стане член и се счита, че има възможности и желание да спазва принципите и целите на ЧИС, изложени в този устав.

Молбите за ново членство се предават на Съвета на министрите на външните работи, наричан оттук нататък „съветът“, за разглеждане и одобряване съгласно процедурните правила.

Оттегляне

Член 7

Всяка държава-членка може да се оттегли от ЧИС, като официално уведоми за това свое решение генералния секретар на Постоянния международен секретариат на ЧИС.

Оттеглянето влиза в сила от датата, посочена в уведомлението. Доколкото се засягат финансови задължения, такова оттегляне влиза в действие в края на финансовата година, през която е направено уведомлението за него.

Статут на наблюдател

Член 8

Статут на наблюдател в ЧИС може да се открие по искане за всяка държава или международна организация, която изразява своята готовност да направи на практика ценен принос за работата на ЧИС.

Статут на наблюдател може да бъде предоставен, временно или окончателно прекратен от съвета в съответствие с процедурните правила.

Отношения с трети страни

Член 9

ЧИС насърчава отношенията с трети страни (държави, международни организации и институции), заинтересовани да сътрудничат по различни въпроси от взаимен интерес чрез:

- a) партньорство чрез диалог в рамките на периодичен обмен и консултации;
- b) партньорство чрез диалог по сектори; възможност за участие в срещи по конкретни въпроси;
- c) покани за участие като гости; възможност за присъствие на сесии на ЧИС по покана от изпълняващия длъжността председател и със съгласието на всички държави-членки.

Партньорството чрез диалог и партньорството чрез диалог по сектори може да се осъществява при наличие на резолюция на съвета.

РАЗДЕЛ IV

СРЕЩИ НА НАЙ-ВИСОКО РАВНИЩЕ

Член 10

Държавните или правителствените ръководители на държавите-членки могат да се срещат при възникване на необходимост за това.

РАЗДЕЛ V

ГЛАВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ОРГАНИ

Съвет на министрите на външните работи

Член 11

Съветът е главният редовен орган на ЧИС, който взема решения.

В рамките на целите на ЧИС съветът:

- a) взема решения по всички въпроси, отнасящи се до функционирането на ЧИС;
- b) разглежда всички въпроси, представени от спомагателните органи, и взема съответните решения;
- c) взема решения относно членството и статута на наблюдатели;
- d) приема и променя процедурните правила;
- e) създава спомагателните органи в рамките на ЧИС, разпределя техните задачи, определя, променя или прекратява техния мандат;

f) разглежда всякакви други свързани с това въпроси, които счита за целесъобразни.

Спомагателни органи

Член 12

Съветът може да създава спомагателни органи.

Спомагателните органи изпълняват мандата си, определен от съвета, разработват съвместни проекти, като също така изпълняват такива проекти/дейности в съответните области.

Спомагателните органи предават на съвета доклади за развитието на тяхната дейност, както и съответни препоръки.

Изпълняващ длъжността председател

Член 13

Изпълняващият длъжността председател координира всички дейности, осъществявани в рамките на ЧИС, и осигурява правилното прилагане на процедурите на ЧИС, както и изпълнението на приетите резолюции и решения.

Председателството се сменя всеки шест месеца на принципа на ротацията по реда на английската азбука.

При положение че държава-членка се откаже от председателството, то се поема от следващата поред държава-членка.

Система „Тройка“

Член 14

По искане на изпълняващия длъжността председател на подходящо ниво се свиква „Тройка“ за обмен на мнения по текущи и бъдещи дейности на ЧИС и за връзките ѝ с други международни организации и институции.

Комитет на старшите служители

Член 15

Комитетът на старшите служители, представляващ министрите на външните работи на държавите-членки и действащ от тяхно име, има следните правомощия:

а) прави преглед на дейността на спомагателните органи, оценява изпълнението на решенията и препоръките на съвета и разработва препоръки и предложения за внасяне в съвета;

б) разглежда въпроси, свързани с координацията и сътрудничеството с организите, свързани с ЧИС, информира съвета по тези въпроси и ако е необходимо, изработва съответни препоръки и предложения;

с) проучва организационните аспекти на дейността на ЧИС, участва в разработването на предварителен план на мероприятията, взема решения по съответни въпроси, с изключение на тези, които са от компетентността на съвета и на изпълняващия длъжността председател;

д) представя на съвета за одобрение годишния бюджет на ЧИС;

е) определя експертите за специализираната подгрупа за извършване на бюджетните ревизии.

*Постоянен международен секретариат***Член 16**

Службата на секретариат на ЧИС се изпълнява от създадения за тази цел Постоянен международен секретариат, наричан отгук нататък „ПМС“.

ПМС на ЧИС се намира в Истанбул, Република Турция.

ПМС функционира под ръководството на изпълняващия длъжността председател на ЧИС. Това ръководство се изпълнява от генералния секретар.

Членовете на персонала на ПМС изпълняват своите задължения като международни служители, като надлежно отчитат принципите и целите на ЧИС. Тяхното поведение следва винаги да бъде съобразено с принципите за честност и безпристрастност, необходими за тяхната работа.

При изпълнението на своите задължения членовете на персонала на ПМС няма да търсят или получават указания от което и да било правителство или от който и да е орган извън ЧИС. Те се въздържат от всякакви дейности, които могат да се отразят върху позицията им на международни служители, отговарящи само пред организацията.

РАЗДЕЛ VI**КВОРУМ И ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ***Кворум***Член 17**

Кворумът на съвета представлява мнозинство от 2/3 от държавите-членки.

*Вземане на решения***Член 18**

Механизмът на вземане на решения е изложен в процедурните правила. Съветът се стреми да постига консенсус по всички въпроси. По някои въпроси, както това е определено в процедурните правила, консенсусът е задължителен.

РАЗДЕЛ VII**ОРГАНИ, СВЪРЗАНИ С ЧИС***Общи условия***Член 19**

Свързаните с ЧИС органи, които имат собствен бюджет, изпълняват функциите си в съответствие с техните основни документи и при съответно зачитане на принципите на ЧИС, изложени в Декларацията от срещата на най-високо равнище за Черноморско икономическо сътрудничество от 25 юни 1992 г. и в този устав.

*Парламентарна асамблея на Черноморското икономическо сътрудничество***Член 20**

Парламентарната асамблея на Черноморското икономическо сътрудничество, наричана отгук нататък „ПАЧИС“, представляваща националните парламенти на държавите-членки, осигурява последователна подкрепа на консултативна основа за процеса на Черноморското сътрудничество.

ЧИС осъществява тясно сътрудничество с ПАЧИС при реализиране на целите на ЧИС.

Отношенията ЧИС – ПАЧИС се основават на принципите от Декларацията от срещата на най-високо равнище за Черноморско икономическо сътрудничество от 25 юни 1992 г., подписана в Истанбул, от решенията от следващите срещи на най-високо равнище, както и от Декларацията за създаване на Парламентарната асамблея на Черноморското икономическо сътрудничество, приета на 26 февруари 1993 г. в Истанбул.

Съвет на деловите среди на ЧИС

Член 21

Съветът на деловите среди на ЧИС като международна неправителствена организация се състои от представителите на деловите общности на държавите – членки на ЧИС.

Докладите на съвета на деловите среди могат да бъдат предавани на съвета за информация и ако е необходимо, за предприемане на съответни действия.

Черноморска банка за търговия и развитие

Член 22

По силата на Споразумението за учредяване на Черноморска банка за търговия и развитие (ЧБТР), сключено в Тбилиси на 30 юни 1994 г., държавите-членки учредиха ЧБТР.

Целта на банката е ефективно да допринася за процеса на преход на държавите-членки към икономически просперитет на народите от района, да финансира и насърчава регионалните проекти и да осигурява други банкови услуги по проекти на обществения и частния сектор в държавите-членки и за търговската дейност между държавите-членки в съответствие с разпоредбите на Споразумението за учредяване на ЧБТР.

Академично сътрудничество

Член 23

ЧИС насърчава сътрудничеството между академичните общности, научните работници и учените на държавите-членки с цел стимулиране в рамките на тяхната компетентност на принципите и целите на ЧИС.

Международен център за черноморски изследвания

Член 24

(Изм., ДВ, бр. 43/26.5.2006 г.) Международният център за черноморски изследвания (МЦЧИ) е организация с международен характер, действаща като интелектуално средище на ОЧИС и ръководена от Съвет на директорите, чиито членове са граждани на държавите – членки на ОЧИС. Главната цел на МЦЧИ е изучаването на практичните начини за разширяване и задълбочаване на регионалното сътрудничество между държавите – членки на ОЧИС, а също на отношенията на ОЧИС с Европейския съюз, както и да търси приложение на достиженията на науката и технологията в дадени области на многостранното сътрудничество, като се базира на принципите на настоящия устав и приоритетите, определени от Съвета на министрите на външните работи.

РАЗДЕЛ VIII ФИНАНСОВИ РАЗПОРЕДБИ

Бюджет на организацията

Член 25

Бюджетът на ЧИС е съставен от финансовите вноски на държавите-членки, определени съгласно съответни резолюции на съвета.

Бюджетът се приема и ревизира всяка година. Финансовата година включва периода между 1 януари и 31 декември.

Неизпълнението на финансови задължения се представя на съвета за разглеждане.

Доброволни вноски за организацията

Член 26

С резолюции на съвета могат да се създават специални фондове. За тази цел се приветстват вноските на доброволна основа от страна на държавите-членки на ЧИС, групи държави, наблюдатели, трети страни донори, при положение че условията, свързани с такива доброволни вноски, съответстват на принципите и целите на ЧИС.

Всеки специален фонд се управлява по специални правила и разпоредби, приети от съвета по отношение на такъв фонд.

РАЗДЕЛ IX ПРАВНИ РАЗПОРЕДБИ

Юридическа правоспособност

Член 27

ЧИС притежава юридическа правосубектност. Тя има правоспособността:

- a) да сключва договори;
- b) да придобива и да се разпорежда с движимо и недвижимо имущество;
- c) да завежда съдебни дела.

Привилегии и имунитети

Член 28

ЧИС, нейните служители и представителите на държавите-членки се ползват на териториите на държавите-членки с привилегиите и имунитетите, определени в Конвенцията за привилегиите и имунитетите на Организацията на обединените нации, приета от Общото събрание на Организацията на обединените нации на 13 февруари 1946 г., които са необходими за независимото изпълнение на техните функции в съответствие с принципите и целите на ЧИС.

Служителите на ПМС и представителите на държавите-членки, които са граждани на държавата-домакин или са с постоянно местожителство в нея, се ползват само със съдебен имунитет и неприкосновеност по отношение на служебните дейности, изпълнявани при осъществяването на техните функции.

Членовете ще сключат Допълнителен протокол за привилегиите и имунитетите на ЧИС и на персонала на ПМС.

Уреждане на спорове

Член 29

В случай на спор, възникнал между две или повече държави-членки, отнасящ се до тълкуването или прилагането на този устав, засегнатите страни провеждат кон-

султации и ако е необходимо, представят спора на съвета за разглеждане и предприемане на съответни действия.

Изменения

Член 30

Всяка държава-членка може да предлага изменения на този устав.

Текстът на всяко предложено изменение се разпраща до държавите-членки от ПМС и се предоставя на съвета за обсъждане и одобряване.

Измененията на този устав, одобрени съгласно параграф 2, подлежат на ратификация, приемане или одобряване от държавите-членки и влизат в сила съгласно процедурите, изложени в чл. 33.

РАЗДЕЛ X

ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Подписване, ратификация, приемане, одобряване, присъединяване

Член 31

Този устав е открит за подписване за всички страни – учредителки на ЧИС.

Този устав подлежи на ратификация, приемане или одобряване от подписалите страни – учредителки на ЧИС.

Този устав е открит за присъединяване за всяка неподписала държава в съответствие с разпоредбите на този устав.

Документите за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване се депозират при депозитаря.

Резерви

Член 32

Никакви резерви не могат да се правят по този устав.

Влизане в сила

Член 33

Този устав влиза в сила от първия ден на месеца, следващ датата, към която девет страни-учредителки са депозирали своите документи за ратификация, приемане или одобряване.

По отношение на всяка държава, която ратифицира, приеме, одобри или се присъедини към този устав след датата на влизането му в сила, както е предвидено в параграф 1, този устав влиза в сила от датата на депозиране от тази държава на нейния съответен документ.

Депозитар

Член 34

Депозитар на този устав е ПМС.

Оригиналът на този устав в един екземпляр на английски език се депозира при ПМС в качеството му на депозитар.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за тази цел, подписаха този устав.

Съставен в Ялта на пети юни хиляда деветстотин деветдесет и осма година.

ДУНАВСКА КОМИСИЯ

---

*Ирена Борисова**

В исторически план създаването и развитието на Дунавската комисия преминават през няколко етапа. През 1840 г. Русия и Австрия сключват в Санкт Петербург съглашение за корабоплаване по руския и австрийския участък на река Дунав, а през 1853 г. Русия подписва такова съглашение и с Бавария. Засилените интереси на Англия и Франция по отношение на река Дунав обаче намират израз в Парижкия мирен договор в края на Кримската война (1853 – 1856 г.), подписан от Русия, Турция, Англия, Франция, Сардиния, Австрия и Прусия на 18 март 1856 г. Същевременно на Виенския конгрес през 1815 г. са възприети правилата за корабоплаване по международните реки. Във връзка с тях Парижкият договор от 1856 г. обявява река Дунав за международна река, без да въвежда разграничение между дунавските и недунавските държави. Река Дунав е разделена на три участъка – Горен, Среден и Долен, всеки със съответния режим. Ето защо се приема, че с Парижкия договор от 1856 г. се поставя началото на Европейската дунавска комисия (ЕДК). Комисията има за задача да осигури безопасното корабоплаване по реката от град Улм до Черно море. ЕДК е временен орган, но в периода след 1858 г. мандатът ѝ се удължава последователно, както следва: през 1858 г. – с 10 години, 1866 г. – с още 5 години, 1871 г. – с 12 години, и 1883 г. – с още 21 години. След това този срок се удължава с по още 3 години и фактически комисията се превръща в постоянна.

След Първата световна война започва нов период в развитието на управлението на река Дунав. Началото му е наречено Версайска система. Образувана е специална временна съюзническа комисия от представители на Англия, Франция, САЩ, Италия, Румъния и новообразуваните държави Югославия и Чехословакия с председател английския адмирал Трубридж. Ньойският мирен договор постановява създаването на 23 август 1921 г. на нов орган на река Дунав – Международна дунавска комисия. В нея участват делегации на Великобритания, Австрия, Белгия, България, Чехословакия, Франция, Германия, Гърция, Унгария, Италия, Румъния, Югославия. През 1939 г. в Европейската дунавска комисия се включва и Германия, към която по това време е вече присъединена и Австрия.

Според Парижката конвенция от 1921 г. река Дунав е свободна и открита за плаване на съдове от всички брегове в условията на пълно равноправие в целия плавателен участък от Улм до Черно море „по всички речни части, обявени за международни“. Втора глава от IX част на договора, озаглавена „Клаузи относно Дунава“, членове 23 – 239 се отнасят до режима на корабоплаването по река Дунав и до правомощията на Европейската дунавска комисия. На проведената през 1940 г. във Виена конференция с участието на Германия, България, Румъния, Словакия, Унгария, Югославия и Италия е взето решение да бъде денонсирана Парижката конвенция от 1921 г., както и да бъде разпусната Международната дунавска комисия.

---

* Младши експерт в дирекция „Международно сътрудничество и европейска интеграция“, Министерство на правосъдието.

През 1948 г. в Белград е утвърден нов статут за режима на дунавското корабоплаване. Представителите на САЩ, Великобритания и Франция се отказват от участие в Конвенцията. Конвенцията за режима на корабоплаването по река Дунав е подписана на 18 август 1948 г. от упълномощените представители на България, Унгария, Румъния, СССР, Чехословакия, Украйна и Югославия и влиза в сила от 11 май 1949 г. Австрия се присъединява към Конвенцията на 7 януари 1960 г. С Допълнителен протокол от 26 март 1998 г. Германия се присъединява към Конвенцията за режима на корабоплаването по река Дунав (1948 г.) като „договаряща страна на равнопоставена основа с държавите-участнички и техните правоприемници“ (член 1, точка 1 от горепосочения Допълнителен протокол). Белградската конвенция признава и защитава суверенните права на дунавските държави. Тя регламентира свободното и откритото корабоплаване за гражданските кораби на дунавските държави с ограничения за корабите на недунавските държави. Същевременно обаче се запазват интересите не само на дунавските, но и на всички други държави, които използват този удобен воден път. Това се дължи на факта, че през 60-те години на XX век значително се увеличава броят на държавите, чиито кораби плават по Дунавския воден път.

Така, подписаната на 18 август 1948 г. в Белград Конвенция е международният правен инструмент, който регулира плавателния режим по река Дунав. Белградската конвенция предвижда свободното плаване по река Дунав в съответствие с интересите и суверенните права на договарящите страни по Конвенцията, както и с цел засилване на икономическите и културните връзки не само помежду им, но и с останалите държави.

Съгласно член 3 от Конвенцията всички дунавски държави се задължават да поддържат своите участъци в плавателно състояние, като извършват всички необходими работи за обезпечаване и поддържане на условията за корабоплаване. Установеният според Конвенцията режим на корабоплавателната част на река Дунав е от град Улм до Черно море през Сулинския канал (член 2 от Конвенцията). За сложни в навигационно отношение са обявени навигационните условия между Сулина и Браила (Морският Дунав) и в пролома Железни врата – от Винце до Костол, по десния бряг, и от Молдова – Веке до Турно Северин, по левия бряг. В тези участъци са създадени специални речни администрации.

За изпълнение на точка 5 от Конвенцията за режима на корабоплаването по река Дунав е учредена Дунавска комисия с по един представител от всяка дунавска държава, подписала Конвенцията. До 1954 г. седалището на Дунавската комисия се намира в Галац, а след това се премества в Будапеща. На 15 май 1963 г. е подписана Конвенцията за привилегиите и имунитетите на Дунавската комисия, с която са уредени въпросите, свързани със статута на Комисията. Конвенцията влиза в сила на 28 януари 1964 г.

Дунавската комисия, която се състои от по един представител от всяка държава-членка, е създадена с цел да наблюдава прилагането на Белградската конвенция от 1948 г., както и да предприема други действия, свързани с установяването на адекватни условия за речното плаване по река Дунав.

Постоянни представители на дунавските държави в Дунавската комисия са техните посланици в Унгария. Унгария – страната-домакин, се представлява от заместник-министъра на външните работи. Към настоящия момент членове на Дунавската комисия са 11 държави – Австрия, България, Хърватска, Германия, Унгария, Молдова, Словакия, Румъния, Русия, Украйна и Сърбия. По силата на Белградската кон-

венция те се задължават съответно да поддържат своята част от река Дунав в състояние, пригодено за плаване на речни, а в определени участъци и на морски плавателни средства; да осъществяват дейността по поддържането и подобряването на навигационните качества на тези участъци, както и да не възпрепятстват движението по плавателните канали на река Дунав.

В резултат на настъпилите в Централна и Източна Европа социално-икономически промени, както и вследствие на наложените от Съвета за сигурност на Организацията на обединените нации санкции по отношение на бивша Югославия количеството транспорт по река Дунав намалява драстично. Към настоящия момент, след преодоляването на тези проблеми, превозът на стоки по река Дунав се възстановява бързо и става неразделна част от постоянно нарастващия стокообмен между Източна и Западна Европа. Откриването на 21 септември 1992 г. на канала Рейн – Майн – Дунав, свързващ Нюрнберг и Келхайм, както и изграждането на трансевропейски плавателен канал в Черно море между Ротердам и Сулина (с дължина 3500 км) също допринасят за възобновяване на обема на речното плаване и преди всичко в горните части на река Дунав.

Ето защо в рамките на тясното сътрудничество между държавите-членки особено сериозно внимание се обръща на постоянното подобряване както на техническите качества, така и на правната рамка, регулиращи плавателния режим за корабите на различните държави. Най-съществена роля в тази насока безспорно играе Дунавската комисия.

Съгласно член 1 от Конвенцията за привилегиите и имунитетите на Дунавската комисия комисията е юридическо лице и притежава правоспособност по-специално:

- да сключва договори;
- да придобива, наема и да се разпорежда с имущество;
- да завежда съдебни дела.

Комисията провежда редовните си заседания два пъти годишно, а в случаи на необходимост могат да бъдат проведени и извънредни заседания. Освен това Комисията кани често експерти от крайдунавските държави за обсъждане на въпроси, предвидени в работните ѝ планове.

Основните задачи, които попадат в рамките на компетентността на Дунавската комисия, са посочени в член 8 от Конвенцията за режима на корабоплаването по река Дунав:

- наблюдение върху приложението на разпоредбите на Белградската конвенция;
- изготвяне на обобщен план на основните задачи, свързани с нуждите на корабоплаването, на базата на предложения и проекти, представени от държавите-членки и Специализираните речни администрации, както и изготвяне на оценка на необходимите за тези цели разходи;
- провеждане на консултации и отправяне на препоръки към държавите-членки във връзка с изпълнението на горепосочените задачи, след като се вземат предвид техническите и икономическите интереси, планове и възможности на съответните държави;
- консултиране и отправяне на препоръки към Специализираните речни администрации, както и обмен на информация с тях;
- създаване на единна система за регулиране на движението по плавателната част на река Дунав, базирана както на основните разпоредби в тази сфера, така и на специфичните условия в различните части на реката;
- уеднаквяване на регламентацията по отношение на митниците и санитарната инспекция по река Дунав;

- хармонизиране на уредбата за вътрешното плаване с тези на Европейския съюз и Централната комисия за плаването по река Рейн;
- координиране на дейностите на хидро-метеорологичните служби и оповестяването на краткосрочните и дългосрочните хидрологични прогнози за река Дунав;
- събиране на статистически данни относно различните аспекти на плаването по река Дунав, които са от компетентността на Комисията;
- публикуване на справочници, ръководства по плаване, морски (мореплавателни) карти и атласи за целите на корабоплаването;
- съставяне и одобряване бюджета на Комисията.

Официалните езици на Дунавската комисия са немски, френски и руски. Комисията избира измежду своите членове председател, заместник-председател и секретар, чиито мандат е три години. От 2005 г. председател на Комисията е посланик Милован Божинович (Сърбия), заместник-председател – посланик Ерно Кескени (Унгария), и секретар-посланик Дмитро Ткач (Украйна). Дейността на Комисията се подпомага от Секретариат, чиито функции допринасят за изпълнението на предвидените в член 8 на Конвенцията, регулираща режима на плаване по река Дунав (1948 г.), задачи, както и на заложените в Работните планове на Комисията дейности. Секретариатът на Дунавската комисия се състои от 11 международни държавни служители и 19 чиновници, а генералният директор на Секретариата е капитан Данаил Недялков (България).

При изпълнението на своите задачи Дунавската комисия си сътрудничи с различни международни организации, като например: Европейския съюз; Комисията по икономическите въпроси за Европа към Организацията на обединените нации; Световната метеорологична организация; Международния телекомуникационен съюз; Постоянната международна асоциация на Конгресите по плаване; Централната комисия за плаването по река Рейн; Комисията за река Одер; Международната морска организация и др.

Активната дейност на Дунавската комисия намира израз в различни аспекти – особен интерес представлява например проучването на Дунавската комисия относно необходимостта от изграждането на цялостна европейска система за речно плаване и в частност – проблемите с плаването по река Дунав в тази насока. Освен това Дунавската комисия работи активно с цел изпълнение на Декларацията за европейските вътрешни плавателни канали и транспорт, приета от Правителствената конференция по въпросите на съвременните проблеми на европейския вътрешноречен транспорт (Будапеща, 11 септември 1991 г.), както и изпълнение на Декларацията относно ускоряване на паневропейското сътрудничество по пътя на утвърждаването на свободен и сигурен вътрешноречен транспорт, приета от Конференцията, проведена на 5-6 септември 2001 г. в Ротердам. Към настоящия момент Дунавската комисия е изготвила и публикувала на официалните си езици над 350 труда по различни въпроси, свързани с плаването по река Дунав.

След затрудняването на движението по река Дунав от отломките на трите разрушени през април 1999 г. моста вследствие на военните действия в бивша Югославия Дунавската комисия предприе съответните действия за възстановяване на нормалното движение по река Дунав. В началото на 2000 г. с финансовата подкрепа на Европейския съюз (в размер на 85% от цялата необходима сума) стартира Проект „Разчистване талвега на река Дунав“ на стойност 26 милиона евро. Останалите 15% от сумата са предоставени от самите крайдунавски държави и държави без излаз на

реката, които обаче имат интерес от свободното плаване по река Дунав. Всички парични средства са преведени в така наречения Международен фонд по сметка на Австрийската национална банка във Виена. Основното условие за нормалния процес на работата по Проекта е тя да бъде в пълно съответствие с правото на Европейския съюз. През месец ноември 2000 г. е създаден Технически отдел, който отговаря за всички дейности по Проекта и е пряко отговорен пред Дунавската комисия. Така до края на месец юни 2003 г. участъкът от река Дунав при Нови Сад е напълно почистен. През 2004 г. дейностите по поддържане на река Дунав в плавателните и участъци продължават с демонтирането на 7 октомври 2005 г. на понтонен мост поради реконструирането на моста „Свобода“ (намиращ се в Сърбия). От този момент нататък въпросът за разчистването на талвега и осигуряването на нормалното плаване по река Дунав може да се приема за напълно разрешен.

Резултатът от прилагането на разпоредбите на Белградската конвенция намира израз в цялостното развитие на корабоплаването по река Дунав, както и увеличаването на речния транспорт, а като цяло води и до засилване и заздравяване на икономическите отношения не само между самите договарящи държави и държавите от Западна Европа, но и до нарастване обема на световната търговия.

В условията на разширяващия се Европейски съюз, чийто пазар обхваща вече почти 500 милиона потребители, особено когато някои от държавите – членки на Дунавската комисия, са понастоящем и членове на Европейския съюз, европейската транспортна политика има нелеката задача да създаде необходимите предпоставки за укрепване и подобряване на координираното планиране и финансиране – в частност по отношение на инфраструктурата на речния транспорт, не само в държавите – членки на Европейския съюз, но и в страните, които се намират в процес на присъединяване към него.

Ето защо, имайки предвид значимостта на дейността на Дунавската комисия, тя може да бъде определена като един от основните фактори за нарастване на търговския обмен както за Западна, така и за Източна Европа и който фактор е от решаващо значение за укрепване на сътрудничеството между държавите, които все още не са се присъединили към Европейския съюз, и държавите – членки на съюза.

Дунавската комисия обаче ще бъде в състояние да спомага за това само ако Белградската конвенция бъде преработена и съобразена с политическите, правните и техническите промени, които настъпват в държавите-членки след 1948 г. Тази необходимост понастоящем се разисква от Подготвителен комитет, който се състои от представители на договарящите страни и в който Дунавската комисия участва само като наблюдател. Основната задача на Комитета е да подготви проект на измененията и допълненията на Белградската конвенция, които да бъдат разгледани на предстоящата в близко бъдеще Дипломатическа конференция.

Използвана литература и полезни Интернет-адреси:

1. <http://www.danubecom-intern.org/>
2. <http://www.danubecooperation.org/>
3. <http://www.danube-research.com/links.html>
4. Дойков, Васил и Н. Генчев, „Половин век в служба на Дунавския воден път“, Русе, 2002 г.

КОНВЕНЦИЯ ЗА ПРИВИЛЕГИИТЕ И ИМУНИТЕТИТЕ НА ДУНАВСКАТА КОМИСИЯ

Обн., ДВ, бр. 13 от 3 февруари 1998 г.

ПРЕАМБЮЛ

Договарящите страни, вземайки под внимание чл. 14 и 16 от Конвенцията за режима на корабоплаването по Дунава, подписана на 18 август 1948 г., вземайки под внимание, че Дунавската комисия, нейните длъжностни лица и представителите на страните в Дунавската комисия се ползват на територията на всяка от договарящите страни с привилегиите и имунитетите, които са необходими за изпълнение на техните функции и за постигане на целите, предвидени от Конвенцията за режима на корабоплаването по Дунава, се договориха, както следва:

Юридическо лице

Член I. Дунавската комисия (наричана по-нататък „комисията“) е юридическо лице и има правоспособност, по-специално:

- a) да сключва договори;
- b) да придобива, наема и се разпорежда с имущество;
- c) да завежда съдебни дела.

Имущество, фондове, активи, документи

Член II. 1. Служебните помещения, архивите и всякакъв вид документи на комисията са неприкосновени. Имуществото, фондовете, вземанията и активите на комисията, независимо от това къде се намират, се ползват с имунитет от каквато и да е форма на административна и съдебна намеса, освен когато комисията сама се отказва от имунитет за който и да е отделен случай.

2. Комисията се освобождава от всякакви преки държавни или местни данъци и такси. Тази разпоредба не се прилага по отношение на заплащането на обществени и други подобни услуги.

3. Комисията се освобождава от митнически сборове и ограничения при внасянето или изнасянето на предмети, предназначени за служебно ползване.

4. За изпълнение на своите задачи комисията разполага със своето имущество, фондове и валута, като взема под внимание законовите разпоредби на договарящите страни.

Улеснения по отношение на съобщенията

Член III. 1. Комисията се ползва на територията на всяка държава – членка на Конвенцията за режима на корабоплаването по Дунава, от не по-малко благоприятни условия, отколкото са условията, предоставени от тази държава на дипломатическите представителства по отношение на приоритетите, тарифите и таксите за пощенските услуги, телеграфните и телефонните съобщения.

2. Комисията има право да използва шифър и да получава и изпраща кореспонденцията си по куриер или чрез запечатана поща, които се ползват със същите имунитети и привилегии, както куриерите или пощата на дипломатическите представителства.

Представители на държавите – членки на конвенцията

Член IV. 1. Представителите на страните в комисията и техните заместници се ползват по време на пребиваването си на територията на договаряща страна във връзка с дейността на комисията с имунитетите и привилегиите, предоставяни в тази страна на дипломатическите представители.

2. Съветниците и експертите на държавите – членки на конвенцията, се ползват по време на пребиваването си на територията на договаряща страна във връзка с дейността на комисията със следните привилегии и имунитети:

a) имунитет от арестуване или задържане и от юрисдикция на съдебните учреждения;

b) неприкосновеност на всички книжа и документи;

c) същите митнически улеснения по отношение на личния им багаж, каквито се предоставят в тази страна на съответните по ранг сътрудници на дипломатическите представителства;

(d) освобождаване от лична повинност и от преки данъци и такси по отношение на трудовите възнаграждения, заплащани от държавата, която ги е назначила.

Ако облагането с каквото и да е данък е свързано с местопребиваването на лицето, то времето, в течение на което съветниците и експертите на държавите – членки на конвенцията, се намират на територията на договаряща страна за изпълнение на задълженията си, не се счита за време на местопребиваване.

3. Привилегиите и имунитетите, предвидени в този член, се предоставят на лицата, посочени в т. 1 и 2 на този член, изключително в служебен интерес. Всяка държава – членка на конвенцията, има право и е длъжна да отнеме имунитета на тези лица във всички случаи, когато по нейно мнение имунитетът би възпрепятствал осъществяването на правосъдие и когато той може да бъде отнет, без това да навреди на целите, за които имунитетът е бил предоставен.

4. Разпоредбите на т. 1 и 2 на този член не се прилагат по отношение на представителите, техните заместници, съветниците и експертите в страната, чиито граждани са те.

Длъжностни лица на комисията

Член V. 1. Комисията определя категориите длъжностни лица, по отношение на които се прилагат разпоредбите на този член. Имената на длъжностните лица, включени в тези категории, се съобщават от директора на Секретариата и работния апарат на комисията (Понастоящем титлата е „генерален директор на Секретариата на комисията“) на държавите – членки на конвенцията.

2. На територията на всяка държава – членка на конвенцията, длъжностните лица на комисията:

a) се ползват с имунитет от съдебно и административно преследване по отношение на всички действия, извършени от тях в служебно качество във връзка с дейността на комисията;

b) се освобождават от лична повинност;

c) се освобождават от преки данъци и такси по отношение на трудовите възнаграждения, заплащани от комисията;

d) се ползват със същите митнически улеснения по отношение на личния им багаж, каквито се предоставят в тази страна на съответните по ранг сътрудници на дипломатическите представителства.

3. Директорът на Секретариата и работният апарат на комисията и неговите помощници (Понастоящем помощниците се наричат „директори“) се ползват освен с привилегиите и имунитетите, посочени в точка 2 на този член, и с другите привилегии и имунитети, предоставяни в дадената страна на дипломатическите представители.

4. Привилегиите и имунитетите, предвидени в този член, се предоставят на посочените в него лица изключително в интерес на комисията и за независимото изпълнение от тези лица на служебните им функции. Комисията има право и е длъжна да отнеме имунитета на което и да е длъжностно лице във всички случаи, когато по нейно мнение имунитетът би възпрепятствал осъществяването на правосъдие и когато той може да бъде отнет, без това да навреди на интересите на комисията.

5. Разпоредбите на букви „b“, „c“ и „d“ на т. 2 на този член не се прилагат по отношение на длъжностните лица на комисията в страната, чиито граждани са те.

Решаване на споровете

Член VI. Всички спорове относно прилагането или тълкуването на тази конвенция се решават с общо съгласие на страните по спора.

Спор, който не е решен с общо съгласие, се предава на комисията, която дава препоръки на страните по спора за неговото решаване.

Заклучителни разпоредби

Член VII. 1. Тази конвенция е открита за подписване от държавите – членки на Конвенцията за режима на корабоплаването по Дунава от 1948 г., до 15 май 1963 г. включително.

2. Конвенцията подлежи на ратификация. Ратификационните документи се депозират в комисията.

3. След 15 май 1963 г. конвенцията е открита за присъединяване на държавите, посочени в т. 1 на този член. Документите за присъединяване се депозират в комисията.

4. Конвенцията влиза в сила в деня на депозиране на петия документ за ратификация или присъединяване. По отношение на всяка държава, която ратифицира конвенцията или се присъедини към нея след влизането ѝ в сила, конвенцията влиза в сила в деня на депозиране на документа за ратификация или присъединяване.

5. Тази конвенция е съставена в един екземпляр на руски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила. Конвенцията е депозирана в архивите на комисията.

6. Комисията изпраща на всички страни по Конвенцията за режима на корабоплаването по Дунава от 1948 г. заверени преписи от оригиналния екземпляр на тази конвенция и ги уведомява за подписването и за депозирането на всеки документ за ратификация или присъединяване, а така също и за датата на влизане в сила на тази конвенция. Съставена в Будапеща на 15 май 1963 г.

КОНВЕНЦИЯ ЗА РЕЖИМА НА КОРАБОПЛАВАНЕТО ПО ДУНАВА

Обн., ДВ, бр. 112 от 1 юни 1949 г.

ПРЕАМБЮЛ

Съюзът на съветските социалистически републики, Народна република България, Република Унгария, Румънската народна република, Украинската съветска социалистическа република, Чехословашката република и Федеративната народна република Югославия,

като взеха предвид решението на Съвета на министрите на външните работи от 12 декември 1946 г. за свикване на една Конференция на представители на държавите, упоменати в това решение, за установяване нова Конвенция за режима на корабоплаването по Дунава и

в желанието си да осигурят свободното корабоплаване по Дунава съобразно с интересите и суверенните права на дунавските страни, както и да заякчат икономическите и културни връзки на дунавските страни помежду им и с другите страни,

решиха да сключат Конвенция за режима на корабоплаването по Дунава и за тази цел назначиха долуподписаните пълномощници, които след представяне на техните пълномощия, намерени за редовни и в надлежна форма, се споразумяха върху следното:

Глава първа ОБЩИ РАЗПОРЕЖДАНЯ

Член 1

Корабоплаването по Дунава ще бъде свободно и открито за гражданите, търговските кораби и стоките на всички държави въз основа на равенството по отношение на пристанищните и корабоплавателни такси, както и на условията на търговското корабоплаване. Горните разпоредения не ще се прилагат относно превозите между пристанищата на една и съща държава.

Член 2

Режимът, установен с настоящата конвенция, се прилага върху плавателната част на река Дунав от Улм до Черно море по ръкава на Сулина, с излаз на морето през Сулинския канал.

Член 3

Дунавските държави се задължават да поддържат своите участъци на Дунава в плавателно състояние за речните и на съответните участъци за морските кораби, да извършват необходимите работи за обезпечаване и подобряване условията за кора-

боплаване, а също така да не създават препятствия или спънки за корабоплаването по плавателните пътища (фарватерите) на Дунава. По въпросите, посочени в настоящия член, дунавските държави ще се съвещават с Дунавската комисия (чл. 5).

Крайбрежните държави ще имат право да предприемат в обсега на своите граници работите по обезпечаване на корабоплаването, които биха били наложени от непредвидени и спешни обстоятелства. Държавите ще трябва да съобщават на Комисията причините, които са наложили тези работи, и да ѝ представят кратко описание за тях.

Член 4

В случая, когато една дунавска държава не ще бъде в състояние да предприеме сама работите, които спадат в нейната териториална компетентност и които са необходими за обезпечаване нормалното корабоплаване, тази държава ще бъде задължена да предостави работите да бъдат извършени от Дунавската комисия (чл. 5) при условия, които последната ще определи, без да може да повери извършването им на друга държава, освен що се отнася до частите от речния път, които съставляват граница на такава държава. В последния случай Комисията ще определи условията за извършване на тези работи.

Дунавските държави се задължават да оказват всякакъв вид съдействие за Комисията или на държавата, която извършва горните работи.

Глава втора ОРГАНИЗАЦИОННИ РАЗПОРЕЖДАНЯ

РАЗДЕЛ I ДУНАВСКА КОМИСИЯ

Член 5

Учредява се дунавска комисия, наричана по-долу „Комисия“, съставена от представители на дунавските страни, по един от всяка една.

Член 6

Комисията избира измежду своите членове председател, подпредседател и секретар за тригодишен срок.

Член 7

Комисията определя датите на своите сесии и установява правилник за вътрешния си ред.

Първото заседание на Комисията ще се състои в шестмесечен срок от датата на влизане в сила на настоящата конвенция.

Член 8

Компетентността на Комисията се разпростира върху Дунава така, както е определен в чл. 2.

В компетентност на Комисията влиза следното:

- а) следене за изпълняване разпореденията на настоящата конвенция;
- б) съставяне, въз основа на предложенията и проектите, представяни от дунавските държави и от специалните речни администрации (чл. 20 и 21), общия план за

основните работи в интерес на корабоплаването, както и съставяне общото изчисление за разходите по тези работи;

с) извършване работите в случаите, предвидени в чл. 4;

д) даване съвети и препоръки на дунавските държави относно извършването на работите, посочени в т. „b“ на настоящия член, като държи сметка за стопанските и техническите интереси, за планове и за възможностите на съответните държави;

е) даване съвети и препоръки на специалните речни администрации (чл. 20 и 21) и размяна на сведения с тях;

ф) установяване единна система на навигационната пътна уредба по цялото плавателно течение на Дунава, а също, като се държи сметка за специфичните условия на отделните участъци, определяне основните положения за плаването по Дунава, включително основните положения на пилотажната служба;

г) уеднаквяване правилата за речния надзор;

h) координиране хидро-метеорологическите служби по Дунава, издаване на един общ хидрологически бюлетин и хидрологически прогнози, краткосрочни и дългосрочни, относно Дунава;

и) събиране статистически данни относно плаването по Дунава по въпроси от компетентност на Комисията;

j) издаване за нуждите на корабоплаването справочници, сборници от морски карти за пътищата, навигационни карти и атласи;

к) съставяне и одобряване бюджета на Комисията, както и установяване и събиране на таксите, предвидени в чл. 10.

Член 9

За изпълнение указанията в предшестващия член задачи Комисията разполага със Секретариат и с необходимите служби, чийто персонал се подбира измежду гражданите на дунавските държави.

Комисията сама организира Секретариата и службите си.

Член 10

Комисията изготвя своя бюджет и го одобрява с мнозинство от гласовете на всички свои членове. В бюджета трябва да бъдат предвидени необходимите разходи за издръжка на Комисията и нейните служби; тези разходи ще се покриват с годишни вноски от дунавските държави в размер, еднакъв за всяка една от тях.

За посрещане разходите по извършване специалните работи, предназначени да обезпечат или подобрят условията на корабоплаването, Комисията може да установява специални такси.

Член 11

Комисията решава с мнозинство от гласовете на присъстващите членове, освен в случаите, предвидени специално в настоящата конвенция (чл. 10, 12 и 13).

Кворумът на Комисията е от пет членове.

Член 12

Решенията на Комисията по въпросите, предвидени в точки „b“, „c“, „f“, „g“ на член 8, се вземат с мнозинство от гласовете на всички членове, без обаче да се мажоризира държавата, върху територията на която работите следва да бъдат извършени.

Член 13

Седалище на Комисията е град Галац.

Комисията може обаче с решение, взето с мнозинство от гласовете на всички членове, да промени мястото на своето седалище.

Член 14

Комисията се ползва с правата за юридическа личност съгласно законите на държавата, където се намира нейното седалище.

Член 15

Официални езици на Комисията са руски и френски.

Член 16

Членовете на Комисията и упълномощените от нея длъжностни лица се ползват с дипломатически имунитет. Служебните помещения, архивите и всякакъв вид документи, принадлежащи на Комисията, са неприкосновени.

Член 17

Длъжностните лица на Комисията, които са надлежно оправомощени, уведомяват компетентните власти на дунавските държави за стигналите до знанието на Комисията нарушения на правилниците за корабоплаването, на санитарните правила и правилата за речния надзор. Компетентните власти са длъжни на свой ред да уведомяват Комисията за мерките, взети във връзка с упоменатите уведомления за нарушения.

Член 18

Комисията има свой печат и знаме, което тя има право да издига над служебните помещения и корабите си.

Член 19

Дунавските държави са длъжни да оказват на Комисията, както и на нейните длъжностни лица и персонал необходимото съдействие за изпълнение на обязанности им, произтичащи от настоящата конвенция.

При изпълнението на своите служебни обязанности тези длъжностни лица и персонал ще имат право да се движат свободно по реката и в пристанищата в пределите на юрисдикцията на Комисията при условие да зачитат законодателството на съответната държава.

РАЗДЕЛ II**СПЕЦИАЛНИ РЕЧНИ АДМИНИСТРАЦИИ****Член 20**

В долния Дунав (от устието на Сулинския канал до Браила включително) се учредява специална речна администрация за извършване хидротехническите работи и регулиране на корабоплаването, съставена от представители на крайбрежните прилежащи държави (Народна република Румъния и Съюза на съветските социалистически републики).

Администрацията функционира въз основа на съглашение между правителствата на страните, участници в нея.

Седалището на Администрацията е град Галац.

Член 21

В участъка на Железните врата (от Винце до Костол на десния бряг и от Молдова Веке до Турну Северин на левия бряг на Дунава) се учредява специална речна Администрация на Железните врата, съставена от представители на Румънската народна република и на Федеративната народна република Югославия, за извършване хидротехническите работи и регулиране корабоплаването в посочения район.

Администрацията функционира въз основа на съглашение между правителствата на страните, участници в нея.

Седалището на Администрацията е Оршова и Текия.

Член 22

Съгласенията относно специалните речни администрации (наричани по-долу „Администрации“), споменати в чл. 20 и 21, се довеждат до знание на Комисията.

Глава втора**РЕЖИМ НА КОРАБОПЛАВАНЕ****РАЗДЕЛ I****КОРАБОПЛАВАНЕ****Член 23**

Корабоплаването в долния Дунав и в участъка на Железните врата се извършва съобразно с правилата за корабоплаването, установени от Администрациите на посочените райони. Корабоплаването в другите участъци на Дунава се извършва съобразно с правилата, установени от съответните дунавски страни, през чиято територия протича Дунав, а в районите, където бреговете на Дунава принадлежат на две различни държави – съгласно правилата, установени по взаимно съгласие между тези държави.

При установяване правилата за корабоплаването дунавските държави и Администрациите ще държат сметка за основните положения относно корабоплаването по Дунава, установени от Комисията.

Член 24

Корабите, плаващи по Дунава, имат право, като съблюдают правилниците, установени от съответните дунавски държави, да влизат в пристанищата, да товарят и разтоварват там стоки, да приемат и свалят пътници, а също да си набавят гориво, хранителни припаси и т. н.

Член 25

Местните превози на пътници и стоки и превозите между пристанищата на една и съща държава не могат да се извършват под чужд флаг, освен съгласно националното законодателство на съответната дунавска държава.

Член 26

Санитарните и полицейски правилници, които са в сила на Дунава, трябва да се прилагат без дискриминация по причина на националната принадлежност на плава-

телните съдове, мястото на тръгването и пристигането им или по каквито и да било други причини.

Функциите на митнически, санитарен и речен надзор по Дунава се изпълняват от дунавските държави, които съобщават на Комисията правилниците, които те са установили, за да може Комисията да съдейства за уеднаквяване на митническите и санитарни правила и да осъществи уеднаквяването на правилата за речния надзор (чл. 8, т. „d“).

Митническите, санитарните и полицейските правилници трябва да бъдат от естество да не затрудняват корабоплаването.

Член 27

В участъците, където двата бряга на Дунава принадлежат на една и съща държава, тази държава има право да запечатва транзитните стоки или да ги поставя под охрана на митническите служби. При това дадената държава има право да изисква от капитана или корабоприателя писмена декларация само относно това дали не превозва стоки, чийто внос е забранен от транзитираната държава, но без да има право да забрани транзита на тия стоки. Тези формалности не биха могли да предизвикат преглед на стоката, нито забавяне на транзитното преминаване. За представяне на невярна декларация капитанът или корабоприателят отговаря по законите на държавата, на която е била изпратена декларацията.

Когато Дунав съставлява граница между две държави, корабите, саловете, пътниците и транзитните стоки се освобождават от всякакви митнически формалности.

Член 28

Корабите, предназначени от дунавските държави за носене службата на речен надзор (полиция), трябва да носят освен своя национален флаг и един отличителен еднообразен знак; описанието и номерата на тези кораби се съобщават на Комисията. Тези кораби, а също и митническите кораби на всички дунавски страни могат да плават по Дунава само в границите на страната, чието знаме носи корабът, а вън от тези граници – само със съгласието на съответните дунавски държави.

Член 29

Корабите, плаващи по Дунава, могат да се ползват за навигационни цели както от корабни радиостанции, така и от брегови съобщителни средства.

Член 30

Плаването по Дунава за военните съдове на всички недунавски страни се забранява.

Плаването по Дунава на военните кораби на дунавските страни отвъд границите на страната, чийто флаг носи корабът, може да става само по споразумение между заинтересованите дунавски държави.

РАЗДЕЛ II

ПИЛОТАЖНА СЛУЖБА

Член 31

В долния Дунав и в района на Железните врата се създават пилотски корпуси, подчинени на съответните Администрации (чл. 22).

Правилниците за пилотажната служба се установяват от Администрациите съобразно с основните разпоредения за плаването по Дунава (чл. 8, т. „f“) и се съобщават на Комисията.

Член 32

Пилотското водене на корабите в долния Дунав и в района на Железните врата се извършва от пилоти, принадлежащи към съответните пилотски корпуси или от пилоти, които са издържали изпит пред службите на компетентната речна Администрация и които въпросната Администрация е оправомощила да извършват пилотско водене.

Член 33

Персоналът на пилотските корпуси се попълва от гражданите на дунавските страни, участници в съответните Администрации. Начинът на попълване на корпусите се установява със специални съглашения между посочените по-горе (чл. 20 и 21) участници в тези Администрации.

Глава четвърта

РЕД ЗА ПОКРИВАНЕ РАЗХОДИТЕ

ПО ОБЕЗПЕЧАВАНЕ НА КОРАБОПЛАВАНЕТО

Член 34

Финансирането на хидротехническите работи по Дунава, извършвани от дунавските страни съгласно чл. 3 на настоящата конвенция, се извършва от съответните дунавски страни.

Финансирането на работите, предвидени в чл. 8, т. „с“, се извършва от Комисията.

Член 35

За покриване на разходите по обезпечаване на корабоплаването дунавските държави могат след съгласуване с Комисията да установяват корабоплавателни такси, събирани от корабите, чийто размер се определя в зависимост от големината на разходите по поддържане на речния път и от стойността на работите, посочени в чл. 34.

Член 36

За покриване на разходите по обезпечаване на корабоплаването и по работите, извършвани от Администрациите, последните установяват особени такси, събирани от корабите, които минават през участъците между устието на Сулинския канал и Браила и от Винце до Костол по десния бряг и от Молдова Веке до Турну Северин по левия бряг на Дунава.

Администрациите уведомяват Комисията за особените такси, които те са установили, както и за реда на тяхното събиране.

Член 37

Приходите от специалните, корабоплавателните и особените такси, събирани от Комисията, от дунавските държави и от Администрациите, не трябва да носят печалба.

Член 38

Редът за събиране на специалните, корабоплавателните и особените такси се определя с инструкции, изработени от Комисията, от дунавските държави и от Администрациите. Инструкциите, издавани от дунавските държави и от Администрациите, се съгласуват с Комисията.

Таксите се изчисляват според товароспособността на корабите.

Член 39

Изпълнението на работите и разпределението на разходите по извършването на тези работи в участъците на Дунава, които съставляват държавна граница, се уреждат по споразумение между съответните погранични държави.

Член 40

Пристанищните такси от корабите се събират от властите на съответните дунавски държави. При това не ще се допуска никаква дискриминация по причина на националната принадлежност на корабите, мястото на тръгването или пристигането им или по каквито и да било други причини.

Член 41

Корабите, влизащи в пристанищата, за да товарят или разтоварват, ще имат право да се ползват от механизмите за товарене и разтоварване, от приспособленията, складовете, стоварищата и пр. въз основа на съглашения със съответните транспортно-експедиторски служби.

При това при определяне на дължимите суми за извършените работи не ще се допуска никаква дискриминация.

Привилегиите, които се дават съгласно търговските обичаи, в зависимост от обема на работите и от естеството на стоките, не ще се считат за дискриминация.

Член 42

Не ще се установяват никакви такси за транзита като такъв от корабите, саловете, пътниците и стоките.

Член 43

Тарифите на пилотските такси в долния Дунав и в района на Железните врата се установяват от съответните Администрации и се съобщават на Комисията.

Глава пета**ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ ПОСТАНОВЛЕНИЯ****Член 44**

Изразите „дунавска държава“ или „дунавска страна“ в тази конвенция означават държава, имаща бряг или брегове на Дунава, така както е определен в чл. 2.

Член 45

Всеки спор между държавите, подписали настоящата конвенция, относно прилагането и тълкуването на конвенцията, неразрешен посредством преки преговори, ще бъде предаден по искане на коя да е от спорещите страни на помирителна комисия,

съставена от по един представител на всяка от страните и един трети член, посочен от председателя на Дунавската комисия измежду гражданите на държавите, неучастващи в спора, а в случай че председателят на Комисията е гражданин на държава, участваща в спора – от самата Дунавска комисия.

Решението на помирителната комисия е окончателно и задължително за спорещите страни.

Член 46

Настоящата конвенция може да бъде ревизирана по искане на мнозинството от подписалите я държави. Това искане ще бъде отправено до правителството на Федеративната народна република Югославия, което ще покани в най-къс срок на конференция всички държави, подписали настоящата конвенция. Ревизираните постановления ще влязат в сила само след депозиране на ратификационните инструменти на шест от подписалите настоящата конвенция държави.

Член 47

Настоящата конвенция с приложенията, руският и френският текст на която са меродавни, подлежи на ратификация и ще влезе в сила след депозирането на шест ратификационни инструмента.

Ратификационните инструменти ще бъдат депозирани у правителството на Федеративната народна република Югославия, в архивите на което ще бъде депозиран оригиналният екземпляр на настоящата конвенция.

Правителството на Федеративна народна република Югославия ще прати на всяка една от подписалите конвенцията държави заверени преписи от оригиналния екземпляр и ще ги уведомява за депозиране на ратификационните инструменти по реда на тяхното получаване.

Списък на приложенията

Приложение I. За влизането на Австрия в Дунавската комисия.

Приложение II. За участъка Габчиково – Гьоньо.

Приложение I

За влизането на Австрия в Дунавската комисия

1. Представител на Австрия ще влезе в Дунавската комисия след уреждане на въпроса за договора с Австрия.

2. Настоящото приложение ще влезе в сила едновременно с Конвенцията за режима на корабоплаването по Дунава като нейна неразделна част.

Приложение II

За участъка Габчиково – Гьоньо

Що се отнася до работите, необходими за обезпечаване нормални условия за корабоплаване в участъка Габчиково – Гьоньо (от км 1,821 до км 1,791), договарящите стра-

ни са съгласни да признаят, че поддържането на този участък в добро плавателно състояние е от общ интерес и че необходимите за тази цел работи далеч надхвърлят работите, които може разумно да се изискват от съответните крайбрежни страни.

По тази причина е уговорено, че Дунавската комисия трябва да обсъди и разреши въпроса дали за постигането на тази цел ще бъде целесъобразно да се създаде специална речна Администрация за този участък подобно на ония, предвидени в чл. 20 и 21, или ще бъде достатъчно към този участък да се приложат постановленията на чл. 4 и 34 (ал. 2) на настоящата конвенция.

В случай че Администрацията бъде създадена, ще намерят приложение правила, аналогични на чл. 20 от настоящата конвенция, неразделна част от която е настоящото приложение.

**Допълнителен протокол
към Конвенцията за режима на корабоплаването по Дунава,
подписана в Белград на 18 август 1948 г.**

1. Констатира се, че прилаганият преди режим на корабоплаване по Дунава, както и актовете, предвиждащи установяването на този режим, по-специално конвенцията, подписана на 23 юли 1921 г. в Париж, не са повече в сила.

2. Всички имущества, които са принадлежали на бившата Европейска дунавска комисия, се предават на специалната речна Администрация в долния Дунав, която се създава съгласно чл. 20 на конвенцията, към която се отнася настоящият протокол.

3. Постигна се споразумение да се признаят за погасени всички задължения на бившата Европейска дунавска комисия по изплащане кредитите, предоставени ѝ от Великобритания, Франция, Русия и други държави.

4. Задълженията на бившата Международна дунавска комисия, както и задълженията на бившата Администрация на Железните врата и Катарактите, също и гаранциите за обезпечение на тези задължения се признават за погасени.

5. Неликвидираните имущества на бившата Международна дунавска комисия се предават на Дунавската комисия, предвидена в чл. 5 от конвенцията, към която се отнася настоящият протокол. Частта от имуществовата на бившата Международна дунавска комисия, поставена на разположение на бившата Администрация на Железните врата и Катарактите, и всички имущества на бившата Администрация на Железните врата и Катарактите се предават на специалната речна Администрация на Железните врата, която се създава съгласно чл. 21 на конвенцията, към която се отнася настоящият протокол.

Съставен в Белград на 18 август хиляда деветстотин четиридесет и осма година.

---

*ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ ОТ 26 МАРТ 1998 Г.
КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА РЕЖИМА
НА КОРАБОПЛАВАНЕТО ПО РЕКА ДУНАВ
ОТ 18 АВГУСТ 1948 Г.*

Обн., ДВ, бр. 92 от 22 октомври 1999 г.

Република Австрия, Република България, Федерална република Германия, Република Молдова, Румъния, Руската федерация, Словашката република, Украйна, Република Унгария, Република Хърватска и Съюзна република Югославия, наричани „договарящи страни“,

убедени в необходимостта да приведат определени разпоредби от Конвенцията за режима на корабоплаването по река Дунав, подписана в Белград на 18 август 1948 г., в съответствие с промените се през това време политически и икономически обстоятелства,

ръководени от стремежа да предоставят на всички дунавски държави възможност за участие,

се договориха за следното:

Член 1

1. Федерална република Германия се присъединява към Конвенцията за режима на корабоплаването по река Дунав от 18 август 1948 г. като договаряща страна на равноправна основа с държавите-участници и техните правоприменици.

2. Държавите-участници и техните правоприменици са Република Австрия, Република България, Република Молдова, Румъния, Руската федерация, Словашката република, Украйна, Република Унгария, Република Хърватска и Съюзна република Югославия.

Член 2

Член 2 от конвенцията се приема в следната редакция:

„Конвенцията се прилага върху плавателната част на река Дунав от Келхайм до Черно море по ръкава на Сулина с излаз на морето през Сулинския канал.“

Член 3

Член 5 от конвенцията се приема в следната редакция:

„Учредява се Дунавска комисия, наричана „комисия“, в състава на която влиза по един представител от всяка договаряща страна.“

Член 4

Член 10 от конвенцията се приема в следната редакция:

„Комисията изготвя своя бюджет и го одобрява с мнозинство от гласовете на всички договарящи страни. В бюджета трябва да бъдат предвидени необходимите

разходи за издръжка на комисията и нейните служби; тези разходи ще се покриват с годишни вноски на договарящите страни в размер еднакъв за всяка една от тези страни.“

Член 5

Член 15 от конвенцията се приема в следната редакция:

„Официални езици на комисията са немски, руски и френски.“

Член 6

Член 46 от конвенцията се приема в следната редакция:

„Измененията на тази конвенция се приемат след взаимното съгласие на всички договарящи страни. Те влизат в сила от първия ден на месеца, следващ месеца, в който всички договарящи страни са уведомили правителството на Съюзна република Югославия, че вътрешнодържавните процедури, необходими за влизането в сила на въпросните изменения, са изпълнени от тях.“

Член 7

1. Този допълнителен протокол влиза в сила от първия ден на месеца, следващ месеца, в който осем договарящи страни са уведомили правителството на Съюзна република Югославия, че вътрешнодържавните процедури, необходими за влизането му в сила, са изпълнени. За другите договарящи страни този допълнителен протокол влиза в сила в деня на получаването от правителството на Съюзна република Югославия на техните уведомления за изпълнение на вътрешнодържавните процедури, необходими за влизането му в сила.

2. Правителството на Съюзна република Югославия уведомява договарящите страни за получаването на всяко уведомление по т. 1 на този член и за влизането в сила на този допълнителен протокол.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха този протокол.

Съставен в Будапеща на 26 март 1998 г. в един екземпляр на немски, руски и френски език, като всички текстове имат еднаква сила. Този екземпляр се предава за съхранение на правителството на Съюзна република Югославия, което изпраща заверени копия от него на подписалите държави.

**ПРОТОКОЛ ВЪВ ВРЪЗКА С ПОДПИСВАНЕТО
НА ДОПЪЛНИТЕЛНИЯ ПРОТОКОЛ ОТ 26 МАРТ 1998 Г.
КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА РЕЖИМА НА КОРАБОПЛАВАНЕТО
ПО РЕКА ДУНАВ ОТ 18 АВГУСТ 1948 Г.**

(Ратифициран със закон, приет от XXXVIII Народно събрание на 17 февруари 1999 г. – ДВ, бр. 18 от 1999 г.)

Упълномощените от Република Австрия, Република България, Република Молдова, Румъния, Руската федерация, Словашката република, Украйна, Република Унгария, Република Хърватска и Съюзна република Югославия

приеха за сведение следното заявление на Федерална република Германия във връзка с подписването на Допълнителния протокол от 26 март 1998 г. към Конвенцията за режима на корабоплаването по река Дунав от 18 август 1948 г.:

1. Присъединяването на Федерална република Германия към конвенцията не засяга задълженията, произтичащи от нейното членство в Европейската общност.

2. В германския участък на река Дунав плавателните съдове и приспособления, използвани при ученията за форсиране на реките, няма да се разглеждат като военни кораби съгласно т. 1 на чл. 30 от конвенцията и могат да плават в германския участък на река Дунав със съгласието на правителството на Федерална република Германия.

3. По отношение на чл. 27 от Конвенцията за режима на корабоплаването по река Дунав следва да се има предвид, че митническите въпроси на територията на Европейската общност са в компетенцията на Европейската общност.

В уверение на което упълномощените от упоменатите държави подписаха този протокол, съставен на немски, руски и френски език.

Съставен в Будапеща на 26 март 1998 г.

IV.
ЕВРОПЕЙСКИ СЪД
ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

БЪЛГАРИЯ – 14 ГОДИНИ СЛЕД ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО КЪМ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Милена Коцева*

1.

Преди 14 години Република България ратифицира Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи. За сравнително кратък период българската държава трябваше да извърви дълъг и труден път към утвърждаването на демократичните ценности, да проведе редица важни реформи в политическата, икономическата и социалната сфера и да изгради своите демократични институции. С развитието на гражданското общество и напредването на демократичните процеси гражданите постепенно откриваха Европейската конвенция като инструмент за защита на своите права и свободи.

Нарастването на броя на жалбите, подадени в Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) срещу българската държава, поради това е един нормален процес. Подобна тенденция се наблюдава не само у нас, но и при другите новоприети страни-членки от Централна и Източна Европа. Показателна е статистиката на ЕСПЧ, съгласно която подадените през 1992 г. в ЕСПЧ индивидуални жалби са общо 6456, а постановените решения – 81, докато през 2005 г. жалбите вече наброяват 41 510, а общият брой на постановените решения е 1105.

Присъединяването на новите страни-членки към СЕ съвсем логично доведе до затруднения в работата на ЕСПЧ и наложи необходимостта от започване на реформа. Първоначално такава реформа беше предприета с Протокол № 11, който допълни и съществено измени Конвенцията в процесуалноправната ѝ част. След влизането в сила на протокола обаче натовареността на Съда нарасна с около 130%, а продължителността на производството пред ЕСПЧ от подаването на една жалба до постановяване на окончателно решение често надхвърляше период от 5 години.

Така отново започнаха дебати за необходимостта от провеждане на нова реформа. Приет беше Протокол № 14 (ратифициран от България на 17.11.2005 г.), който предвижда съществено изменение в досегашното производство пред ЕСПЧ, като въвежда процедура за по-бързо разглеждане на жалбите.

Протоколът въвежда и нов критерий за допустимост, съгласно който индивидуалните жалби ще бъдат допускани за разглеждане само ако от предполагаемите нарушения жалбоподателят е претърпял съществени вреди. Въпреки сериозните критики, че критерият е неясен и субективен и че посяга върху самата същност на Конвенцията – правото на индивидуална жалба на всеки гражданин, който се намира под юрисдикцията на страна-членка, Протокол № 14 беше приет на 114-ата сесия на Комитета на министрите към СЕ и на 13.5.2004 г. беше открит за ратификация от държавите-членки.

---

* Правителствен агент в звено „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека“, Министерство на правосъдието.

2.

Едва ли може да се даде еднозначен отговор на въпроса защо се наблюдава увеличение на броя на жалбите, подадени от граждани, намиращи се под българска юрисдикция. От една страна това, се дължи на нарастващата популярност и доверие към ЕСПЧ, на развитието на гражданското общество, както и на дейността на правозащитните организации. От друга страна, непрекъснатото разширяване на приложното поле на Конвенцията чрез практиката на ЕСПЧ също е фактор за нарастването на броя на жалбите с всяка изминала година.

Броят на жалбите, комуникирани на българското правителство, и на решенията, постановени срещу Република България през последните 7 години, се е увеличавал, както следва:

Година	Брой жалби, комуникирани на българското правителство за становище	Брой постановени осъдителни решения на ЕСПЧ
1999	6	1
2000	17	3
2001	13	2
2002	43	2
2003	37	11
2004	57	26
2005	73	22
до м. юни 2006 г.	78	18

Ако трябва да дадем отговор на въпроса защо българската държава губи делата в Страсбург, следва да имаме предвид, че всяка подадена пред ЕСПЧ индивидуална жалба преминава през процедура по допустимост. Комитет от трима съдии или камара от седем съдии решава дали да допусне за разглеждане дадена жалба. Ако комитетът намери, че една жалба е неоснователна, то тя ще бъде отхвърлена с определение, без да се предостави възможност на правителството да даде становище по нея. Отхвърлените като недопустими жалби са повече от 95% от всички подадени до ЕСПЧ жалби на граждани, намиращи се под българска юрисдикция. Останалите по-малко от 5% от всички жалби са предварително разгледани от европейските съдии, които са счели, че има сериозни основания да се предполага нарушение на Конвенцията. Тези жалби се изпращат за становище на държавата-ответник и решенията по тях се обявяват публично.

От 7.9.1992 г. – датата на присъединяване на България към ЕКПЧ, до настоящия момент¹ на българското правителство са изпратени за становище общо 308 жалби, от които:

1. Дела, завършили с осъдителни решения	104
2. Дела, по които е постигнато приятелско споразумение	9
3. Спечелени дела (обявени за недопустими, неоснователни или необосновани)	18
4. Заличени	9
5. ВИСЯЩИ ДЕЛА	169

¹ Данни към 8.6.2006 г.

Според статистиките на ЕСПЧ за 2004 г. и 2005 г. България заема 11-о място по относителен брой жалби на глава от населението. Преди България се нареждат Чехия, Полша, Литва, Латвия, Естония, Словения, Румъния, Хърватска, Сан Марино и Лихтенщайн, а непосредствено след България са Словакия, Кипър и Люксембург.

ЕСПЧ не обобщава относителния брой на осъдителните решения срещу всяка държава вероятно поради субективния характер на подобна статистика – едно решение може да е осъдително по един текст на Конвенцията, но оправдателно по няколко други текста.

3.

Държавите, ратифицирали Конвенцията и приели юрисдикцията на Европейския съд по правата на човека, се представляват в процедурите пред ЕСПЧ от свои правителствени агенти. Процесуалното представителство пред ЕСПЧ е отговорна дейност и в голяма степен е въпрос на международен престиж всяка държава да осигури адекватни условия за осъществяването ѝ.

От ратификацията на Конвенцията до настоящия момент правната уредба в Република България, касаеща дейността и статута на агента пред ЕСПЧ, не е претърпяла съществени изменения.

През 1997 г. е прието Постановление № 177 на Министерския съвет за процесуалното представителство на Република България пред Европейската комисия по правата на човека и пред Европейския съд по правата на човека. Според този нормативен акт правителственият агент следва да осъществява процесуалното представителство на държавата пред тези две европейски структури, подпомаган в дейността си от трима съагенти. Постановлението е създадо задължение за назначаване на правителствен агент в Министерския съвет към министър-председателя, а към министрите на външните работи и на правосъдието – за назначаване на съагенти, но в действителност процесуалното представителство на страната пред ЕСПЧ се е осъществявало само от съагентите към Министерството на правосъдието.

На 2.2.2004 г. беше прието ново постановление на МС № 26, в сила и към настоящия момент, в което беше предвидено, че процесуалното представителство на Република България пред ЕСПЧ ще се осъществява от правителствени агенти към Министерството на правосъдието. За правителствени агенти се назначават лица, завършили висше юридическо образование, притежаващи необходимите професионални качества и най-малко пет години юридически стаж, с широки познания в областта „Права на човека“ и отлично писмено и говоримо владеене на един от двата официални езика на ЕСПЧ – френски или английски, и познания по другия език.

Освен основната роля на агентите при подготовка на становищата на българското правителство по делата пред Съда в Страсбург, те имат и функция да осъществяват необходимите действия, свързани с изпълнението на влезлите в сила решения на ЕСПЧ и резолюциите на Комитета на министрите на Съвета на Европа по изпълнението на решенията на ЕСПЧ. Комитетът на министрите е органът, който следи за изпълнение на решенията на ЕСПЧ. На редовни заседания във формат „права на човека“ той дава указания на страните-членки, а предприетите от последните мерки се докладват и обсъждат. В тази връзка правителствените агенти са длъжни да предприемат редица по-обща мерки в изпълнение на решенията – да докладват при необходимост от законодателни изменения, да изпращат конкретни указания до органите на съдебната власт и администрацията, да съдействат за разпространение на реше-

нията след органите и институциите, от които зависи да не бъдат допускани повторни нарушения и пр.

В резултат на две решения на ЕСПЧ² българските власти се изправиха пред необходимостта от провеждането на спешни законодателни промени и през 1999 г. приеха фундаментални изменения в Наказателнопроцесуалния кодекс. Като резултат от друго българско дело, по което беше постигнато приятелско споразумение, беше приет Закон за амнистия, с който се амнистират престъпленията по чл. 361, ал. 1 от НК (отклоняване от военна служба), извършени през периода 13 юли 1991 г. до 31 декември 1998 г. Решенията на ЕСПЧ бяха съобразени при изготвянето на Закона за здравето и Закона за вероизповеданията.

4.

Анализът на практиката на ЕСПЧ по делата срещу България сочи, че в повече от половината от осъдителните решения се констатира нарушения на правото на справедлив съдебен процес, гарантирано от чл. 6, § 1 на Конвенцията. Това са дела, свързани с прекомерната продължителност на гражданско или на наказателно производство. Продължителните периоди между отделните заседания, многобройните отлагания, постановяването на решения месеци след приключване на делото и затрудненията за събиране на вземанията във фазата на изпълнителното производство Съдът преценява като противоречащи на критериите на Конвенцията.

Друга част от делата касаят невъзможност да се обжалват пред съд решения на административен орган или отказ на съда да разгледа жалба срещу такива решения.

Нарушенията на чл. 5, гарантиращ правото на свобода и сигурност, са другата голяма група осъдителни решения по български дела. Такива нарушения са например забава на изпълнение на решение за отмяна на мярка за неотклонение (чл. 5, ал. 1); незаконосъобразно лишаване от свобода на базата на осъдителна присъда, постановена в отсъствието на обвиняемия, когато той не е имал възможност да възобнови делото; незаконосъобразност на задържането с цел освидетелстване (чл. 5, ал. 1 „e“) и др.

В голяма част от осъдителните решения е констатирано нарушение на чл. 5, § 3 от Конвенцията по отношение изискването за своевременно изпращане на всеки арестуван или лишен от свобода пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции. През 1999 г. се приеха съответните изменения на НПК, които създадоха необходимите гаранции за спазване правата на лицата, задържани под стража в досъдебното производство, съобразени със стандартите на Конвенцията. Въпреки това междувременно ЕСПЧ беше сезиран с голям брой жалби, касаещи нарушения преди привеждането на НПК в съответствие с Конвенцията, и по тях българската държава беше или предстои да бъде осъдена.

Друга голяма група дела касае прекомерната продължителност на предварителното задържане, която често е в противоречие с принципа за „разумен срок“ съгласно чл. 5, § 3 от Конвенцията.

ЕСПЧ е постановил и нарушения на чл. 5, ал. 4 от Конвенцията в различни аспекти: липса на контрол на законосъобразността на задържането; отказ на достъп на адвокат до делото; отказ за присъствие на адвокат на съдебно заседание при искане за отмяна на мярка „задържане под стража“; невъзможност за задържания да присъства при разглеждането на жалбата срещу предварителното задържане; произволна пре-

² По делата „Асенов и други срещу България“ и „Николова срещу България“.

ценка за опасността обвиняемият да се укрие и недостатъчното изследване на неговото здравословно състояние; обхват на контрола за законосъобразност на мярката; отказ на съда да разгледа жалба срещу мярка за неотклонение „задържане под стража“; и липса на изпълняемо право на обезщетение по чл. 5, § 5 от Конвенцията.

Особена тревога пораждат делата, при които ЕСПЧ констатира нарушение на чл. 2, гарантиращ правото на живот, и чл. 3 – забраната за нечовешко и унижително отношение или наказание. Такива са случаите на упражнено физическо насилие спрямо задържани лица, както и липса на ефективно разследване на обстоятелствата при убийствата, извършени от властите; условията в арестите и затворите; лошо отношение и липса на ефективно разследване и др.

По няколко почти идентични дела българската държава беше осъдена за нарушение на правото на сдружаване и на мирно събрание на организацията ОМО „Илинден“.

В последните години бяха постановени и няколко решения по чл. 1 от Първия протокол на Конвенцията, гарантиращ правото на собственост. Тези дела често са свързани и с изплащането на големи обезщетения за претърпени имуществени вреди.

Четиринадесет години след присъединяването към Европейската конвенция осъдителните решения, постановени срещу българската държава, не са намалели и не липсват критики от страна на европейските структури по отношение на съблюдаването на човешките права и напредъка на демократичния процес. Усилията и положителните стъпки, предприети от властите, обаче не бива да се омаловажават и не бива да се забравя, че за кратко време България трябва да извърви дългия път, който старите европейски демокрации са изминали в продължение на десетилетия.

ДЕЛО И. Д. СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

ПЪРВО ОТДЕЛЕНИЕ*(Жалба № 43578/98)*

РЕШЕНИЕ
СТРАСБУРГ
28 април 2005 г.

ОКОНЧАТЕЛНО
28/07/2005

Решението става окончателно при обстоятелствата по член 44, § 2 на Конвенцията. Може да е предмет на редакторска преработка.

По делото И. Д. срещу България

Европейският съд по правата на човека (Първо отделение) на заседание в състав:
г-н Хр. Л. РОЗАКИС, *председател*,
г-н П. ЛОРЕНЦЕН,
г-жа Н. ВАЖИЧ,
г-жа С. БОТУШАРОВА,
г-н А. КОВЛЕР,
г-жа Е. СТАЙНЕР,
г-н К. ХАДЖИЕВ, *съдиш*,
и г-н С. НИЛСЕН, *главен регистратор*,

след като се оттегли на заседание на 31 март 2005,
предоставя следното решение, постановено на горепосочената дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е заведено по жалба (№ 43578/98) срещу Република България, заведена в Европейската комисия за правата на човека („Комисията“) на основание бившия член 25 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от българската гражданка г-ца И. Д. на 15 май 1998. Председателят на камарата прие молбата на жалбоподателката да запази името ѝ в тайна (Правило 47, § 3 от Правилата на съда).

2. Жалбоподателката е представлявана от адвокат Й. Грозев, практикуващ в София. Българското правителство („Правителството“) е представлявано от своя агент – г-ца М. Димова от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателката твърди, че съдилищата от всички нива са отказали да разгледат по същество жалбата ѝ за нанесени вреди. Тя твърди, че приемайки за

обвързващи заключенията на медицинските комисии, съдилищата не са разгледали представените от нея други доказателства.

4. Жалбата е предадена в Съда на 1 ноември 1998, когато влиза в сила Протокол 11 към Конвенцията (член 5, § 2 от Протокол № 11).

5. Жалбата е определена за разглеждане от Първо отделение на Съда (Правило 52, § 1 от Правилата на Съда). В рамките на това отделение съгласно Правило 26, § 1 е конституиран състав за разглеждане на делото (Член 27, § 1 от Конвенцията).

6. С решение от 18 март 2004, Съдът (Първо отделение) подкрепи по същество възражението на Правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита и обяви жалбата за допустима.

7. Нито жалбоподателката, нито Правителството представиха възражения по същество.

8. На 1 ноември 2004 Съдът промени състава на Отделенията си (Правило 25, § 1). Делото е определено за разглеждане от новоconstituираното Първо отделение (Правило 52, § 1).

ФАКТИТЕ

1. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

9. Жалбоподателката е родена през 1948 и живее в Русе.

А. Трудова заетост на жалбоподателката

10. През 1976 жалбоподателката е назначена на работа в Товарна ж.п. гара – Русе и до 1989 тя официално работи като възпитател общезития и организатор социално дело и експлоатация. В действителност в този период по указания на началника си тя работи като машинописка в местната секция на Българската комунистическа партия. Схемата е разработена така, защото щатът за работните места не предвижда позиция за машинописка.

11. Съответно трудовият договор и трудовата характеристика на жалбоподателката не споменават нейните фактически задължения, които включват основно машинопис. Тази организация очевидно никога не е било поставяна под въпрос от жалбоподателката или работодателя ѝ.

12. Между 1989 и 1996 жалбоподателката работи като инспектор в отдел „Личен състав“ на гарата.

13. В края на декември 1995 или началото на януари 1996 работодателят на жалбоподателката в изпълнение на медицински предписания относно естеството на

работата, която тя е годна да извършва, я преназначава на друга позиция – разносвач на вътрешна поща.

В. Заболяване на жалбоподателката и прегледите от специализирани медицински комисии

14. През 1979 жалбоподателката започва да изпитва болка в ръцете. Първоначално губи чувствителност на пръстите и не може да държи предмети. С течение на времето болката се усилва и ръцете ѝ започват да се подуват и треперят, особено след продължително писане на машина.

15. През декември 1994 жалбоподателката е прегледана от Диагностичната експертна комисия („ДЕК“) към Областната болница в Русе. С решение от 15 декември 1994 ДЕК констатира, че жалбоподателката страда от вегетативна полиневропатия на горните крайници, едно заболяване, включено в Списъка на професионалните заболявания. Въз основа единствено на трудовата характеристика на жалбоподателката ДЕК заключава, че заеманите от нея позиции като възпитател общезития и организатор социално дело и експлоатация не предполагат засилено напрежение на горните крайници. Съответно тя определя заболяването като непрофесионално и не открива казуална връзка между условията на труд и заболяването. Очевидно ДЕК отказва да разгледа доказателствата (включително клетвени декларации), представени от жалбоподателката за доказване на фактическите ѝ задължения.

16. Жалбоподателката обжалва пред Централната диагностична експертна комисия („ЦДЕК“), като се аргументира, че задълженията ѝ *de facto* са били различни от изброените в трудовата характеристика. Тъй като свидетелски показания са недопустими, тя отново предоставя клетвена декларация от нейните началници в доказателство, че действително е работила като машинописка. На 15 март 1995 ЦДЕК отхвърля жалбата и потвърждава изцяло основанията на ДЕК. Очевидно тя е отказала да вземе предвид другите доказателства, целящи да установят фактическите задължения на жалбоподателката.

17. През октомври 1995 жалбоподателката постъпва за лечение в Медицинския институт на транспортните работници в София. На 19 декември 1995 ДЕК към института преглежда жалбоподателката и констатира, че тя страда от *osteochondrosis cervicalis*. Тази комисия също така достига до заключението, че заболяването не е професионално, тъй като няма връзка с определените в трудовата характеристика на жалбоподателката задължения.

18. Жалбоподателката обжалва това решение пред ЦДЕК. С решение от 13 февруари 1996 ЦДЕК потвърждава решението за непрофесионалния характер на заболяването на жалбоподателката и изцяло подкрепя основанията на ДЕК.

С. Иск за вреди срещу работодателя, заведен от жалбоподателката

19. На 19 март 1996 жалбоподателката завежда иск срещу работодателя си на основание Член 200 от Кодекса на труда от 1986. Тя твърди, че заболяването на ръцете ѝ се е развило в резултат от нейната работа. Всъщност между 1976 и 1989 тя е

работила като машинописка, независимо че трудовата ѝ характеристика не го отразява. Решенията на ДЕК и ЦДЕК, че заболяването ѝ не е професионално свързано с работата, са основани единствено на трудовата характеристика; комисията не е разгледала действителната ситуация. Тя е поискала от съда да призове свидетели, които да свидетелстват за нейните действителни задължения, и да назначи вещи лица, които да установят професионалния характер на заболяването ѝ.

20. Двама свидетели, бивши началници на жалбоподателката, са свидетелствали по време на процеса. Те са заявили, че жалбоподателката в действителност е работила като машинописка съгласно инструкциите на нейния работодател, и са дали подробности относно работното ѝ натоварване.

21. Съдът назначава две вещи лица, които да изготвят заключения относно здравословното състояние на жалбоподателката и естеството на заболяването ѝ – дали то е професионално или не е професионално. Първото вещо лице дава становище, че жалбоподателката страда от вегетативна невропатия на ръцете. Второто вещо лице представя експертиза, в която посочва, че условията на работа, описани от нейните началници, може да са причинили заболяването на жалбоподателката. И двете вещи лица потвърждават заключенията си на открито заседание на 23 октомври 1996.

22. Русенският районен съд излиза с решение на 30 октомври 1996, като отхвърля иска на жалбоподателката. Той постановява *inter alia*:

„...Съдът намира иска за неоснователен. Предпоставките за подвеждане на работодателя под отговорност на основание Член 200 от Кодекса на труда... са валиден трудов договор и убедително установено професионално заболяване. Професионалният характер на заболяването се определя от специални медицински комисии... Наличието на заключение [изготвено от ДЕК, което установява професионалния характер на заболяване] е абсолютно предварително условие за подвеждане на работодателя под отговорност на основание Член 200 от Кодекса на труда. Специфичният характер на [предмета на разследването] е довел до законодателно създаване на специализирани медицински органи, които да изготвят заключения относно вида [на заболяването] и казуалната връзка между условията на труд и заболяването. В процесния случай [ДЕК и ЦДЕК] са констатирани, че заболяването [на жалбоподателката] не е професионално и не е свързано с условията на труд... Съдът, разглеждайки спора на основание Член 200 от Кодекса на труда, може да отсъди относно професионалния характер на заболяването само ако не е издаден медицински документ от [ДЕК].“

23. Жалбоподателката обжалва пред Русенския окръжен съд. На 27 декември 1996 съдът потвърждава решението на съда от по-нисша инстанция в следните части:

„Решението [на Районния съд] е основателно. След преценяване на събраните релевантни доказателства Районният съд правилно е заключил, че професионалният характер на заболяването [на жалбоподателката], ...което е една от предпоставките за подвеждане под отговорност на работодателя на основание Член 200 от Кодекса на труда, не е констатирано убедително. Първоинстанционният съд правилно е постановил, че професионалният характер на заболяването може да се установи от съда единствено ако не е издаден документ от специализираните

медицински органи... Районният съд е отчел, че в процесния случай тези органи са постигнали категорично заключение... че заболяването [на жалбоподателката] не е свързано с условията на труд, така че то не е професионално.“

24. Жалбоподателката завежда молба за преразглеждане по реда на надзора пред Върховния съд. Този съд отхвърля молбата с окончателно решение от 18 ноември 1997. Той постановява:

„Актовете, издадени от специализираните медицински органи, показват, че заболяването [на жалбоподателката] не е професионално, т.е. не е констатирана връзка между заболяването и условията на труд. Заключениеята на вещите лица не променят тези констатации. [Първото вещо лице] заключава, че заболяването „вегетативна полиневропатия на ръцете“ е включено в таблицата на професионалните заболявания. Този факт не се оспорва, но отговорността [на работодателя] по член 200 от Кодекса на труда предполага не само наличието на съответната болест, но и установяване на казуална връзка между заболяването и условията на труд. Такава казуална връзка не е установена и от [второто] вещо лице. В експертизата си тя заключава, че дейностите, свързани с машинописа, са предпоставка за развитие на вегетативна полиневропатия. Обаче фактът, че машинописът по принцип е предпоставка за това заболяване, не доказва казуална връзка между условията на труд [на жалбоподателя] и заболяването [й].

...Специализираните медицински органи са административни органи, които са оправомощени от закона да потвърждават наличието на професионално заболяване и казуалната връзка между заболяването и условията на труд. [Нисшите] съдилища правилно са постановили, че обстоятелствата, че [тези органи] са упълномощени да разглеждат, могат да бъдат разгледани от съда, имащ компетенцията относно иска по член 200 от Кодекса на труда, само при отсъствие на заключение, изготвени от тези органи. [Жалбоподателката] не е доказала пред специализираните медицински органи наличието на казуална връзка между [нейното] заболяване и условията на труд като машинописка... Поради това заключенията на [нисшите] съдилища, че нейният иск е неоснователен, са правилни.“

II. РЕЛЕВАНТНО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Отговорност на работодателите за вреди, причинени на служителите в резултат на професионални заболявания

25. Член 200 от Кодекса на труда от 1986, който регламентира отговорността на работодателя към работника за вреди, настъпили в резултат от трудова злополука или професионално заболяване, гласи следното:

Член 200

Отговорност на работодателя при смърт или вреда на здравето на работника

„1. Работодателят е отговорен за вреди от трудова злополука или професионална болест, които са причинили временна неработоспособност, инвалидност или смърт на работника или служителя. Работодателят отговаря имуществено независимо от това, дали негов орган или друг негов работник или служител има вина за настъпването им.

...

3. Работодателят дължи обезщетение за разликата между причинената вреда – неимуществена и имуществена, включително пропуснатата полза, и обезщетението и/или пенсията по общественото осигуряване.“

В. Професионални заболявания

26. През релевантния период професионалните заболявания са определени от Наредба № 23 на министъра на здравеопазването („Държавен вестник“ („ДВ“), брой 5 от 1985, изменение и допълнение, ДВ, броеве 34 и 87 от 1994) и от Таблицата на професионалните заболявания (ДВ, брой 5 от 1958, допълнение, ДВ, брой 18 от 1964 и брой 61 от 1974). Наредбата определя професионалните заболявания като „увреждане на здравето, изключително и преимуществено, вследствие на опасни фактори в условията на труд или в работния процес и които са изброени в Таблицата на професионалните заболявания“ (член 1(1). В Таблицата са изброени заболяванията и причиняващите ги условия на труд, както и категориите труд, при които те могат да настъпят. За да се категоризира едно заболяване като професионално, то трябва да е (а) включено в Таблицата; (б) да произтича от излагането на вредни условия на труд (например шум, вибрации, радиация), подробно изброени в Таблицата; и (с) видовете работа (например: машинописка, миньор, шофьор), които предполагат излагане на такива условия, трябва да са изброени в Таблицата. Списъкът е непълен.

С. ДЕК и ЦДЕК

27. ДЕК и ЦДЕК са създадени на основание гореспоменатата Наредба № 23 и са на подчинение на министъра на здравеопазването.

ДЕК-те отговарят за определяне на професионалния характер на едно заболяване (член 9 (1) на Наредбата). Членовете им се назначават от медицинските директори на съответните болници (член 9(5) на Наредбата).

ЦДЕК разглежда жалбите срещу решенията на ДЕК; членовете ѝ се назначават от министъра на здравеопазването (член 13а(2) на Наредбата). Заключениеята на ЦДЕК относно професионалния характер на заболяването са обвързващи за другите медицински органи, които се занимават с въпросите на професионалната медицинска експертиза (член 14(3) от Наредбата). Но Наредбата не предвижда те да са обвързващи за съдилищата.

28. Членовете на комисиите, които са единствено медицински лица, получават възнаграждение по договори, сключени въз основа на закона за частни услуги с Министерството на здравеопазването (член 9(3), 13а(1) и (4) от Наредбата).

29. Не са съществували подробни правила, регулиращи процедурата пред комисиите. Наредбата регламентира единствено, че те трябва да процедурат въз основа на прегледа на съответното лице и медицинските документи (член 12 на Наредбата), като няма разпоредба за свидетелски показания или други доказателства. Не са проведени изслушвания.

D. Съдебен преглед на административните актове

1. Релевантни конституционни и задължителни разпоредби

30. Член 120 от Конституцията гласи:

„1. Съдилищата осъществяват контрол за законност на актове и действия на административните органи.

2. Гражданите и юридическите лица могат да обжалват всички административни актове, които ги засягат, освен изрично посочените със закон.“

31. Законът за административното производство („ЗАП“) регулира процедурата по издаване на „административни актове“ и съдебния преглед на такива актове. Член 2(1) от закона определя „индивидуалните административни актове“ като „актове, издадени [от държавните власти], които създават права или задължения за или засягат интересите на физически или юридически лица, както и отказът да се издават такива актове“. По членове 33 и 34 от Закона всички „административни актове“, с изключение на онези, свързани със сигурността на държавата или изрично изброени в закон, са предмет на съдебен преглед. Молбата за съдебен преглед се подава в конкретен срок, който варира в зависимост от това дали „административният акт“ е изричен акт или мълчалив отказ и дали преди обжалването пред съда той е бил обжалван пред по-висш административен орган (член 37(1) във връзка с член 22, 29 и 31 от закона). Единствено ако се твърди, че „административният акт“ е нищожен, молбата за съдебен преглед не е ограничена във времето (член 37(2) от закона).

2. Решение № 21 на Конституционния съд от 1995

32. В тълкувателното си решение № 21 от 26 октомври 1995 по конституционно дело № 18/1995 (ДВ, брой 99 от 1995) Конституционният съд дава обвързващо тълкуване на Член 120, § 2 от Конституцията. Той постановява, *inter alia*, че разпоредбата на този член включва всички административни актове независимо от техния характер или теоретично квалифициране. Изключването на определен административен акт от съдебен преглед може да се направи единствено със законодателен акт. „Всички административни актове“ означава „без изключение“. Единствено вътрешните актове, които по никакъв начин не засягат физически или юридически лица извън съответната администрация, не се обхващат от конституционната разпоредба.

3. Съдебна практика на бившия Върховен съд и Върховния административен съд

33. Бившият Върховен съд е постановил, че решенията на специализираните медицински комисии не са „административни актове“ по смисъла на ЗАП, които биха могли да се обжалват в съда, но постановленията на специализираните органи подлежат единствено на йерархическо обжалване в рамките на съответната администрация (опред. № 304 от 1 юли 1992 г., ВС, III г.о.).

34. В ред решения и окончателни решения, които започват с докладваното решение от 4 февруари 1999, с което се отменя решението на Софийския градски съд, обявяващо жалба срещу решението на специализираната медицинска комисия за не-

допустима, Върховният административен съд, който унаследява Върховния съд след реформата от 1997, започна да допуска съдебни обжалвания срещу решенията на специализираните медицински комисии. В противовес на решението на бившия Върховен съд той постановява, че решенията на комисиите засягат правата на преглежданите лица и поради това са „административни актове“ по смисъла на ЗАП. Тъй като общото правило съгласно Член 120, § 2 от Конституцията е, че административните актове подлежат на съдебен преглед, освен ако няма други законови разпоредби, решенията на комисиите могат да бъдат обжалвани в съда. В ред такива определения и решения съдът също така се позовава на Член 6 от Конвенцията и в частност на частта му за изискването за „достъп до съд“ (опред. № 1580 от 4 февруари 1999 г. по адм. д. № 4869/1998 г., ВАС, I о.; опред. № 4491 от 6 август 1999 г. по адм. д. № 937/1999 г., ВАС, I о.; опред. № 446 от 1 февруари 2000 г. по адм. д. № 3513/1999 г., ВАС, I о.; опред. № 3450 от 30 май 2000 г. по адм. д. № 7347/1999 г., ВАС, I о.; реш. № 351 от 25 януари 2001 г. по адм. д. № 5358/2000 г., ВАС, I о.; реш. № 6475 от 3 юли 2002 г. по адм. д. № 2611/2002 г., ВАС, петчленен състав).

ПРАВОТО

1. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6, § 1 НА КОНВЕНЦИЯТА

35. Жалбоподателката обжалва на основание Член 6, § 1 от Конвенцията, че при разглеждане на иска за нанесени вреди срещу работодателя ѝ съдилищата от всички нива са отказали да разгледат жалбата ѝ по същество. Тя твърди, че приемайки заключенията на медицинските комисии като обвързващи, те не са разгледали другите представени от нея доказателства. Тя твърди, че това противоречи на българското право, и поддържа становището, че в резултат на нея е бил отказан достъп до съд.

36. Член 6, § 1 на Конвенцията предвижда като релевантно:

„Всяко лице при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения... има право на справедливо и публично гледане... от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона.“

А. Възражение на Правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита

37. Правителството поддържа становището, че жалбоподателката не е изчерпала вътрешноправните средства за защита. В частност то заявява, че тя не е обжалвала в съда решението на ЦДЕК от 13 февруари 1996. Това решение е било „индивидуален административен акт“ по смисъла на член 2(1) от ЗАП и поради това е можело да се обжалва в съда. В допълнение по Член 120, § 2 от Конституцията физически лица могат да обжалват в съда всички административни актове, които засягат правата им, освен онези, които са изрично изключени от такова обжалване чрез законодателен акт. При тълкуването на тази конституционна разпоредба през 1995 Конституционният съд е постановил, че тя обхваща всички административни актове, независимо от техния характер или теоретична квалификация. Постановлението на съда е обвързващо за всички държавни власти, включително Върховния (административен) съд. Правителството се позовава на ред решения на Върховния административен

вен съд от периода 1999 – 2002, които подкрепят позицията, че решенията на ЦДЕК са „индивидуални административни актове“, подлежащи на обжалване пред съдилищата. Те твърдят, че в контраст решението на Върховния съд от 1 юли 1992, на което се позовава жалбоподателката, е изолиран случай и няма правна сила.

38. Жалбоподателката отговаря, че тя всъщност е изчерпала вътрешноправните средства за защита. Тя твърди, че от самото начало е можела да избира между обжалване на решението на ЦДЕК или направо да заведе иск за вреди срещу работодателя си. Обаче през 1996, когато е трябвало да направи своя избор, нито една от двете алтернативи не е изглеждала по-обещаваща от другата. Ако бе избрала да обжалва, тя е трябвало да се позове на Член 120 от Конституцията или Член 6 от Конвенцията, за да убеди вътрешните съдилища да променят установената си съдебна практика. При избор направо да заведе граждански иск за вреди, както всъщност е направила, тя би могла да се опита да привее доказателства, за да докаже професионалния характер на заболяването си. Предимството на този подход е било, че ѝ пести едно производство, като същевременно ѝ дава същите шансове за успех: съдилищата, които разглеждат нейния иск за вреди, биха могли да се позоват на основните принципи в Член 120 на Конституцията и Член 6 на Конвенцията и биха могли да разгледат фактическите въпроси, релевантни към жалбата. С избора си на един вид производство пред друг не е било необходимо жалбоподателката да предприема друг опит.

39. В решението си за допустимост по делото Съдът констатира, че въпросът с изчерпването на вътрешноправните средства за защита е тясно свързан със съществуването на делото. Вследствие той реши да подкрепи възражението на Правителството към съществуването (виж горния параграф 6). Съответно Съдът ще разгледа по същество възражението на Правителството съвместно с жалбата на жалбоподателката.

В. Същество на жалбата

40. Правителството твърди, че професионалният характер на заболяването на жалбоподателката е можел да се докаже при производството за вреди на основание Член 200 на Кодекса на труда. Действително, когато жалбоподателката е започнала това производство, съдилищата са разгледали иска по същество и са основали решението си на всички доказателства, събрани по време на процеса.

41. Според Правителството тълкуването на жалбоподателката на основанията на Русенския окръжен съд е погрешно. Всъщност този съд не е постановил, че наличието на заключение от специализирани медицински комисии, че заболяването на жалбоподателката е професионално, е било абсолютна предпоставка за подвеждане на нейния работодател под отговорност по Член 200 на Кодекса на труда. Нито е третирало решенията на специализираните медицински комисии като обвързващи. Напротив, съдът е разгледал тези решения просто като доказателства. От друга страна, жалбоподателката е имала възможността да докаже, че заболяването ѝ е било свързано с работата: съдът е приел всички доказателства – включително експертните на вещи лица, които тя е изискала. Но тези доказателства, включително медицинските експертизи на вещи лица, изискани от жалбоподателката, не са били достатъчни за съда, за да се произнесе, че заболяването ѝ е професионално. Съответ-

но съдът не е отказал да разгледа иска на жалбоподателката по същество, но е констатирал, че искът не е доказан в достатъчна степен. Жалбоподателката не е използвала всички налични възможности, за да подкрепи твърденията си. Например тя не е оспорила заключенията на специализираните медицински комисии. Също така, тъй като експертизите на вещите лица, изискани от нея, не доказват по категоричен начин наличието на казуална връзка между условията на труд и заболяването ѝ, тя би могла да оспори точността на експертизите, да зададе допълнителни въпроси на експертите, да изиска нова експертиза или да призове допълнително свидетели.

42. Жалбоподателката счита, че твърдението на Правителството, че съдилищата са разгледали иска ѝ по същество, не е подкрепено от фактите по делото. Решенията на съдилищата, с които се отхвърля искът, всъщност са били основани на тяхната практика, че те са обвързани от заключенията на специализираните медицински комисии.

43. Според жалбоподателката на нея е бил отказан достъп до съд, който има пълна юрисдикция за всички спорове по съществото и правото, релевантни за решаването на нейната жалба. Тя поддържа становището, че нито Русенският районен съд, нито Русенският окръжен съд или Върховният съд са дали адекватни аргументи за отхвърлянето на иска ѝ. В частност Русенският районен съд, чиято обосновка е подкрепена напълно от апелативните инстанции, не е обяснил подробно защо счита, че съществуването на казуална връзка между условията на труд и заболяването не е установена. Обаче това е основният спорен въпрос по случая. Становището на съдилищата може да бъде обяснено единствено с мнението им, че те са обвързани от заключенията на специализираните медицински комисии.

44. В началото Съдът отбелязва, че не се оспорва, че спорът относно жалбата за вреди срещу работодателя на жалбоподателката засяга отношения по частното право. Така че това е граждански спор от обхвата на Член 6, § 1 от Конвенцията, поради което се прилагат неговите разпоредби.

45. Съдът подчертава, че за да се определи от съд дали гражданските права и задължения отговарят на Член 6, § 1, съответният съд трябва да има юрисдикцията да разглежда всички въпроси по съществото и правото, релевантни към спора, представен пред него (виж *Terra Woningen B. V. v. the Netherlands*, решение от 17 декември 1996, Доклади на решения и постановления 1996-VI, pp. 2122-23, § 52, и по-скорошните *Chevroil v. France* [GC], № 49636/99, § 77, ЕСПЧ 2003-III).

46. Съдът отбелязва, че когато са разглеждали иска за вреди на жалбоподателката срещу нейния работодател, вътрешните съдилища на всички нива са постановили, видно от тяхната обосновка, че те са били препятствани да извършат собствено разследване на казуалната връзка между условията на труд на жалбоподателката и нейното заболяване и не са били свободни да определят дали характерът на заболяването е професионален или непрофесионален, след като специализираните медицински комисии са обявили, че той не е свързан с работата (виж горните параграфи 22, 23 и 24). Тъй като това е бил съществен елемент по делото на жалбоподателката, искът ѝ е отхвърлен.

47. Подобни решения на вътрешните съдилища – че са обвързани от решенията на административен орган, взети в отделно производство – вече са разглеждани от Съда по делата на *Obermeier v. Austria* (решение от 28 юни 1990, серия А № 179) и *Terra Woningen B. V.* (цитирано по-горе). И двете дела са разгледани от Съда на основание изискването на Член 6, § 1 за „достъп до съд“.

48. В делото *Obermeier* Съдът установява нарушение на Член 6, § 1, защото австрийските съдилища са се счели за обвързани от постановлението на административна агенция по отношение на предварителен спор по делото, заведено при тях. Така те са препятствани от проучване на фактите, релевантни за решаване на спора, по който те е трябвало се произнесат. Съдът е постановил, че при тези обстоятелства не възниква спор по Член 6, § 1 единствено ако постановлението на административната агенция, обвързващо съдилищата, е постановено в съответствие с изискванията на този член. Той отбелязва, че съгласно австрийското законодателство е било възможно да се обжалва постановлението на агенцията пред административен съд и такава жалба действително е подадена. Обаче обхватът на надзора на административния съд е бил недостатъчен, тъй като той е можел единствено да контролира дали усмотрението на агенцията е било използвано по начин, съвместим с предмета и целта на правото (виж горещитираная *Obermeier*, стр. 22-23, §§ 69-70).

49. В *Terra Woningen B. V.* има нарушение на Член 6, § 1 в частта му, че холандският съд е отказал да разгледа факт, който е бил от решаващо значение за изхода на съдебния спор – наличието на замърсяване на почвата. Той е взел предвид постановлението на административните власти, че е необходима допълнителна инспекция на почвата като окончателно за съществуване на замърсяване, без независимо да разгледа въпроса (виж горещитираната *Terra Woningen B. V.*, стр. 2122-23, §§ 52-55).

50. Съществува голямо сходство с процесния случай. Както беше отбелязано по-горе, вътрешните съдилища, които са разглеждали иска на жалбоподателката, не са пренили самостоятелно факта, който е бил от решаващо значение за решаване на случая, и вместо това са избрали да спазят заключенията на административния орган (виж горния параграф 46). Така те сами са се лишили от юрисдикцията да разгледат всички въпроси по съществото и правото, релевантни към спора, заведен при тях съгласно изискванията на член 6, § 1.

51. Следователно условията, предвидени в Член 6, § 1, ще са изпълнени само ако решенията на специализираните медицински комисии, които в този случай съдилищата считат за обвързващи, са постановени в съответствие с изискванията на тази разпоредба.

52. В тази връзка Съдът е на мнение, че самите комисии не могат да се считат за съд съгласно изискванията на Член 6, § 1. Според практиката на Съда съдът по смисъла на тази разпоредба трябва да отговаря на редица изисквания – независимост, в частност изпълнителна, безпристрастност, продължителност на заемане на длъжността на членовете и гаранции, давани от неговото производство – някои от тях се появяват в текста на самия Член 6, § 1 (виж *Belilos v. Switzerland*, решение от 29 април 1988, серия А № 132, стр. 29, § 64, *Demicoli v. Malta*, решение от 27 август 1991, серия А № 210,

стр. 18, § 39, и *Cyprus v. Turkey* [ДВ], бр. 25781/94, § 233, ЕСПЧ 2001-IV). В този случай, що се касае за структурните гаранции, Съдът отбелязва, че комисиите са били на подчинение на министъра на здравеопазването (виж горния параграф 27). Освен това техните членове са получавали възнаграждение по договори за услуги с Министерството на здравеопазването и не са били назначени за определен срок (виж горния параграф 28). По отношение на процедурните гаранции изглежда, че комисиите не са имали ясни процедурни правила (виж *H v. Belgium*, решение от 30 ноември 1987, серия А № 127-В, стр. 35, § 53), не са провеждали открити заседания и са взели решение единствено въз основа на медицинския преглед на засегнатото лице и медицински документи (виж горния параграф 29). Поради което те не могат да се считат за съдилища по смисъла на Член 6, § 1.

53. Съдът също трябва да разгледа дали решенията на тези комисии подлежат на обжалване пред съд с пълна юрисдикция, защото ако това е така, по член 6, § 1 няма да възникне спор (виж *Obermeier*, цитиран по-горе, стр. 23, § 70, и *British American Tobacco Company Ltd v. the Netherlands*, решение от 20 ноември 1995, серия А № 331, стр. 25-26, § 78).

54. Правителството твърди, позовавайки се на решение на Конституционния съд от 1995, че съгласно българското право, в частност член 120 от Конституцията, е било възможно да се обжалват решенията на ЦДЕК (виж горния параграф 37). Обаче Съдът счита, че наличието на вътрешноправно средство за защита трябва да е достатъчно сигурно и ако това не е така, то изискването за достъп и ефикасност за целите на член 6 няма да е изпълнено. Няма изискване да се използват средства за защита, които са недостатъчни и неефекасни (виж, *mutatis mutandis*, *Sakik and Others v. Turkey*, решение от 26 ноември 1997, Доклади 1997-VII, стр. 2625, § 53). Освен това, за да е ефикасно правото за достъп до съд, лицето трябва да има ясна, практическа възможност да оспорва акт, който засяга нейните или неговите права (виж *De Geouffre de la Pradelle v. France*, решение от 16 декември 1992, серия А № 253-В, стр. 43, § 34, и *Bellet v. France*, решение от 4 декември 1995, серия А № 333-В, стр. 42, § 36). По отношение на настоящия случай Съдът отбелязва, че бившият Върховен съд е отказал да допусне за разглеждане по съдебен ред решенията на специализираните медицински комисии (виж горния параграф 33). От друга страна, Правителството не предоставя никакъв пример и Съдът не знае за съдебно решение, потвърждаващо, че физическо лице е можело да обжалва решение на ЦДЕК през разглеждания период на настоящия случай (1995-96). Всички решения и постановления на Върховния административен съд, които Правителството представи в подкрепа на твърдението си, са от периода 1999-2002. Първият докладван случай, по който Върховният административен съд оборва отказа на нисш съд да приеме за разглеждане обжалване на решение на медицинска комисия, датира от 4 февруари 1999 и изглежда, че дава начало на такава тенденция в съдебната практика (виж горния параграф 34). При тези обстоятелства Съдът не счита за доказано, че в релевантния период жалбоподателката би могла да получи съдебно преразглеждане на двете решения на ЦДЕК, които я засягат и които по-късно са счетени за обвързващи от съдилищата, разгледали иска ѝ за вреди.

55. Поради горните причини Съдът отхвърля възражението на Правителството за неизчерпаване на вътрешноправните средства за защита и постановява, че има нарушение на Член 6, § 1 от Конвенцията.

II. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

56. Член 41 от Конвенцията гласи:

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея, и ако вътрешното право на съответната високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевшата страна.“

A. Вреди

57. Жалбоподателката претендира за 8000 евро (EUR) като компенсация за неимуществените вреди, които е понесла. Тя твърди, че е боледувала от сериозно заболяване и че е било много трудно да си намери работа. Поради това за нея е изключително важно да се разгледа искът ѝ по същество и вероятно да получи компенсацията, която съдилищата вероятно биха ѝ присъдили. Отказът на съдилищата да направят това ѝ е причинил силно емоционално страдание.

58. Правителството не предостави коментар по жалбата на жалбоподателката.

59. Съдът счита, че жалбоподателката несъмнено е понесла морална вреда заради констатираното в настоящия случай нарушение (виж *Kutić v. Croatia*, № 48778/99, § 39, ЕСПЧ 2002-II, и *Silvester's Horeca Service v. Belgium*, № 47650/99, § 38, 4 март 2004). Вследствие и като отсъжда по справедливост, Съдът присъжда на жалбоподателката EUR 3000, плюс всички данъци и такси, платими върху тази сума.

B. Разходи и разноски

60. Жалбоподателката изисква възстановяване на хонорара на адвоката ѝ по производството пред Съда. В частност тя претендира за EUR 3200 за 64 часа правна работа на база часова ставка от EUR 50. Жалбоподателката е представила договор за хонорар между нея и адвоката, както и разбивка на изработените часове.

61. Правителството не коментира иска на жалбоподателката.

62. Отчитайки всички релевантни фактори и като изважда EUR 685, които са получени под формата на правна помощ от Съвета на Европа, Съдът присъжда на жалбоподателката EUR 1500 за разходи и разноски плюс всеки един данък, платим върху тази сума.

C. Лихва за просрочване

63. Съдът намира за уместно лихвата за просрочване да е базирана на пределната лихва по заеми на Централната европейска банка, към които следва да се добавят три процентни пункта.

КАТО ВЗЕ ПРЕДВИД ГОРЕПОСОЧЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ,
СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО ОТСЪДИ:

1. *Отхвърля* възражението на Правителството, че не са изчерпани вътрешноправните средства за защита, и *установява* нарушение на Член 6, § 1 на Конвенцията;

2. *Отсъжда*

(а) Ответната държава да заплати на жалбоподателката в тримесечен срок от датата на влизане на решението в сила, съобразно Член 44, § 2 от Конвенцията, следните суми, които да се конвертират в български левове по курса към деня на плащането:

(i) EUR 3000 (три хиляди евро) за неимуществени щети;

(ii) EUR 1500 (хиляда и петстотин евро) за разходи и разноси;

(iii) всеки данък, дължим за горните суми;

(b) от датата на изтичане на гореспоменатите три месеца до разплащането ще се дължи проста лихва върху сумата при ниво, равно на пределната лихва по заеми на Европейската централна банка по време на просрочения период плюс три процентни пункта.

3. *Отхвърля* останалата част от претенцията на жалбоподателя за обезщетение по справедливост.

Изготвено на английски език и известно писмено на 28 април 2005 съгласно Правило 77, §§ 2 и 3 от Правилата на съда.

Сьорен Нилсен
секретар

Христос Розакис
председател

ДЕЛО ХАДЖИКОСТОВА С/У БЪЛГАРИЯ (№ 2)

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА**ПЪРВО ОТДЕЛЕНИЕ***(Жалба № 44987/98)*

РЕШЕНИЕ
СТРАСБУРГ
22 юли 2004

ВЛЯЗЛО В СИЛА
22/10/2004

Решението става окончателно при наличие на обстоятелствата, упоменати в чл. 44, ал. 2 от Конвенцията. Същото може да е предмет на редакционен преглед.

По делото Хаджикостова с/у България (№ 2)

Европейският съд по правата на човека (Първо отделение), заседаващо в състав:

г-н Хр. Л. РОЗАКИС, *председател*,

г-н Ж. БОНЕЛО,

г-жа С. БОТУШАРОВА,

г-н А. КОВЛЕР,

г-н В. ЗАГРЕБЕЛСКИ,

г-жа Е. ЩАЙНЕР,

г-н К. ХАДЖИЕВ, *съдии*,

и г-н С. КЕСАДА, *заместник-секретар на отделението*,

в разпоредително заседание, проведено на 1 юли 2004,

постанови настоящото решение на посочената по-горе дата:

ПРОИЗВОДСТВО

1. Делото е образувано по жалба (№ 44987/98) срещу Република България, подадена на 5 ноември 1998 до Европейския съд по правата на човека („Съдът“) на основание член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от българската гражданка г-жа Яна Хаджикостова („жалбоподателка“).

2. Жалбоподателката се представлява пред Съда от г-н Н. Руневски, адвокат от Софийската адвокатска колегия. Българското правителство („Правителството“) се представлява от неговия агент г-ца М. Коцева от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателката се оплаква от продължителността на гражданско производство и от липсата на ефективно вътрешноправно средство за защита, по смисъла на членове 6, алинея 1 и 13 от Конвенцията.

4. Жалбата е разпределена на Четвърто отделение на Съда (член 52, алинея 1 от Правилника на Съда).

5. На 1 ноември 2004 Съдът променя състава на своите отделения (член 25, алинея 1). Настоящото дело е разпределено на новообразуваното Първо отделение (член 52, алинея 1). В рамките на това отделение в съответствие с член 26, алинея 1 е определен състав, който да разгледа делото (член 27, алинея 1 от Конвенцията).

6. С решение от 13 март 2003 съставът обявява жалбата за допустима.

7. Жалбоподателката представя писмено становище относно съществуването на спора, но не и Правителството (член 59, алинея 1 от Правилника).

ФАКТИТЕ

1. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО СЛУЧАЯ

8. Жалбоподателката е родена през 1970 и живее в София.

9. През 1971, на едногодишна възраст, жалбоподателката била осиновена при условията на непълно осиновяване от госпожа, която към онзи момент била на 76 години, но въпреки това била отгледана от родените си родители. След като в началото на 90-те години в България били приети закони, предвиждащи, в определени хипотези, възстановяване на отчуждени или конфискувани в миналото вещи, жалбоподателката предприела редица действия, чрез които да ѝ бъдат признати права върху недвижими имоти, принадлежали на семейството на осиновителката ѝ, която междуременно била починала. Така през 90-те години тя образувала около седемдесет производства пред гражданските юрисдикции в България, някои от които приключили в нейна полза, други – в неин ущърб.

10. На 9 май 1994 бащата на жалбоподателката предявил от нейно име иск пред Софийския градски съд и в тази връзка упълномощил адвокат. Той претендирал обезщетение за ползване от държавното дружество, управляващо голям хотел в центъра на София, находящ се в поземлен имот, за който жалбоподателката твърди, че е съсобственик. По отношение на отчуждената в миналото част от имота искът се основавал на реституционния закон, а относно другата част от имота, която никога не била отчуждавана – на общите правилата за наследяване. Размерът на исканото обезщетение бил 105 000 български лева за периода от 11 април до 4 май 1994.

11. На първото заседание, проведено на 30 септември 1994, процесуалният представител на дружеството-ответник оспорил пълномощното, с което жалбоподателката била упълномощила баща си. Тъй като адвокатът не притежавал оригинала на въпросното пълномощно, съдът му дал възможност да го представи в срок от седем дни. Поисканият документ бил представен на 5 октомври 1994 на съда, който тогава насрочил нова дата за съдебното заседание.

12. С молба от 24 януари 1995 жалбоподателката поискала изменение на първоначалния иск, тъй като твърдяла също така, че била собственик на част от сградата.

13. На заседанието на 3 февруари 1995 делото било отложено, тъй като представителят на ответника не се явил поради болест.

14. На 31 март 1995 се състояло ново заседание. В края на това заседание съдът отхвърлил молбата за изменение. Впрочем, тъй като ответникът възразил, че жалбоподателката не представя необходимите доказателства, установяващи правото ѝ на собственост, и че част от спорния имот бил придобит от държавата на основание изтекла придобивна давност, съдът поканил жалбоподателката да осигури доказателства в тази насока. Той назначил също така експертиза със задача да изчисли размера на евентуално дължимото обезщетение. След като жалбоподателката представила допълнителни доказателства, противната страна поискала отлагане, за да се запознае с тях. Делото било отложено за 29 септември 1995.

15. На 25 април 1995 жалбоподателката поискала от съда да отмени определението, с което била оставена без уважение молбата ѝ за изменение, а на 27 април 1995 съдът отказал да направи това.

16. Вещото лице представило заключението си на 6 септември 1995.

17. На заседанието от 29 септември 1995 съдът изслушал вещото лице и приобщил към доказателствения материал по делото новите доказателства, представени от жалбоподателката. Поради отсъствието на представителя на ответника той отложил делото, за да може последният да се запознае с тях. Съдът задължил жалбоподателката да представи редица доказателства, удостоверяващи качеството ѝ на наследник, което тя направила на 15 февруари 1996.

18. На заседанието на 20 февруари 1996 жалбоподателката заявила, че счита делото за изяснено от фактическа страна. Ответникът обаче поискал да се установи дали жалбоподателката била искала обезщетение за спорния имот съгласно закона за амнистията. Съдът счел, че делото не било изяснено от фактическа страна и че било необходимо да се изиска от кметството отчуждителната преписка относно имота, за да се установи дали жалбоподателката била носител на права съгласно реституционния закон.

19. Запитаната общинска администрация посочила с писмо от 23 май 1996, че поземленият имот се намирал на територията на друга община. На 5 юни 1996 съдът отправил същото искане към компетентната администрация.

20. На заседанието на 17 юни 1996 съдът установил, че не бил получен никакъв отговор. Той отложил делото за 7 февруари 1997.

21. На 19 юни 1996 съдът получил изпратената от администрацията отчуждителна преписка.

22. На заседанието на 7 февруари 1997 съдът указал на страните да представят нови доказателства в подкрепа на техните твърдения. Той задължил жалбоподателката да установи дали претендираният от нея поземлен имот бил включен в границите на имота, определен за изграждане на хотел, да уточни условията на отчуждаването и качеството си на наследник на бившите собственици. Той ѝ дал указания да представи удостоверение относно актуалното състояние на ответника.

23. С оглед заседанието на 30 септември 1997 жалбоподателката представила поисканите данни и посочила по-специално, че актуалната правно-организационна форма на ответника била еднолично акционерно дружество (ЕАД). На заседанието съдът конституирал като ответник посоченото от жалбоподателката дружество. По искане на последната обаче отложил делото, за да ѝ даде възможност да представи съответните писмени доказателства.

24. На 13 октомври 1997 жалбоподателката представила удостоверение, от което било видно, че на 24 април 1997 ответното дружество било преобразувано в акционерно дружество (АД). На 6 март 1998 се провело ново заседание. В резултат на възражение от ответника съдът поискал от жалбоподателката да представи писмени доказателства, издадени от търговския регистър към съда, установяващи, че дружеството с наименованието към процесния момент действително било правоприемник на първоначалния ответник.

25. На заседанието на 14 юли 1998 жалбоподателката представила поисканите документи и бил даден ход на делото по същество.

26. С определение от 28 юли 1998, след като констатирал, че по делото липсвало едно от относимите доказателства, а именно решението за осиновяване на жалбоподателката, съдът отменил хода по същество и насрочил заседание за 27 ноември 1998. На тази дата делото било гледано по същество.

27. С определение от 8 декември 1998 съдът конституирал като ответник дружеството според актуалното му правно положение, посочено от жалбоподателката, тъй като установил, че е пропуснал да направи това с оглед последните представени писмени доказателства. Освен това той отменил хода по същество и възобновил съдебното следствие поради нередовност на определени писмени доказателства по делото и указал жалбоподателката да ги завери за вярност с оригинала. Заседание било насрочено за 5 февруари 1999.

28. Страните не се явили на това последно заседание и делото било обявено за решаване.

29. На 8 март 1999 съдът постановил решение, с което отхвърлил иска на жалбоподателката. В действителност той приел, че заинтересованата не била собственик на поземления имот, тъй като не била доказала, че е наследник на неговите бивши собственици и че освен това характеристиките на този имот не отговаряли на предвидените в закона условия за възстановяване на собствеността.

30. На 24 март 1999 жалбоподателката обжалвала решението пред Софийския апелативен съд. Страните представили писмени становища и на 20 септември 1999 се провело заседание, на което делото било обявено за решаване. С решение от 8 октомври 1999 апелативният съд потвърдил решението на първата инстанция.

31. Жалбоподателката подала касационна жалба на 29 октомври 1999. На 6 април 2000 било проведено заседание. С решение от 10 юли 2000 Върховният касационен съд отхвърлил жалбата. Той постановил, че първите две инстанции правилно са приложили закона, приемайки, че спорният имот не подлежал на реституиране.

II. ПРИЛОЖИМОТО ВЪТРЕШНО ПРАВО

32. С изменение на Гражданския процесуален кодекс от 16 юли 1999 е приет нов член 217а, предвиждащ възможност за страната по гражданско дело, която се оплаква от необосновано забавяне на производството, да подаде жалба за бавност пред по-горния съд. Председателят на този съд е компетентен да даде задължителни указания, насочени към ускоряване на производството.

ПРАВОТО

1. ОТНОСНО ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6, АЛИНЕЯ 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

33. Жалбоподателката се оплаква, че делото ѝ не било разгледано в разумен срок по смисъла на член 6, алинея 1 от Конвенцията, чиято приложима част гласи следното:

„Всяко лице при определянето на неговите граждански права и задължения (...) има право на (...) гледане на неговото дело в разумен срок от (...) съд (...).“

A. Становищата на страните

1. Правителството

34. Правителството поддържа, че продължителността на първоинстанционното производство се дължала главно на поведението на жалбоподателката. Голяма част от отлаганията на делото били причинени от липсата на подходяща подготовка на делото от страна на жалбоподателката, която не била представила от самото начало на производството необходимите доказателства в подкрепа на твърденията си, нито впоследствие доказателствата относно актуалното правно положение на ответното дружество. Сроковете от четири до осем месеца между отделните заседа-

ния не били прекомерни предвид претовареността на съдилищата. Делото било разгледано бързо от апелативната и касационната инстанция.

2. Жалбоподателката

35. Жалбоподателката възразява, че делото не представлявало сложност и че прекомерната продължителност на производството на първата инстанция се дължала преди всичко на значителните промеждутъци от времето между отделните заседания, а не на техния брой. По отношение на претовареността на съдилищата тя изтъква, че националните власти били длъжни да вземат необходимите в тази връзка мерки, което не било направено в процесния период.

36. Освен това жалбоподателката оспорва твърденията на Правителството, според които отлаганията били по нейна вина. Тя имала право да представи нови доказателства в зависимост от развоя на делото. Тя критикува също така практиката на съдилищата да изискват от ищеца по граждански искове да представя редовно сведения относно актуалното състояние на ответното дружество, когато служебното проследяване на този въпрос от съда би спестило ненужно отлагане на делата.

Б. Преценката на Съда

37. Съдът констатира, че производството в настоящия случай е започнало на 9 май 1994 и е приключило с решението на Върховния касационен съд от 10 юли 2000. Следователно е продължило шест години и два месеца и е било разгледано от три съдебни инстанции.

38. Съдът напомня, че разумният характер на продължителността на дадено производство се преценява с оглед обстоятелствата по делото и въз основа на критериите, възприети в неговата юриспруденция, по-специално сложността на делото, поведението на жалбоподателката и компетентните държавни органи, както и значението на спора за заинтересованите лица (*Frydlender c. France* [ГО], № 30979/96, абзац 43, ЕКПЧ 2000 – VII; *Becker c. Allemagne*, № 45448/99, абзац 20, 26 септември 2002).

39. В настоящия случай Съдът счита, че делото представлява известна сложност, доколкото, за да се произнесе относно претендираното обезщетение за ползване, съдилищата били длъжни да установят на първо място дали жалбоподателката е била собственик на процесния имот и следователно, от една страна, да възстановят вероятната верига на наследяване след 1947, а от друга – да проследят последователните прехвърляния на собствеността върху процесния имот.

40. Що се отнася до поведението на жалбоподателката, Съдът напомня, че същото представлява обективен факт, за който държавата-ответник не може да носи отговорност и който има значение за преценката дали разумният срок е бил надхвърлен или не (*Eckle c. Allemagne*, решение от 15 юли 1982, поредица А № 51, стр. 36, абзац 82). Съдът приема, че някои забавяния биха могли да бъдат вменени на жалбоподателката, по-специално отлагането, предизвикано от непредставянето на пълномощното, изготвено в полза на баща ѝ. Впрочем жалбоподателката не изглежда да е

проявила усърдие във връзка с установяването на актуалното състояние на ответното дружество, което е следвало да докаже и без да е била задължена от съда, съгласно константната съдебна практика и следователно съвсем предвидима. Съдът обаче не е убеден от довода на заинтересованата, че тази практика води сама по себе си до удължаване на производствата.

41. Относно поведението на властите Съдът счита, че до известна степен продължителността на първоинстанционното дело била значителна и че интервалите от време, понякога съществени, между две заседания (шест или осем месеца) са удължили производството. Освен това някои забавания на хода на процеса се дължали на властите, като например отлагането поради неизпращането на документи от кметството. Имайки предвид големия брой проведени заседания, съдът е могъл също така да забележи на по-ранен етап липсата на определени доказателства или тяхната заверка, с което би се избегнало забавянето, свързано с възобновяване на съдебното следствие.

42. В замяна на това Съдът отбелязва, че делото било разгледано с необходимата бързина от апелативния съд и Върховния касационен съд. В действителност продължителността на производството пред тези инстанции била съответно шест и половина и осем и половина месеца.

43. По отношение на значението на спора за жалбоподателката Съдът приема, че производството в настоящия случай се отнасяло до обезщетение за ползване за период от един месец на недвижим имот, който заинтересованата никога не е притежавала и който представлявал само част от имуществото, претендирано от нея на основание реституционните закони. Следователно не би могло да се счита, че делото било от изключително значение и поради това изисквало специално старание от страна на съдебните органи (вж. *Хаджикостова с/у България*, № 36843/97, абзац 35 – 36, 4 декември 2003; *Jussy с. France*, № 42277/98, абзац 23, 8 април 2003).

44. В заключение, предвид всички обстоятелства по делото и по-специално общата продължителност и сложността на производството, фактът, че три инстанции са се произнесли по него, както и значението на спора, Съдът намира, че причинените от държавните органи забавания не обосновават извода, че продължителността на процеса е била прекомерна.

45. Ето защо не е налице нарушение на член 6, алинея 1.

II. ОТНОСНО ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

46. Жалбоподателката поддържа освен това, че не е разполагала с вътрешноправно средство за защита срещу твърдяното нарушение на член 6, алинея 1. В тази връзка тя се позовава на член 13 от Конвенцията, който гласи следното:

„Всеки, чиито права и свободи, предвидени в тази конвенция, са нарушени, трябва да разполага с ефикасни вътрешноправни средства за тяхната защита от съответна национална институция дори и нарушението да е извършено от лица, действащи в качеството си на представители на официалните власти.“

А. Становищата на страните

47. Правителството поддържа, че член 13 не следва да се прилага поради липсата на нарушение на член 6, алинея 1. То обръща внимание обаче върху новото правно средство за защита, предвидено в член 217а от Гражданския процесуален кодекс.

48. От своя страна жалбоподателката счита, че въвеждането на това ново правно средство за защита през юли 1999, когато производството било на твърде напреднал етап, не се отразило положително предвид конкретните обстоятелства. Във всеки случай тя счита въпросното правно средство за лишено от ефикасност, доколкото неизпълнението на евентуалните указания на председателя на съда не е обвързано от никаква санкция.

Б. Преценка на Съда

49. Съдът напомня, че член 13 от Конвенцията гарантира наличието на национално ниво на средство за привеждане в действие на същността на правата и свободите по Конвенцията. Следователно тази разпоредба изисква вътрешноправно средство за защита, което да позволи разглеждане по същество на едно „защитимо оплакване“, основано на Конвенцията, и да осигури подходящо обезщетяване (*вж.*, сред други решения, *Kudla c. Pologne* [ГО], № 30210/96, абзац 157, ЕКПЧ 2000-ХІ).

50. С оглед горното заключение относно разумността на продължителността на производството Съдът счита, че в настоящия случай жалбоподателката не е имала защитимо оплакване за нарушаване на правото ѝ на гледане на делото ѝ в разумен срок.

51. Следователно член 13 не е нарушен.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Приема*, че не е налице нарушение на член 6, алинея 1 от Конвенцията;
2. *Приема*, че не е налице нарушение на член 13 от Конвенцията.

Изготвено на френски език и съобщено писмено на 22 юли 2004 в съответствие с член 77, алинеи 2 и 3 от Правилника на Съда.

Сантьяго КЕСАДА
заместник-секретар

Христос РОЗАКИС
председател

СЪДЪРЖАНИЕ

I. СТАТИИ

Веселин Христов Цанков

ЛИЦАТА БЕЗ ГРАЖДАНСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ –
ПРАВНИ АСПЕКТИ НА ПРОБЛЕМА 7

СПИСЪК НА ДЪРЖАВИТЕ – СТРАНИ ПО КОНВЕНЦИЯТА
ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА СЛУЧАИТЕ НА ЛИЦА БЕЗ ГРАЖДАНСТВО,
ПРИЕТА НА 30 АВГУСТ 1961 Г. ОТ ООН,
В СИЛА ОТ 13 ДЕКЕМВРИ 1975 Г. 19

СПИСЪК НА ДЪРЖАВИТЕ – СТРАНИ ПО КОНВЕНЦИЯТА ЗА СТАТУТА
НА АПАТРИДИТЕ, ПРИЕТА НА 28 СЕПТЕМВРИ 1954 Г.
ОТ ООН, В СИЛА ОТ 6 ЮНИ 1960 Г. 20

Лоранс Боасон дьо Шазурн

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И УРЕЖДАНЕ НА СПОРОВЕ:
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ОТГОВОРИ 22

II. ACQUIS COMMUNAUTAIRE

Любомира Димитрова

ХАГСКА ПРОГРАМА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
В ОБЛАСТТА НА ПРАВОСЪДИЕТО,
СВОБОДАТА И СИГУРНОСТТА (2005 – 2010) 29

Георги Рунчев

КРАТЪК ПРЕГЛЕД НА КОНВЕНЦИЯТА НА ООН
СРЕЩУ КОРУПЦИЯТА И УЧАСТИЕТО
НА ЕВРОПЕЙСКАТА ОБЩНОСТ В НЕЯ 35

КОНВЕНЦИЯ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА
НА ОБЕДИНЕНИТЕ НАЦИИ СРЕЩУ КОРУПЦИЯТА 40

III. МЕЖДУНАРОДНИ ОРГАНИЗАЦИИ

Милена Петкова

РЕГИОНАЛНИ ИНИЦИАТИВИ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО
В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА 87

Нанчо Нанчев**ОРГАНИЗАЦИЯ****ЗА ЧЕРНОМОРСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО** ..... 97**ДЕКЛАРАЦИЯ****ЗА ЧЕРНОМОРСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО** ..... 110**ДЕКЛАРАЦИЯ****ЗА СЪЗДАВАНЕТО НА ПАРЛАМЕНТАРНА АСАМБЛЕЯ
НА ЧЕРНОМОРСКОТО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО** ..... 114**ДЕКЛАРАЦИЯ ОТ СРЕЩАТА НА ВЪРХА В ЯЛТА** ..... 115**УСТАВ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА****ЗА ЧЕРНОМОРСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО** ..... 118**Ирена Борисова****ДУНАВСКА КОМИСИЯ** ..... 127**КОНВЕНЦИЯ ЗА ПРИВИЛЕГИИТЕ И ИМУНИТЕТИТЕ****НА ДУНАВСКАТА КОМИСИЯ** ..... 132**КОНВЕНЦИЯ ЗА РЕЖИМА НА КОРАБОПЛАВАНЕТО ПО ДУНАВА** ..... 135**ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ ОТ 26 МАРТ 1998 Г.****КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА РЕЖИМА НА КОРАБОПЛАВАНЕТО
ПО РЕКА ДУНАВ ОТ 18 АВГУСТ 1948 Г.** ..... 145**IV. ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА****Милена Коцева****БЪЛГАРИЯ – 14 ГОДИНИ****СЛЕД ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО КЪМ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ
ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА** ..... 151**ДЕЛО И. Д. СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ** ..... 156**ДЕЛО ХАДЖИКОСТОВА С/У БЪЛГАРИЯ (№ 2)** 170

*Гледните точки в представените статии са лично мнение
и не изразяват официалната позиция на Министерството на правосъдието.
Разпространението се извършва безплатно.*

**ЕВРОПЕЙСКА
ИНТЕГРАЦИЯ
И ПРАВО**

1/2006

Художник
Олга ПАСКАЛЕВА

Коректор
Александър БАЦОВ

Компютърен дизайн
Мариана ХРИСТОВА
Даниела ДИМИТРОВА

Формат 70/100/16
Печатни коли 11,25

Министерство на правосъдието
София 1040
Ул. „Славянска“ № 1
Тел. 923-75-55

Печатница „Скала“